

SOCIETATEA DE MÂINE

REVISTĂ SĂPTĂMÂNALĂ PENTRU PROBLEME SOCIALE ȘI ECONOMICE

Anul II
N-rii
11 și 12

Comitetul de direcție: Vasile Goldiș, Dimitrie Gusti, Mihai Popovici,
G. Bogdan-Duică, Ioan Lupaș, Onisifor Ghibu, N. Ghiulea și Ion Clopoțel

Număr
dublu
Lei 20

CLUJ, DUMINECĂ 15 ȘI 22 MARTIE 1925

C U P R I N S U L :

- PROBLEME SOCIALE : Jubileul lui Masaryk . . . . . Ion Clopoțel
Democrațiile moderne, Noua Zelandă (după Bryce) . . . G. Bogdan-Duică
Tendințele de evoluție ale țărânilor . . . . . Dr. M. Șerban
PROGRESE ȘTIINȚIFICE : Prof. Dr. G. Munteanu-Murgoci . . . Victor Stanciu
ACTUALITĂȚI : Miloș Ștefanovici ca prieten și apărător al Ro-
mânilor ardeleni . . . . . I. Lupaș
Babele . . . . . Al. Ciura
Patriarhiile vecine și patriarhia românească . . . . . Ioachim Crăciun
Specializare . . . . . Horia Trandafir
G. Murgoci și Basarabia . . . . . Onisifor Ghibu
POLITICA EXTERNĂ : Anglia și siguranța Europei . . . . . Wickham Steed
INVĂȚĂMÂNT, EDUCAȚIE : Statistica învățământului din
vechiul Regat . . . . . Onisifor Ghibu
DISCUȚII LITERARE : Ion Minulescu : Roșu, galben, albastru
(roman) . . . . . G. Bogdan-Duică
Din dicționarul greșelilor de limbă . . . . . Axente Banciu
Cărți vechi românești . . . . . Ioan Roșu
PROBLEME ECONOMICE : Colonizări . . . . . G. Bogdan-Duică
România la Comisiunea reparațiilor . . . . . Iosif I. Gârbacea
Noua reformă valutară și bilanțul aur în Austria . . . . . Sabin Cioranu
Săptămâna economică-financiară (Dreptate la improprie-
tărire ? — Organizarea legăturilor cu Germania. — Co-
municația aeriană. — Organizarea porturilor. — Jaful în
averea Statului) . . . . . N. Ghiulea
SATE, ORAȘE, REGIUNI : Cronica artistică din Sibiu . . . . . O. B.
CRONICI CULTURALE ȘI ARTISTICE : Operă — Teatrul
— Conferințe — Cărți, reviste, ziare . . . . . B. & B.
CRONICI DIVERSE : Reforma cea mai necesară. — Ședințele I. de st. Societatea de
mâine. — Sărbătorirea lui Masaryk. — Literatură de specialitate. — Subvenția.
Camera consumatorilor. — Pagini cari trebuiesc răspândite. — Avântul presei din
Ardeal. — George Bizet : Carmen. — Concertul Doamnei Ueturia Ghibu.
Catalogul Mosse. — Bibliografie.

REDAȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA: CLUJ, PIAȚA UNIRII NR. 8
Abonamente: pe un an 600 lei. Autorități și întreprinderi particulare 1000 lei. Funcțio-
narii publici, preoții și învățătorii 500 lei. Pentru streinătate, abonamentele sunt îndoite.
În America 10 dolari. Abonamentele se plătesc înainte, pe cel puțin o jumătate de an

A v i z

Adunarea generală ținută la 9 Maiu 1924, hotărând schimbarea acțiilor, de la purtător în nominativ — prin ștampilare — să invite toți proprietarii acțiilor, ca până la 30 Noembrie 1925 să prezinte împreună cu coala de cuponi la sediul societății în Cluj (Cal. Regele Ferdinand No. 38).

Se atrage atențiunea proprietarilor, asupra dispozițiilor legii, că prezentatorul va fi considerat de proprietar legal.

Este în interesul celor ce vor prezenta acțiunile prin poștă ca să indice precis și legibil numele întreg al proprietarului, indicând ocupațiunea și domiciliul.

Cuponul anului 1924 se va plăti numei aceluși proprietar care și-a prezentat acțiunile și cuponul pentru ștampilare.

Cluj, la 1 Martie 1925.

Direcțiunea

UNIVERSITATEA DIN CLUJ

Institutul pentru studiul istoriei Române
(Fundațiune a. M. S. Regelui Ferdinand I.)

Concurs

Institutul de istorie națională de pe lângă Universitatea din Cluj, publică concurs pentru două lucrări cu subiect din Istoria Românilor:

I. Monografia istorică a unei localități sau reginei din Transilvania.

II. Analiza unui izvor istoric relativ la situația Românilor în sec. XVI.

Premiile ce se vor acorda pentru cele două lucrări admise sunt de câte 5000 (cinci-mii) lei fiecare.

Manuscrisul va fi închis într'un plic pe care va fi scris un „motto“, iar în alt plic închis va fi alăturat numele autorului.

Candidații vor trebui să depună lucrările manuscrise până la 1 Decembrie 1925, la Direcțiunea nămitului Istitut.

Cluj, 10 Martie 1925.

Director :

I. Lupaș.

Secretar :

N. Braharu.

Compania Internațională a vagoanelor cu paturi a deschis acum o Sucursală la Cluj, la Hotel New-York și aduce la cunoștință onor. clientele că de pe acum se pot găsi la ea bilete pentru toate clasele, pentru călătoriile la Budapesta și Viena, fie direct, fie combinat, iar dela 1 Aprilie, Agenția va pune în vânzare bilete de toate clasele pentru toate destinațiile.

S. Sole și Fiul

Atelier de ștampile

Cluj, Str. N. Iorga 2

Catalogul presei din România

Primum Catalogul ziarelor și revistelor din România, editat de Societatea Anonimă de Publicitate „Rudolf Mosse“ din București.

Într'un volum de 74 pagini, sunt strânse laolaltă toate datele ce ne pot interesa asupra presei românești.

Progresului economic general al industriei și comerțului țării, era indicat să-i urmeze și auxiliarul imediat apropiat: nevoia de reclamă. Pentru inserenții în ziare, constituie o problemă destul de grea alegerea publicațiilor celor mai indicate. Lipsa unei călăuze sigure, care să îndrumeze comerțul și industria în alegerea publicațiilor celor mai potrivite, este pe deplin înlăturată prin apariția catalogului presei române al Societății „Rudolf Mosse“.

Se găsească trecute în acest catalog, tarifele tuturor publicațiilor, cu arătarea prețurilor pe cm. p., mm. sau linie, după măsurătorile întrebuițate de ziare; prețul pe pagini și fracțiuni de pagini pentru reviste, etc. Prețurile sunt calculate după tarifele originale, acordându-se clienților toate rabaturile convenite la repetări de anunțuri.

Dacă se găsească unele lipsuri în catalog, aceasta se datorește exehisiv publicațiilor cari nu și-au trimis datele necesare editurii Catalogului.

În viitoarea ediție a catalogului lacunele acestea vor fi înlăturate, toate publicațiile trimițându-și datele necesare pentru Catalog.

În acest scop, editura Catalogului roagă toate publicațiile din țară, să-i trimeată exemplare de probă și să-i comunice tarifele de publicitate, date absolut necesare și în interesul achiziționării de reclame.

Catalogul se distribuie gratuit.

Fabrica de pielărie,

Ghete și

Curele de transmisiune

FRAȚII RENNER & Co.

S. A.

CLUJ

Adr. telegr.: „Dermata“

Stofe de primăvară au sosit și se găsesc de vânzare la

GROMEN și HERBERT

depozitul fabricii din Sibiu și Cisnădie

Vă rugăm să vizitați magazinul nostru

Suc. Cluj, Cal. Reg. Ferdinand nr. 13

SOCIETATEA DE MÂINE

REVISTĂ SĂPTĂMÂNALĂ PENTRU PROBLEME SOCIALE ȘI ECONOMICE

Editor și redactor-șef:
ION CLOPOȚEL

REDACTIA:

PIAȚA UNIRII No. 8. — TELEFON 308.
CLUJ, DUMINECĂ 15 ȘI 22 MARTIE 1925

Anul II

N-ris 11—12

NUMĂR DUBLU: LEI 20

JUBILEUL LUI MASARYK

Republica cehoslovacă sărbătorește cu unanimitatea sufragiilor cetățenești pe marele său președinte, Toma G. Masaryk, cu prilejul împlinirii vrăstei de 75 de ani. Recunoscătoare, națiunea vecină ca o singură suflare de om își exprimă omagiile sale bărbatului de stat care a avut partea cea mai considerabilă la crearea și la consolidarea statului independent. Să ni se permită a participa și noi la această sărbătoare: opera de gândire a lui Masaryk a trecut în patrimoniul comun al popoarelor lumii și se cuvine să prezentăm și noi ca popor vecin prinosul de laudă ce i-l datorăm. Masaryk a fost un teoretician de frunte, dar în același timp și un spirit practic. A împăcat ideea cu realitatea, naționalitatea cu umanitatea, individualismul cu colectivismul. Un reformator cu un simț de măsură și proporție aproape fără egal. Îndreptat cu privirile asupra rosturilor viitoare ale popoarelor, și-a dat seama că numai luminile științei sunt hotăritoare. Grație lucrărilor sale sociologice s'a făcut cunoscut în lumea savanților, iar Anglia abia după ce a fost invitat Masaryk la Oxford în 1915 și-a dat seama că există o națiune cehoslovacă, de care nu mai auzise delă Ioan Hus încoace. Ce poate însemna câte odată un singur om în destinele unui popor! Masaryk a fost în ultima vreme axa națiunii cehoslovace. S'a ridicat sus de tot în considerația oamenilor de știință îndeosebi prin documentele sale explorări în domeniul problemelor slave. Analiza amănunțită a curentelor revoluționare din

Rusia a putut fi o mare revelație pentru Europa. Chiar pentru noi este o explicație a transformărilor vastului imperiu. Dărâmarea țarismului începea de mai bine de un secol. Profundele zguduiri sociale au fost conduse de scriitori cari plăteau cu moartea sau cu închisorile siberiene curajul de a colporta în mod clandestin credințele subversive. Sufletul slav ni se desvălește cu o capacitate de asimilare deosebit de mare. Rușii îndeosebi au primit infiltrația culturii europene prin germani, eliminând însă din doctrine tot ce nu era traductibil în realități. Slavul privește abstracția numai în măsura unei utilități practice. Insuș Masaryk a selecționat întreaga sa viață din speculațiunile filosofice și sociologice ceace se potrivea mai bine idealului de ameliorare al sortii poporului ceh. A fost un conciliator de doctrine fără a se pierde în excursiuni teoretice și fără a denunța ideea democratică. El știa foarte bine că orice putere elementară nu se găsește și nu poate emana decât delă mulțime și numai cu ajutorul masselor cehe se va putea intrupa independența de Stat. Pe cehi — cei fără independența politică! — ni-i înfățișează ca având o conștiință slavă mai clară și mai trează decât chiar a rușilor. Panslavismul slav a fost teoretic conceput de către fruntașii cugetării cehe. Masaryk a întretinut cu argumente științifice toate elementele cari trebuiau să compună arhitectura sistemului de eliberare politică: a fost anticlerical și adversar declarat al aspirărilor politice. A figurat ca apă-

rător în procesele politice inscenate de către diplomația austriacă, însă a opus rezistență dărză și tradițiilor de excesivitate națională, împinsă până la fals uneleori.

Masaryk apare ca o figură de de bronz, consecvent în gândire și în execuție, înainte și după războiu. Conciliatorul de doctrine, a fost și făptuitorul politic care a reușit să determine toate partidele politice ale Cehoslovaciei să participe la guvern în mod efectiv, putând să stea alături de aceeaș bancă ministerială reprezentanți ai clericilor ca și ai socialiștilor, ai cehilor ca și ai slovacilor. În republica vecină talentele, competențele au reușit să prezideze orice activitate de Stat. Nu ne putem mira astfel de loc că Statul vecin contează în concertul popoarelor ca o formidabilă putere morală înainte de toate. Cine dintre bărbaii de Stat nu vede în Masaryk biruința omului de talent și de convingere? Care stat nu privește cu stimă și nu se simte stimulat să progreseze tot atât de accelerat ca și republica vecină? Trebuie luată însă și pilda îndrumării dată acolo. România nu poate trece cu vederea o înălțare atât de meritată. Jubileul lui Masaryk este un prilej de a pătrunde în inima lucrurilor. Pelângă recunoștința ce o datorăm lui Masaryk și statului său pentru că au desfășurat o activitate întru totul conformă aspirațiilor noastre, mai suntem îndatoraji a împrumuta rând pe rând și obiceiurile de guvernământ și și viața cetățenească ce se practică acolo.

Ion Clopoțel

PROGRESE ȘTIINȚIFICE

† PROF. DR. G. MUNTEANU MURGOCI

În zilele acestea a murit cel mai de inimă om al pietrelor. Nu este colț de țară ale căror răzoare să nu le fi cunoscut Murgoci, și nu este oraș în care să nu fi avut cunoscuți. În vechea țară și în ținutul Brăilei, care ni l-a dat înainte cu 35 ani, n'a avut mai mulți prieteni și admiratori decât în noile ținuturi pe cari el l-a cunoscut și străbătut înainte de unire și astfel astăzi, în ziua înmormântării lui, din toate colțurile țării întregite zboară mii de gânduri spre București în jurul sicriului care poartă osemintele celui dispărut. În București vom întâlni în viitor cu un prieten mai puțin, dar mii de amintiri rămân cu noi, cei cari l-am cunoscut, amintiri ce nu se șterg. Se pare că numai Bucureștii sunt pustii.

În Cluj Murgoci a făcut primele cursuri de mineralogie și petrografie la universitatea românească, chemat în anul românizării acestei universități să illustreze catedra de mineralogie. Nimeni altul n'ar fi putut înlocui pe Murgoci atunci când și-a lăsat catedra lui dela Școala politehnică din București și urmând chemării Consiliului dirigent, a venit să organizeze învățământul mineralogic la universitatea din Cluj. Murgoci venia cu experiențele și cunoștințele unei activități științifice de peste 30 ani, cu o reputație de savant bine stabilită în țările din apus, în cari era cunoscută temeinicia lucrărilor lui de specialitate, venia cu dragostea ce a avut-o totdeauna pentru Ardealul obârșiei lui, cu focul sacru al omului de știință scrupulos, dornic de a cunoaște tainele nedeslegate ale pământului nostru, cu gândul să cucerească pentru știință la al cărui altar servea, noi drumuri spre bunăstarea și înflorirea neamului.

„Am venit să vă dau o mână de ajutor acum când faceți casă nouă” — au fost cuvintele ce mi le-a adresat Murgoci la întâlnirea noastră în Institutul de mineralogie al Universității din Cluj. Era nevoie de acest ajutor. Străinătatea era plină de lamentările profesorilor universității ungurești, ajunși în sfârșit între conaționali lor din Buda și Seghedin. Murgoci cu vastele lui cunoștințe și prietenii încheiate cu oamenii de știință din Apus, a dat cel dintâu răspuns lamentărilor, acuzelor și calomniilor ce se aduceau universi-

tății noastre. A făcut prima programă a cursurilor și lucrărilor practice ale Institutului de mineralogie-petrografie al cărui primdirector a fost. În acele lucrări Murgoci ținea seama de importanța ce trebuie să o aibă această disciplină în dezvoltarea culturală și economică a Ardealului.

Cu toată vioiciunea neastâmpărul și caracterul la aparență pribeag a lui Murgoci, în timpul cât a stat în fruntea Institutului de Mineralogie-petrografie al Universității din Cluj, îl găsim de dimineața până noaptea târziu lângă biroul lui încărcat cu aparate, cărți și petece de hârtie a căror ordine nu o cunoștea decât el. Cu toate acestea nu-l vedeai obosit niciodată, fiindcă Murgoci nu lucra ca alții. Avea o metodă particulară. După o muncă intensivă de 2—3 ore, părăsea o lucrare, chiar fără să o isprăvească; lăsa o hartă începută și se prindea de analize microscopice ca după alte 2 ore să le părăsească și pe acestea și să înceapă din nou construirea unor profile geologice după harta părăsită cu câteva ceasuri în urmă. Altul ar fi rămas cu toate lucrările neisprăvite. Murgoci termina pe toate în aceeași vreme câtă i ar fi trebuit să isprăvească una dintre ele. Felul acesta de a lucra explică intru câtva și multilateralitatea lucrărilor lui. Pe lângă lucrările lui de sinteză geologică în cari a dat cea mai înaltă dovadă a spiritului său critic de fin observator, găsim lucrări geografice, descrieri de minerale și cristale, cărți de fizică, articole pedagogice și de propagandă, planuri și îndrumări pentru lucrările altora etc. Și în toate acestea Murgoci vorbea cu competența omului stăpân deplin asupra materiei ce o trata.

În toată variația lucrărilor lui Murgoci, întocmai ca și în diferitele servicii ce le-a îndeplinit, găsim o linie ascendentă fără întreruperi. În toate domeniile a început cu lucrări simple ca să ne dea la sfârșit opere desăvârșite de înaltă sinteză, cu orientări largi și temeinice. Aceiași linie ascendentă în importanța funcțiilor ce le-a avut: a început cariera științifică ca asistent al profesorului Mrazec în anii 1895—1897. Trece la universitățile din Viena și München unde face examenul de doctorat cu lucrări în cari descrie rocele din Munții Lotruului. Reintors

în țară este Șef de lucrări la Institutul de Mineralogie al Universității din București, profesor la Liceul St. Petru și Pavel din Ploești, la Liceul Lazăr din București, geolog șef al Institutului de geologie din București și profesor de mineralogie și geologie la Școala de poduri și șosele transformată în politehnică.

În toate aceste funcțiuni activitatea lui este rodnică și organizatoare. E de-ajuns să amintim că a fost un singur an la Universitatea din Cluj și pe lângă organizarea internă a Institutului de Mineralogie pe care l-a condus, el s'a gândit și a dat primele indemnuri pentru a strânge în un mănunchiu pe cei ce se ocupă cu științele naturale în Ardeal și a întemeiat „cercul naturalistilor din Dacia superioară” din care s'a dezvoltat mai târziu *Societatea de științe din Cluj*. Nu este organizație științifică la întemeierea căreia să nu fi luat parte profesorul Murgoci, nu este instituție culturală la care să nu fi colaborat. Astfel îl întâlnim între îndrumătorii cercetășiei, îl găsim în cercul scriitorilor dela „Sămănătorul”. Asociația inginerilor s. a.

N'a fost act mai important în istoria neamului la care profesorul Murgoci să nu fi luat parte. În anul 1909 Asociațiunea din Sibiu făcea o excursiune la mormântul marelui mitropolit Șaguna. Intre puținii oaspeți veniți din vechiul regat între Români cari cercau să propoveduiască cuvântul românesc în această provincie era profesorul Murgoci. La încheierea păcii Murgoci este la Paris și Londra și face o înțeleaptă propagandă cauzei românești. Dar ce altceva ar fi putut face el în momentul când toate cărțile și hărțile lui cari înfățișau „România și țările locuite de Români” începeau să aibă pentru toți oamenii aceași semnificație ce o aveau pentru el cu zeci de ani înainte, când româncea întreagă putea fi privită drept o țară și un popor?!

Cartea lui de geografie a fost un izvor de însuflețire patriotică de prețioase informațiuni asupra constituției scoarței pământului nostru, o lucrare prin care s'au fixat o mulțime de termeni noi și necunoscuți. Simțul ce-l avea profesorul Murgoci pentru finețele limbei noastre i-a dat voia să introducă o mulțime de numiri noi, termeni științifici, cari chiar dacă nu s'au popularizat îndeajuns, ar trebui reluați și puși în circulație pentru îmbogățirea limbei noastre științifice. Cât de sugestive sunt d. e. cuvintele întrebunțate în

TENDINȚELE DE EVOLUȚIE ALE ȚĂRANULUI

— FRAGMENT DINTR'O CONFERINȚĂ —

scrierile lui: *bolșar* pentru horst, *ciucuri* de antigorit, *calcuș* pentru zăcământ etc. Scrierile profesorului Murgoci sunt cel mai trainic monument al laborioasei sale vieți. În aproape 100 lucrări din domeniul Minerologiei și geologiei sunt descrise 1. minerale noi descoperite de acest scrutoare: cum este *Lotrita*, 2. zăcăminte noi de minerale și roce: cum sunt *serpentinul* și *vezuvianfelsul* din *Mții Lotrului* sau *zăcămintele succinului* din *România* (în care cu toate că apare în 1902, cuprinde și succinele din Ardeal). Studii asupra amfibolilor etc. 3. Studii asupra geologiei unei regiuni: o seamă de *lucrări asupra tectonice și rocilor din Carpații meridionali*, din isvoarele Lotrului, Găuri Parâng-Vulcan, Valea Cernei, „*Tectonica Dobrogei* în care face legătură între Carpații noștri și Alpi și Caucazi. 4. Număroase studii asupra petrolului și a altor minerale exploatabile.

Dar o ramură științifică pe care la noi a creat-o profesorul Murgoci este Agroteologia. Era și natural ca în o țară agricolă să se cunoască mai de aproape țărana care ne hrănește. Stab lirea tipurilor de soluri, geneza acestora și identificarea lor cu alte tipuri similare, studiate în alte părți, a făcut-o la noi profesorul Murgoci și elevii lui. Meritele lui pe acest teren au fost apreciate de agroteologii streini, cari în congresul ținut anul trecut la Roma l-au ales președinte al secției de cartografiere a solurilor de pe întreg pământul.

În instrucțiile pe cari le dă Murgoci agroteologilor din toate țările pentru ca să se facă cartografierea solurilor după aceleaș norme, de o hartă sa României, dar în aceasta este numai solul vechiului Regat. Pentru întâiaș-dată vedem publicată o hartă după războiu în care se cuprinde numai teritoriul vechiului regat. El care înainte vreme pe lângă harta vechiului regat pune și a „*țăriiilor locuite de Români*“, publică după unirea provinciilor românești o hartă agroteologică în care este numai teritoriul vechii României! De astădată Murgoci făcea știință și nu putea admite să cuprindă în o hartă și terene a căror studiere nu este completă. Comunica și altora numai ce a văzut și studiat el, credințele ce le avea în baza cercetărilor făcute, și a așternut pe hârtie numai ceea ce formă adâncă lui convingere. Acest fapt este soclul de granit a cercetărilor lui în domeniul științei și de aceea scrierile lui așezate pe acest

Misiunea socială a bisericii consistă mai cu seamă în conservarea energiei morale a caracterului național și în nobilarea lui, corespunzătoare progresului real al civilizației. Rolul bisericii în viața dela țară, este așadar, să asigure calea liniștită a unei evoluții armonioase a sufletului rural, ferindu-l pe cât se poate, de sugestiunile dăunătoare ale controverzilor extreme și trecătoare, din a căror frământare se plămădește, cu timpul, adevărul social relativ, al fiecărei epoci — fluctuațiuni de idei, care reprezintă procesul de gestație firesc al oricărei evoluții reale.

Dacă sufletul naiv și neînarmat cu judecată critică, al păturii inculte, l-am abandona cu totul impresiilor ce le pot produce diferitele curente de idei asupra lui, nu am produce decât desoricn tare și anarhie, la fel de dăunătoare întregului social. Noroc că natura s'a îngrijit și ea de mijloace de apărare potrivite, înzestrând intelectul rural, mai plâpând, cu însușirile conservativismului și al neîncrederii față de lucrurile prea noi. În lumina acestor considerațiuni, conservatismul țăranelui apare ca o zestre providențială, ca un factor absolut indispensabil pentru păstrarea echilibrului său sufletesc.

Dar natura nu poate să facă totul. Mersul evoluției popoarelor nu este întotdeauna original și deci natural. Diferitele neamuri care se găsesc la diferite grade de dezvoltare sau decădere își influențează reciproc foarte mult mersul evoluției. Astfel popoarele întârziate sunt adesea tentate să facă salturi riscate, iar popoarele înaintate, pot fi nevoite să mai facă și câte un pas înapoi. De aci rezultă nevoia unei funcțiuni de tampon, care să pareze efectele morale ale sdruncinărilor prea mari, să strângă rezultatele dispartate ale frământărilor sociale și culturale, cristalizându-je în forme durabile, și contribuind astfel

soclu, vor fi un monument „aere perennius.“

În știință va rămânea opera profesorului Murgoci căci a așezat-o pe peatră tare, dar în amintirea noastră, a pietenilor, va rămânea vie figura lui pentru că a avut cea mai caldă și mai prietenească inimă.

Victor Stanciu

la o conformare cât mai puțin fluctuantă și mai ascendentă, a curbei de evoluție. Aceasta constituie misiunea istorică a bisericii.

Ea este chemată să armonizeze cele noi cu cele vechi, să consolideze rezultatele reale ale progresului, să apere cu îndârjire fiecare punct câștigat și să conserve tezaurul moral comun, depus în caracterul special al națiunii. Numai conștiința prezenței imenselor rezerve de energie, acumulate în sufletul rural, poate îndreptăți un popor să se prezinte cu aspirațiuni mai înalte în fața viitorului și să-și păstreze încrederea în sine și în cele mai penibile momente ale vremilor de grele încercări. Căci deabia prin înrăurirea rodnică reciprocă din're caracterul rural și inteligența orașenească, devine cu puțință acea valorificare completă a geniului național, ce o reclamă lupta de întrecere între popoare și care devine mai cu seamă indispensabilă în supremele încordări ale momentelor decisive.

După aceste considerațiuni de bază, să cercetăm, cari sunt acele calități naționale, care au concurat la succesele neamului în ultimele decenii, cari sunt defectele morale ce ne îngreunează propășirea și ce anume probleme rezultă din acestea pentru biserica rurală?

Acı facem deosebire, înainte de toate, între tipul gospodăresc și militar al țăranelui și tipul industrial politic al orașeanului. Respectul autorității și supunerea la cerințele interesului obștesc, rezultate din instinctul universalismului social, ce caracterizează subconștientul sufletului rural, fac din țăranelul gospodar, în timp de nevoie, cel mai disciplinat luptător. Câtă vreme tipul orașeanului industrial-comercial, se caracterizează mai mult prin înclinațiunea sa spre speculațiuni politice, decât prin virtuși militare.

În ceea ce privește avântul neamului, în ultima jumătate de veac, este evident, că în afară de concurențele favorabile ale împrejurărilor externe, cea mai mare parte din meritul ce revine calităților naționale, întru realizarea acestui avânt, se datorește fără îndoială, însușirilor militare ale țăranelui român. Concursul burgheziei noastre și chiar contribuția ei politică, a fost, în rezultatele ei, de

o însemnătate mult mai redusă; ba uneori chiar de o valoare negativă.

Mai considerând și perspectivele viitorului, așa precum ele se desprind din constelația politică în mijlocul căreia ne găsim, rezultă cu atât mai imperios necesitatea conservării cu orice preț, a acestor calități militare, ce constituiesc astăzi încă mai mult poate decât în epoca ascendentă a semilunei, principala garanție a existenței noastre ca stat și ca popor.

Din acest punct de vedere disciplina credinței și autoritatea bisericii, ca factori de conservare și a calităților ostășești devin de o importanță fundamentală.

În ceea ce privește defectele (principale) ce caracterizează astăzi mentalitatea săteanului nostru, și pe care le-am convorbit mai pe larg la capitolul despre „Caracterul țăranilor“, relevăm mai cu seamă, neajunsurile ce rezultă din concepția țaranului despre muncă.

Am văzut că vitregia trecutului său economic a produs o selecționare în sens negativ în ceea ce privește elementele judecății economice a săteanului. Am văzut pentru ce el este inclinat a se cruța atât de eforturi fizice cât și de acele intelectuale, iar pedealtă parte, pentru ce nu știe să aprecieze îndeajuns însemnătatea venitului și în genere rostul averii.

În această direcție biserica ortodoxă, cu recordul ce-l deține în numărul sărbătorilor, contribuie numai la această înclinare spre *inactivitate*. Posturile îndelungate și severe mai *anemiază* și ele puterea de muncă și unele chiar în timpul campaniei principale.

Data fiind împrejurarea, că țăranul, în mentalitatea sa simplistă, nu prea face deosebire între aprecierea ce și-o formează asupra persoanei preotului și însemnătatea ce îi revine însăși instituțiunii bisericii, aceasta constituie o dovadă indiscutabilă, că importanța misiunii, pe care preotul o are la țară, este cu mult mai mare decât aceea ce îi revine colegului sau dela orașe. Și, tocmai acest punct de vedere nu este deloc luat în considerare...!

Situația materială în general precară și nivelul pregătirii profesionale adesea insuficiente a clerului rural, mai cu seamă din vechile Principate, slăbește mereu ascendentul moral pe care acesta ar trebui să-l exercite până și asupra păturii mai culte dela țară.

Urmările sunt, că locul credinței adevărate îl iau tot mai mult, su-

perstițiile și prejudecățile de tot felul, care zăpăcesc și mai mult judecata și întăresc și mai mult *fatalismul* atât de anticultural al săteanului. Dar slăbirea religiozității, ce duce poporul incult mai întâi spre misticism, odată cu ridicarea nivelului cultural și cu recunoașterea deșertăciunii prejudecăților superstițioase, duce cu atât mai repede la o completă lipsă de credință, la ateism.

Tendința aceasta de evoluție la noi, se manifestă și prin ivirea numeroaselor secte eretice la țară și prin creșterea, pe alocuri, rapidă a numărului aderenților lor.

Dependența prea mare de Stat și deci și de politică, contribuie și ea la rândul ei, în rarea măsură la slăbirea prestigiului bisericii și al slujitorilor ei mari și mici. Cadrul restrâns al convorbirilor noastre nu ne îngăduie să intrăm aci în amănunte. Conchidem numai, că separarea bisericii de către Stat, printr'o autonomie desăvârșită, trebuie să constituie prima condiție a unei instituții religioase moderne. Numai așa se poate feri prestigiul bisericii de influența fatală, pe care fluctuațiunile prestigiului politic al Statului le resfrâng și asupra așezământului religios. Iar politică, — acest

oaspe, cel mai indezirabil dintre oaspeții nechemăți ai bisericii statificate —, numai în felul acesta poate fi cu totul îndepărtată din această instituție principală pentru asigurarea ordinii sociale.

Biserica aceea care trăește prin Stat, apare în mod fatal ca o instituție anexă a cărmuirii. Și, astfel, ea împarte indirect și răspunderea nesucceselor sau a greșelilor inevitabile în conducerea Statului, mai cu seamă în vremuri de grele prefaceri. Pentru ce să expunem dar biserica la toate acestea?

În sfârșit, democratizarea bisericii, printr'o largă constituție populară, are menirea de a face biserica mai apropiată, mai familiară în ochii credincioșilor. Prin contactul și colaborarea mai nemijlocită a acestora, ea devine mai puțin abstractă și mistică, și deci și mai înțeleasă și interesantă. Iar în ceea ce privește efectul educativ — întru formarea spiritului de independență, de răspundere și de demnitate cetățenească, efect care-l produce ori ce autoadministrare, și care tocmai lipsește atât de mult la noi în țară, — reprezintă și el la rândul său un câștig nespus de prețios.

Dr. M. Șerban

DEMOCRAȚIILE MODERNE

Noua-Zelanda

Ajutată de o climă bună, rassa britanică a înființat în cele trei insule o populație rurală destul de deasă în zonele arabile și cu perspectivă de-a avea orașe caracterizate prin producția agricolă a țării. (Anglia și-a anexat insulele în anul 1840.)

Noua-Zelanda are două camere.

Gubernul este numit de regele Angliei.

Viața politică modernă se trezește abia la 1890. Elementul jărănesc era, atunci, foarte nemulțumit că nu i se admitea constituirea de moșii mici, deși de vreo 30 de ani el cerea aceasta. Țăranii blamară energic neprevăderea administrativă, care îngăduise marilor proprietari să pună mâna pe toate moșiile bune; dar și inepția de-a lua măsuri pentru vânzarea în loturi mici. Se adăose și nemulțămirea altor clase; și — reforma trebui să vie. Reforma o conduse Richard Jon Seddon.

La noi se crede că înțelepciunea politică se deprinde, se învață din cărți, prin cancelarii, nu se naște. Bune sunt și cancelariile, și cărțile; dar — fără ceea ce se naște în om, la ce sunt bune? Vedem tot la noi. De aceea țin să arăt cine a fost Seddon, un reformator cu origini modeste,

un Ion Mihalache-al Noei-Zelande, dar acolo *pus la lucru*.

R. Seddon a învățat școala primară, cinci ani într'un atelier mecanic și, fiind de 19 ani, plecă spre minele de aur al Australiei. Fără noroc, plecă în Noua-Zelanda, deschise o prăvălie și o cârciumă; reuși. În 1879 fu ales deputat și rămase deputat până la moarte (1906).

Bryce, II, 303: „Caracterul și cariera lui Seddon merită să ne oprim la ele. Acest om, aproape fără de instrucție, nu avea nici o predilecție pentru munca intelectuală și nu cunoștea nici măcar rudimentele legislației ori ale științei economice. Orator nu era; nu avea artă, nici grație... Și totuși cuvântul său avea putere și încorda masele. Ținând să fie precis, el știa să exprime clar idea sa. Eu cred în maniera forte, zise el odată. Pentru un om forte se convenia cuvântul violent, zicea el. Dar când trata o chestiune, aduna toate faptele folositoare cauzei; iar memoria sa le păstra exact. În parlament voința sa triumfa contra tuturor opozițiilor. Dar la puterea-i fizică se adăosera și alte calități. Ridea franc, era vesel; nu era răsunător; la largul său se simția — în mijlocul poporului, iar poporul era

ROMÂNIA LA COMISIUNEA REPARAȚIUNILOR

cari îl elimină chiar. În acest răstimp el publică următoarele lucrări: „Despre hipnotism“ (magnetismul animal), cauzele psihologice, 1880, Praga; „Sinuciderea ca apariție colectivă în civilizația modernă“, Viena 1881; „Calculul probabilităților și scepticismul lui Hume“ introducere istorică la teoria inductivă, Praga 1883; Blaise Pascal, viața și filozofia lui, Praga 1883; „Teoria istoriei după principiile lui T. H. Bukle“, Praga 1884; „Despre studiul operelor poetice“ Praga 1884; „Fundamentele logice concrete. Clasificarea și sistemul științelor“ Praga 1885 și Viena 1885; „Studii slave. Slavofilia lui Ivan Vasilievici Kirejevsky“ Praga 1889; Chestiunea cehă și criza noastră actuală“ Praga 1895; „Karel Havlicek“ Praga 1896; „Cestiunea socială“ Praga 1898; „Poligamia și monogamia“ Praga 1899; „Jan Hus“. Renașterea noastră și reforma noastră Praga 1899, publicată și într-o formă mai concisă sub titlul: „Hus către studenții cehi“ Praga 1899; „Trebuie revizuit procesul din Polonia“ Praga 1899; „Opt ore de muncă“ Praga 1900, etc. Cea mai importantă lucrare însă este „Rusia și Europa“ care cuprinde întreaga problemă rusească și este în același timp cheia revoluției rusești.

În timpul profesoratului, Masaryk și-a început activitatea politică, luând o largă parte la toate chestiunile dezbătute în acea vreme. Fondând partidul realist în 1900 și înființând ziarul „Cas“ (Timpul) e ales deputat în diferite rânduri în Parlamentul din Viena. Spirit independent și-a arătat întotdeauna aversiunea contra minciunii, chiar când i se împunea să facă contrariul. Cu ocazia așa zisei descoperiri a manuscriselor vechi dela Kralov Dvur și dela Zelena Hora nu a sôvâit un moment să denunțe falsul, cu toate că patrioții cehi doreau ca manuscrisele să rămână autentice.

În procesul croaților, acuzăți pe baza unor documente false din Viena, el a fost unul dintre cei mai convinși apărători, tot așa cum a fost primul apărător în procesul ritual din Polonia.

Dar adevărata lui activitate națională începe la declararea războiului mondial. După ce organizează rezistența națiunii în propriile ei granițe, trece în Elveția și de aici în Franța, Anglia, Rusia, America și chiar în România (1917) și organizează pretutindeni legiuni de voluntari cehoslovaci, cari luptau contra inamicilor comuni și în același timp, ajutat de generalul Stefanik și de dr. Beneš, actualul ministru de externe, face o vie propagandă pentru recunoașterea naționalității cehice, ca Stat independent.

Rezultatele acestei activități s'au văzut. Grație muncii desfășurate, Cehoslovacia și-a redobândit independența iar dl T. G. Masaryk a fost ales președinte al noii Republici croate.

În timpul războiului a scris „Noua Europa“, „Problema Micilor Popoare“ iar după aceea a dat lucrări remarcabile prin actualitatea lor ca: „Despre bolșevism“, „Idealurile Umanității“, „Slavii după războiu“, „Problemele Democrației“ și de curând a încununat opera sa cu un bogat volum de „Memorii“ care va apare în mai multe limbi simultan.

Răspândiți Societatea de Măine

Cu începutul anului curent s'au deschis la Paris ședințele „Juriului de experți“ al „Comitetului Bunurilor cedate“ pendinte de „Comisiunea Reparațiilor“.

La noi, în special în Ardeal, se cunoaște foarte puțin rostul acelor comisii, deși este vorba tocmai de Ardeal, cred deci că unele lămuriri sunt necesare atât pentru publicul mare, cât mai cu seamă pentru conducătorii diverselor oficii publice reprezentând ramuri de avere publică și particulară de stat, cari sunt tocmai ocupați cu strângerea și compunerea datelor ce sunt menite a fi prezentate la jurul de experți.

Intregul angrenaj de comisii, comitete, juriu, delegațiuni, ocupă în întregime faimosul Hotel Astoria în fața Arcului de Triumf de pe Avenue des Champs-Élysées, zidit de Germani în preama războiului spre a adăposti — se zice — întreaga organizație de spionaj și care ar fi mai avut și misiunea să găzduiască căpeteniile armatei germane la intrarea lor în Paris cu „Heim“-ul lor propriu sub toată siguranța.

Printre o prevedere a tratatului dela Trianon, anume art. 191, se obligă statele succesoare să ramburseze întreaga valoare a averii de stat aflătoare pe teritoriul cedat, unui fond comun a cărei destinație nu e încă precis fixată. Numele de stat cedant și statcesionar indică precis că este vorba de un stat căruia i s'a atribuit un teritoriu prin tratat fără a fi existat o forță armată, care să-l cucerească. Țara noastră de drept nu ar fi afectabilă de o asemenea dispoziție și o mare nedumerire există asupra faptului cum s'a putut semnă un tratat fără să fi fost în prealabil studiat și acea clauză (art. 191) care si-a avut rostul pentru Cehoslovacia să fie ștearsă din formularul destinat nouă înainte de a fi semnat.

Tratatul însă a fost semnat cu acest articol, deci urmează să primim discuția și să plătim fondului comun valoarea averii cedate nouă — ca să întrebuițăm litera tratatului.

Lucrările pregătitoare pentru această vastă evaluare s'au început încă în anul 1921, guvernul ungar și-a și tipărit întreaga evaluare în limba ungară și franceză și-a fost distribuită larg ca un mijloc de propagandă alături de broșura lui Ladislaw Buday „La Hongrie mutilée“ așa de răspândită în Apus.

Comisiunea bunurilor cedate a

organizat minuțios strângerea datelor pentru ambele părți, clasând întreaga avere de evaluat în 10 grupe și anume: păduri, postă, telegraf, telefon, căi ferate, uzine mine și subsol, domenii agricole, drumuri, navigație, clădiri, mobilier și în sfârșit bunuri comune. Pentru fiecare din aceste categorii de bunuri a stabilit chestionare detaliate referindu-se la intervalul 1904—1914, la cari trebuie să se răspundă documentat și sprijinit pe publicații oficiale, ca confruntând răspunsurile ambelor părți la aceaș întrebare să se poată găsi realitatea.

Făcând parte din delegația de experți a noastră pentru categoria cea mai importantă, mine și subsol (IV) — unde pretențiile ungare sunt circa 60% din totalul valorii cerute — condusă de distinsul profesor Ing. I. Tănăsescu fost secretar general al ministerului industriei, cred util a espune atmosfera ce așteaptă ocolo pe delegații noștri pentru restul și majoritatea categoriilor de bunuri în curs de dezbateră.

Dată fiind tocmai nedumerirea acelei clause a art. 191, la noi nu s'a dat nici o atenție acestei chestiuni așa de grave. S'a făcut și la noi prin anul 1921 un simulacru de evaluare fără coerență și ce e mai rău, fără a fi adaptată scopului ce trebuia să-i servească. Ar părea mai mult că acei ce au compus fragmentele acestei lucrări n'au știut precis scopul și au crezut că e vorba de o inventariere a averii publice în Ardeal menită unei publicații cu caracter de propagandă.

De atunci și până la finea anului trecut nu s'a mai interesat nimeni de această chestiune. În această fază a fost o adevărată surprindere invitația comisiei reparațiilor ca România să-și trimeată experții săi pentru apărarea întreselor, răstimpul destul de lung pentru culegerea și întocmirea datelor fiind trecut urmează prezentarea lucrărilor și dezbateră orală.

În acest răstimp guvernul ungar în afară de evaluarea tipărită în 1921 a prezentat în Aprilie trecut o nouă evaluare cu mult mai detaliată, a cărei sumă pentru unele categorii de bunuri este ridicată cam la de trei ori valoarea din primul memoriu.

Celelalte state în cauză, Cehoslovacia și Jugoslavia au depus în termen lucrările. Era anume fixată următoarea normă: cu începerea a-

nului curent trebuia prezentat răspunsul la chestionar și evaluare, la o distanță de timp de circa 40 zile ultimele concluzii scrise, când urmă să se facă schimbul lucrărilor, apoi la 10 zile ședința plenară pentru dezbaterile orale și în fine rezultatul e comunicat la o săptămână mai târziu.

Un program detaliat fixa data obligatorie pentru toți, or la noi ignorându-se complet această lucrare, toate memoriile sunt depuse cu întârziere.

Aceasta e situația de timp și punctualitate a noastră la comisiune.

Ce urmează a fi evaluat ?

Delegația ungară atât în memoriul tipărit cât și în evaluările paralele succesive, evaluează în coroane aur pe data transferului (anul 1918) începând de la școala primară satească de stat — indiferent cine a muncit la construirea ei — până la unele bogății naturale subterane presupuse sau operate — să întrebuițez expresia lor. Sunt trecute lucrările de la Porțile de fier ce nici nu ne aparțin și alte valori analoge, unele mobiliare, acțiuni etc. în posesia lor și deja vândute, contra valoarea lor o pretind însă de la noi.

Tendința ce reiese clar din lucrările lor este a se ajunge la o valoare cât mai mare, chiar dacă suma totală ar fi de 10—20 ori mai mare ca întreaga valoare nu a averii publice antebelice ci chiar a economiei naționale ungare după publicațiile lor.

Scopul e dublu, întâi să fie impuse statele succesoare la o sumă cât mai mare și al doilea să se arate pagubele mari suferite de ei prin tratate.

Deacea nu se feresc de nici un mijloc ce le-ar servi: nici de valorile inventariilor lor, nici de bilanțuri și evaluări publicate de ei, nici chiar de șiretenia de a mări succesiv aceeași evaluare.

O singură parte rea au aceste cifre exagerate: formează o atmosferă de averi și valori extraordinare ce influențează și juriul și chiar pe aceia ce sunt însărcinați a face evaluarea noastră. Exemplu: o mină oarecare ce a mers cu deficit cu zecile de ani și sub regimul ungar, delegația ungară o evaluează la 80 milioane coroane aur — nu lipsesc nici evaluările la miliarde coroane aur — deși — acest bun ne având rentabilitate nu are o valoare pozitivă ci una negativă, totuși acel ce e însărcinat cu evaluarea ei este

tentat să-i atribue o valoare mai mare, date fiind cifrele pretenției ungare.

Delegația ungară de orice mijloc nu se ferește a face și unele așa zise erori, adică a evalua de două ori același bun sau în aceeași grupă sau mai frecvent în grupe diferite, exemplu: o casă aparținând pădurilor e trecută și la grupa I păduri și VII clădiri.

Ca principiu evaluează toate părțile de avere cu prețul de procurare, chiar dacă au vechime de peste 100 ani cum e cazul la majoritatea clădirilor, ignorează însă prețul de cost unde e convenabil trecând o valoare de 20—30 ori mai mare, cum e cazul unei clădiri din Cluj, construită în antrepriză cu contract înainte de război cu circa 400.000 coroane, în evaluarea lor trecută cu de 40 ori această sumă.

Exagerările cele mai grosolane le-au debitat pe seama subsolului, căruia îi atribue o valoare de miliarde coroane aur, având o metodă mai mult decât simplistă de evaluare și anume beneficiul imaginar pe unitate îl raportează la întreaga cantitate sperată, fără o se lua în considerare timpul necesar extracției, renbilitatea scontată pe data evaluării sau alte norme elementare.

Nu există nicăeri la ei urme de amortizare, uzură excepțională de război, considerații de valoare comercială sau ore un alt criteriu just de evaluare.

Ședința plenară pentru categoria IV. a avut loc la 23 Februarie 1925.

Înainte de deschidere se fac cu o vădită afabilitate diplomatică prezentările între juriu și diversele delegațiuni și anume delegația română: trei membrii, delegația jugoslavă: doi membrii, delegația ungară: trei membrii și trei asistenți informatori. Juriul e compus din președinte din partea Franței, un membru englez, unul italian în fine un delegat informator al Micii Antante, cehoslovac de origine, un secretar italian și un traducător din englezește pentru că deși delegatul englez cunoaște perfect franceza nu vorbește decât în limba engleză.

Președintele deschide ședința cu o urare de bun sosire de rigoare și cu o observație aproape permanentă delegației române pentru întârzierea depunerii lucrărilor, fapt ce impresionează destul de penibil.

Se dă cuvântul pe rând fiecărei delegațiuni și începe prin a-l da delegației române.

Discuțiunea de principiu este cu totul exclusă.

Cu ocazia primei debateri, delegația română a avut să pună chestiunea din punct de vedere logic și drept, anume că teritoriul a fost cucerit și nu cedat, averea publică definiția tuturor financiarilor în frunte cu classicul A. Wagner-Staatsbesitz și Staatsdonau și nu poate fi discuția decât de a doua categorie, că populația ardeleană a contribuit cu munca și banul la creșterea acelei averi, trebuie să-și aibă cota parte, că cea mai mare parte a averii există și înainte de alipirea Ardealului la Ungaria, când nu a fost nici o rambursare și în fine bogățiile subterane au existat și înainte de venirea Ungurilor în Europa, pe cari desigur că nu le-a mai decontat nimănu.

Juriul a răspuns că aceste argumente foarte puternice trebuiau invocate înainte de semnarea tratatului pentru a face să cadă art. 191, și că rostul întregii lucrări este a se stabili valoarea averii la data transferului fără nici o altă preocupare.

A trebuit să fie primită discuțiunea și pentru toate bunurile.

Argumentarea română a fost susținută în ședința de către dl prof. ing. Tănăsescu, atribuind categoriei IV. mine și uzine o valoare de circa 25 milioane coroane aur. Pretențiile delegației ungare sunt în memoriul tipărit de 1200 milioane coroane aur iar în evaluarea ulterioară prezentată 2800 milioane coroane aur.

Delegația ungară răspunde la fiecare delegație în parte în urmă membrii juriului chestionează în controversă delegațiile pentru a clarifica punctele în litigiu.

Suma adjudecată de acest prim for al juriului de experți și care în regulă generală e cu mult mai mare ca evaluarea noastră, urmează a fi definitivată de plenul Comisiunii reparațiilor ce se va întruni la toamnă și unde se va putea aduce și o discuție de principii și de drept.

Este absolut necesar deci ca cel puțin pentru această ocazie să ne prezintăm în termen și bine pregătiți, ca astfel interesul superior al statului să nu fie lezat printr'o hotărâre luată în necunostință de adevăr.

Cluj, în 8 Martie 1925.

Iosif I. Gărbacea
Doctor în științele financiare
și economice.

MURGOCI ȘI BASARABIA

Printre foarte puținii Români din vechiul Regat cari au lucrat în Basarabia pe timpul revoluției din 1917—1918, cel mai harnic și mai devotat a fost regretatul Murgoci,

Este, desigur, un moment destul de caracteristic că în primul an de revoluție, deși la Iași și mai ales la Odesa erau sute și mii de intelectuali români fără nici o ocupație, aproape nici unul nu se simția îndemnat să

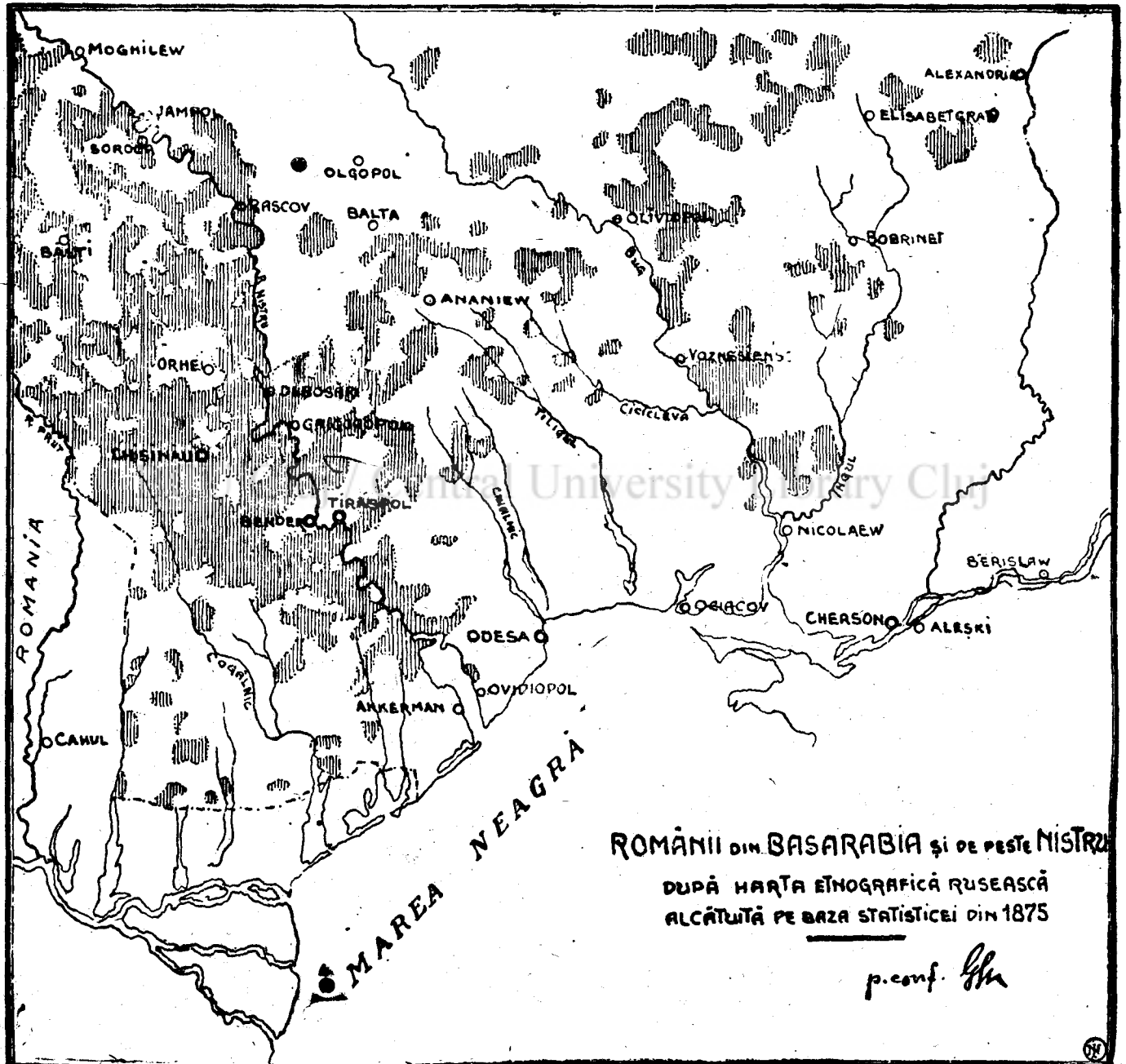
luni de zile și în număr extrem de mic. După cât mi-aduc aminte, în 1917 n'au fost în Basarabia dintre Români din Regat, decât următorii: G. Aslan, G. Mumuianu, G. Georgescu, Spiridon Popescu, P. V. Haneș.

În afară de acești cinci oameni, pe cari întâmplarea sau o însărcinare oficială i-a dus în Basarabia, cel care a stat mai mult acolo și a lucrat mai cu inimă a fost Murgoci. Nu știu

gătirea reformei agrare. A colaborat la gazetele românești cari apăreau la 1918 în Chișinău, cu articole de tot felul — politică, știință, agricultură, — publicând și o broșură despre „Reforma agrară în România,” și contribuind cu mult elan la lupta pentru unirea Basarabiei.

După Unire a continuat să lupte pentru Basarabia, în Apus, unde a publicat două mari lucrări în franțuzește despre Demografia aceleia. (Paris, 1919).

Chiar și cu Români de peste Nistru

se ducă la frații din Basarabia și să-i ajute în silințele lor spre o nouă viață. Groaza de Rusia și de „revoluție” îi ținea departe de orice risc de acest fel. Dar, ceea ce este și mai caracteristic, nici chiar Basarabienii așezați în România nu s'au întors în țara lor, după cum nu s'au întors nici cei cari se găseau prin Rusia, decât după

cum și de ce a venit, dar știu că de prin Septembrie 1917 și până în Decembrie 1918 el a fost, aproape fără întrerupere în mijlocul luptătorilor basarabeni, dându-le tot ajutorul frățesc la munca lor. Un timp oarecare a fost și secretar general al Ministerului de agricultură basarabean, în care calitate a lucrat mult pentru pre-

s'a ocupat, dând cea dintâi schiță de hartă cu privire la întinderea lor spre Bug, — schiță care a fost publicată în gazeta „România Nouă”, și pe care o dăm și noi aici, ca un omagiu în amintirea bunului, devotatului și neobositului muncitor pe terenul vieții naționale, care a fost neuitatul G. Murgoci. O. Ghibu

ANGLIA ȘI SIGURANȚA EUROPEI

Într'un articol recent (Neue Freie Presse, 23 Februarie) David Lloyd-George, fost prim-ministru al Angliei, scriind despre pacea lumii, amintește de Rusia și de vecinii ei, arătând că chestiunile naționale ale vecinilor sunt un izvor de nesiguranță. Lloyd zice: „Dacă Rusia se reculege din frigurile sale și puterea i-se întoarce în membre, ea va reclama provinciile perdute și vai de națiunea care nu le va da. Eu aud că partidul militar din Moscva este setos de-aceasta, de marș... El este mândru de armata reorganizată și se laudă că numai Rusia are o armată ce voește să se bată” — Printre țările amenințate ne aflăm și noi. Cu textul lui Lloyd să se compare afirmațiunile lui Steed, în articolul care urmează lui la vale. Drept este că se aud și (puține) voci, care doresc ca orice învoială s'ar face între Anglia și Franța și Germania, învoiala să nu însemneze o neliniștire a Poloniei și Cehoslovaciei. (De ex. Morningpost.) Vocile care ne poartă și nouă de grijă sunt mai multe în Franța. Astfel, Paul Boncour a declarat că la eventualul pact franco-englez nu trebuie să se garanteze numai Belgia și Franța, ci și granițele celorlalte state ale Europei, așa cum le-a fixat tratatul dela Versailles. Aceasta este, așadar, chestiunea: Cât interes putem inspira Angliei? Până unde Franța ne poate impune protecției engleze? Și ce facem noi, ca să ne fi impus până acum interesului apusean? Anglia își întocmește acum politica externă care să o asigure pe ea mai bine; toți corespondenții, toate gazetele spun că asupra întocmirii, în Londra, se păstrează cel mai mare secret. Avem deci motive să începem a da, și din parte-ne, mai mare atenție chestiunilor externe.

Cum Steed este un cunoscător intim al politicii engleze, articolul lui, publicat în Prager Presse va fi cetit cu interes.

„Soc. de mâine“.

După cum se pare, miniștrii conducători ai Franței și Angliei se vor întruni în săptămâna întâia la Londra. Oficial se spune, că vor discuta datele în cari e încărcată Franța față de Anglia. După cum se obișnuiește însă la astfel de întruniri, vor vorbi despre un lucru cu mult mai important — în cazul acesta despre asigurarea Europei contra unui război și despre rolul pe care-l poate juca Anglia cu ocaziunea aceasta.

Dintre chestiunile pendente, nici una nu are importanța acesteia. Sunt puține probleme, cari s'ar putea defini cu mai multă greutate, pentru că nici una nu e așa de curentă. Chiar

în cazul, când guvernul Mării Britanii și guvernele Dominionurilor n'ar esita să ratifice fără rezerve protocolul dela Geneva — lucru foarte neverosimil — chestiunea aceasta nu s'ar rezolvi. Protocolul și conferința de desarmare prevăzută de acesta ar putea contribui la o formulare mai precisă a problemei, însă nu ar putea rezolvi, căci rezolvirea depinde în ultima instanță nu de convențiunile scrise, ci de nizuințele și tendințele celor mai importante țări din Europa.

Adevărul adevărat e, că Marea Britanie nu iubește ideea de-a răspunde de siguranța unor popoare continentale, ale căror relațiuni politice le controlează. E un sentiment înțelept și natural. Englezii nu pricep politica europeană și nu au poftă să renunțe prin o semnare de protocol la dreptul lor de hotărâre când e vorba de evenimente cari se pot isca din cauze necunoscute sau nepricepute. Nici chiar atacurile aeriene ale Germanilor din cursul războiului sau submarinele germane sau recunoașterea, că tunuri cu tir lung ar putea acum bombardarea de pe țărmul de Nord al Franței sau al Belgiei Londra nu au contribuit să convingă poporul englez, că nu mai trăește pe o insulă inexpugnabilă. Unii admit, în cel mai bun caz, că pentru Anglia ar fi, din punct de vedere practic, cu neputință de-a nu fi atrasă într'un mare războiu european, care ar amenința Franța sau Belgia. Din cauza aceasta a câștigat teren ideea, că interesele britanice vor reclama să se dea Franței și Belgiei o garanție, care să le pună în perspectivă ajutorul britanic în cazul când Germania ar ataca, neprovocată fiind, aceste țări.

Numărul Englezilor, cari ar merge mai departe, e mic. Unii se grăbesc a adăoga, că țara lor nu vrea și nu poate fi atrasă la nici un caz în o ceartă, care ar izbucni între Germania și Polonia sau Polonia și Rusia și că nu poate garanta nici pentru micile state nebnatice, cu nume exotice, cari s'au format între Marea Baltică, Carpați și Marea Neagră. După cum cred ei, Franța și Belgia ar trebui să fie foarte mulțumite cu o garanție a ajutorului englez contra unor atacuri germane neprovocate.

Când a oferit Lloyd George, în calitate de prim-ministru, în Ianuarie 1922, Franței garanția aceasta pe timp de zece ani, iar Franța a refuzat-o, cei mai mulți Englezi socoteau Franța nemulțumitoare și exagerând pretențiile ei. În prezent, Franța are o alianță militară cu Polonia și a încheiat o alianță politică și cu Cehoslovacia. Amândouă învoielile obligă Franța să dea ajutor acestor două state în cazul unui atac frivol. Dacă le atacă Ger-

manii sau bolșevicii ruși, Franța e obligată să le vină într'ajutor. Aceasta ar însemna probabil un războiu între Franța și Germania. Admițând, că Anglia are să garanteze siguranța Franței, și-ar întinde oare garanția necondiționat și asupra cazului unui atac german contra unui aliat al Franței, oare ar fi silită să atace și ea Germania?

Evident, că nu. Desfășurările acestea vor fi urmate nesmintit de un războiu general european, de care Anglia, în propriul ei interes, cu greu va putea rămânea departe. Căci în cazul contrar ar vedea, cum Germanii, cu sau fără ajutor rusesc, cotropesc Belgia și cuceresc porturile de Nord ale Franței. Afară de aceea poporul englez nu ar putea privi cu plăcere faptul, că Polonia să fie distrusă și Germanii și Rușii să-și dea de nou mâna peste trupul ei întins la pământ. Poporul englez nici nu ar dori să fie martor la crearea unei combinațiuni mari politice, care în cazul unei înfrângerii a Franței sau Belgiei s'ar întinde dela Paris și Bruxelles la Berlin, de aci la Moscva și Vladivostoc, poate chiar la Tokio, fără a mai vorbi de Viena, Sofia, Angora și Golful persic.

Și Francezii se îngrozesc în fața acestei posibilități, cari în împrejurări date nu ar fi de loc fantastice. Franța însă nu crede, că o garanție engleză față de atacuri neprovocate din partea Germaniei ar fi suficientă să înlătore primejdia. Dacă nu greșesc prea mult, Franța nici nu ar primi în timpul de față o garanție engleză redusă în felul acesta. Ea ar preferi chiar un aranjament mai liber întemeiat pe principiile existente până în anul 1914. Că guvernul englez ar accepta o înțelegere de felul acesta sau că învoirea ei ar fi aprobată de opiniunea publică e, în timpul de față, o chestiune asupra căreia se poate discuta.

Un argument puternic contra valorii unei convenții de apărare cu Franța și Belgia excluzându-se Polonia și Cehoslovacia a fost trecut până acum cu vederea de cătră aderenții englezi ai convenției de garanție. Ei uită, că în practică aceasta ar egala cu o înștiințare, că orice atac contra Poloniei și a Cehoslovaciei nu ar atinge Anglia. Naționaliștii germani și bolșevicii ruși ar putea și probabil ar chiar interpreta aceasta ca o încurajare să atace Polonia, îndatăce pregătirile lor militare ar fi destul de avansate. Aceste pregătiri fiind deja mai avansate decât presupune publicul englez, n'am mai avea mult de așteptat pânăce să înceapă de nou dântul morții.

E deci cu neputință de-a afla cvadratura cercului siguranței europene sau de-a-l reține dela o întorsătură fatală înainte, ca resturile civilizației europene să se distrugă fără speranță? Dacă ne putem aștepta la o soluțiune simplă, e cu neputință. Nici o solu-

țiune, la care s'ar putea ajunge, nu poate fi simplă. Fiecare trebuie să fie complicată. Adevărat, că problema cuprinde un element simplu. Anglia trebuie să supună unei reviziumi și înouiri întreaga ei concepție în privința relațiunii și răspunderii ei pentru pacea Europei. Pentru țara aceasta va fi fără folos ratificarea Protocolului de Geneva cu sau fără rezerve și chiar acordarea unei garanții pentru Franța și Belgia, dacă nu se va hotărî să urmărească ziua și noaptea, an de an, o politică europeană constructivă, care să se bucure de sprijinul tuturor guvernelor, partidelor și oamenilor din țările europene, gândul căroră e îndreptat spre pace. Până când ideea de războiu permite statelor europene nemulțumite oarecare speranță în îndreptarea situației lor, ele vor lucra pentru războiu. Indată ce vor ști însă, că Anglia se opune în mod activ cu forța armată tuturor încercărilor de-a rezolvi greutățile cu arma în mână și că sprijinește în mod activ orice încercare de soluțiune a acestor greutăți prin Societatea Națiunilor, tribunalul de arbitraj, tribunalul mondial sau prin orice alt mijloc pacifist, — primejdia unui războiu european va fi redusă la un minim. Gândul la războiu este ceea ce trage după sine războiul. Înălăturându-se posibilitatea războiului, guvernele europene ar da cu mult mai mare importanță pregătirii unei temelii bune pentru o hotărâre dată de arbitri sau pentru aplanarea conflictului prin Societatea Națiunilor, decât se făurneau arme în speranța de-a-și realiza pretențiile cu forța. Atunci ar putea începe o eră nouă. Cheia, care deschide porțile ei, se află mai ales în mână Britaniei.

Wickham Steed

IN BUCUREȘTI

depozitul revistei

SOCIETATEA DE MAINE

este în strada Zaharie no. 3.

D. MIHAIL BOTE este autorizat
cu încasarea abonamentelor.

PROBLEMA ZILEI

Oricine vrea ca problemele vieții noastre publice să fie rezolvite la lumina informațiilor culese la fața locului; oricine dorește să se desvolte o publicistică serioasă și argumentată care să dea avânt societății; oricine intenționează să ni se lărgiască orizonturile conștiinței sociale, — va grăbi realizarea înscriindu-se ca membru al I. d. st. SOCIETATEA DE MAINE și îndemnând un număr cât mai mare de cunoscuți să-i urmeze.

Cota de membru fondator: lei 20.000

„ „ „ pe viață: „ 5.000

Cota anuală ca membru activ lei 400

Cota se depune la banca Albina, sucursala Cluj, în cont special.

În fiecare Miercuri seara orele 8^{1/2} au loc ședințe.

BABELE

O mică neînțelegere meteorologică.
S'auziau deja acordurile marelui imn, ce se pregătea pentru intrarea triumfală a Primăverii.

Poeții tineri, — la vârsta aceea, toată lumea scrie versuri — își acordau harfele în așteptarea marelui eveniment, căldura soarelui evoca la viață firicelele de iarbă, clopoțeii, viorelele. Și ele ascultau chemarea, și se grăbiau să dureze strălucitul covor, ce va fi atins de gîngașele ei piciorușe...

Chiar Februarie, atât de hain al-te dăți, netezise și el, de data asta, drumul, scutură nămeții de zăpadă, și se încinse cu brăul tinereții.

În așteptarea Primăverii, lumea uitase de babe, în nădejdea că rostul lor s'a sfârșit deodată cu schimbarea Calendarului...

Deși multe din ele nu erau dușmane Primăverii, s'au supărat de data asta, și au stat la pândă câteva zile, năpustindu-se deodată asupra lumii, în plină primăvară. Cine a cutezat să le creadă moarte? Cine și-a îngăduit să crede, că ele nu mai au nici un rost pe lume, și pot fi trimise, de pe acum, în împărăția stațiilor?

Au uneltit deci, luând înțelegere cu Februarie, convingându-l că e un zăpăcit, nefolosindu-se de puterea ce o avea în mână, El și-a adunat tot restul de puteri, ce-i mai rămăsese, trimise peste ogoare sufletul lui de ghiță și viscolul de zăpadă.

Babele au început să lapede și ele din cele șapte cojoace, și să le scuture peste lume.

Viorelele și lăcrimioarele, cari se resfățau în lumină și căldură, s'au privit cu nedumerire, apoi au prins a se ascunde sub covorul alb și rece, ca sub un giulgiu...

Ceva ce fășnia prin mugurii tineri, s'a oprit pe o clipă, adunându-și toată puterea, ca să ia lupta biruitoare cu dușmanul slăbănog...

* * *

Ci Soarele, Sfântul Soare, ridi-cându-se tot mai sus, pe carul lui de foc, a tras un chiot prelung, de a trezit toate isvoarele tainice ale firii:

— Nu vă fie teamă, când eu sunt cu voi! Nu mai e putere pe lumea asta, să vă poată birui!

Floricele, plătade, ridicați, cu mândrie, căpșoarele noastre de sub giulgiul subțire, căci am să-l înghit, ca pe un strop de apă! Durați covorul de mătase verde, căci pașii Ei se aud pe aproape.

Și, voi codri voinici, destindeți-vă ramurile înțepenite, dați drumul sevei, ce clocote în voi, și deschideți larg porțile voastre, să între crăiasa măritii!

Al. Ciura.

George Bizet. — La 3 Martie s'au implinit 50 de ani de când s'a reprezentat pentru întâia oară „Carmen”, iundamentala operă a lui George Bizet, cel mai desăvârșit muzician, alături de Gounod, pe care l-a dat civilizației universale Franța timpurilor mai noi. Fiu al unui profesor umil de muzică, George a fost un copil precoce, uimind lumea prin calitățile sale. Totuși ca om matur lupta lui cea mare, lupta care a dat-o la Opera Comică din Paris în anul 1875 — câteva luni înainte de moartea sa — nu a câștigat-o prea ușor. Intăia reprezentație a fost urmată de a răceală apăsătoare. Presa excepționa „caracterul realist, bizareria, incoherența și simfonical exagerat” al muzicii din „Carmen”. Totuși un om, directorul opereii vieneze, a văzut marile calități ale acestei opere reținând-o pentru Viena prin un contract iscălit de Bizet cu câteva zile înainte de moartea sa. Și Carmen s'a impus Parisului din afară! Succesele răsunătoare din streinătate au descoperit parisienilor frumșele ce le ascunde. Și, pe drept cuvânt. Liberul sbor al fantaziei lui Bizet a brodat pe libretul mult mai perfect decât nuvela inspiratoare a lui Merimée, o muzică plină de sensibilitate, bogată în motive și de o extraordinară spontaneitate. Adăogați acestor calități orchestrarea și frasarea perfectă, rafinamentul sensual care străbete fiecare tonalitate din Carmen, și ve-ți înțelege pe Nietzsche care a scris: „Învidiez pe Bizet pentru că a avut curajul acelei sensibilități care până la el nu a găsit expresiune în muzica europeii civilizate — sensibilitate meridională, arzătoare... Iată în fine amorul, pus la locul său din natură!, amorul cu tot ce are implacabil, fatal, cinic, candid și crud”.

*

În seara de 2 Martie la Cluj s'a cântat „Carmen”. Ar fi fost nimerit dacă se atrăgea atenția publicului (care decând există Opera Clujului a dat dovada celei mai pronunțate preferințe pentru această operă), asupra împlinirii alor 50 de ani de când povestea idilei cigaretierei Carmen și a tragediei înflăcăratului José a apărut pentru întâia oară în lumina multicolorii a rampei. Memoriei lui Bizet i s'ar fi adus cel mai duios și sincer omagiu...

ab.

STATISTICA INVĂȚĂMÂNTULUI DIN VECHIUL REGAT

Nu cred să existe țară în care să se fi adus, de 60 de ani încoace, atât de multe și de grave critici organizației și administrației tuturor ramurilor de învățământ și în care, din cauza politicianismului, să fi fost mai puține directive statornice și mai puțină continuitate în dezvoltarea învățământului, ca Vechiul Regat român. ¹⁾ Schimbarea vertiginos de deasă a miniștrilor instrucției publice ²⁾, a inspectorilor, a revizorilor, a directorilor de școli, cași a legilor, regulamentelor și programelor a făcut aci cu neputință ca inițiativa sănătoasă — cari n'au lipsit niciodată — să prindă rădăcini adânci și să rodească după trebuință.

Cine n'ar fi pe deplin dumirit asupra acestui trist adevăr, are prilejul binevenit să se dumirească din studierea atentă a Statisticii învățământului publicată de d. G. Teodoru supt auspiciile Ministerului Instrucțiunii.

În adevăr, această publicațiune este o oglindă fidelă a dezastrului produs în viața școlară de politicianismul fără suflet, care a întronat pretutindeni numai interesul personal sau de partid, ambiția, incompetența superficialitatea, risipa și toată droaia de consecințe fatale ale acestora. Din acest punct de vedere, Statistica d. lui Teodor face, în adevăr, servicii prețioase: celor cari caută să-și dea deaproape seama de starea și de perspectivele învățământului nostru; ea este o icoană credincioasă a haosului nemărginit care domnește în viața noastră școlară de astăzi.

Vom analiza în cele următoare mai întâi Statistica învățământului din Vechiul Regat pe anii 1919—20 și 1920—21, și apoi vom trece la noile provincii, — așa cum a procedat în publicația sa d. G. Teodoru.

Vom începe cu prima tabela statistică, adică cu:

Grădinile de copii.

În această tabelă se constată dela început urmările confundării noțiunilor fundamentale de „naționalitate“ și „cetățenie“: nu știm câți copii români urmează la grădinile de copii și câți de altă naționalitate. De asemenea: câte maestre românce și câte neromânce? Lipsesc, mai de parte din această tabelă: numărul grădinilor de copii, al bonelor auxiliare, specificarea copiilor după vârstă (sub 3 ani, dela 4—5, dela 5—7), specificarea felurilor grădinilor (grădini propriu zise, azile permanente și azile de vară), precum și comparația cu situația de acum zece ani sau cel puțin din anul precedent, pentru ca să se vadă progresul sau regresul.

În vreme ce datele relative la grădinile de copii de stat prezintă aceste lacune, cele relative la grădinile de copii „particulare“ sunt mai complete, dovadă că particularii au un serviciu statistic mai bun decât Statul. Astfel la „particulare“ găsim diferențierea între grădini de copii și azile, deși diferențierea e făcută arbitrar, căci supt „azile“ d. T. înțelege grădinile de copii confesionale, dar și aici nu pe toate, ci numai pe cele

mohamedane și mozaice (d. T. zice *mozaiste*), precum și 1 azil „german“ (confesional!) din Tulcea și 1 de pelângă institutul de fete Notre Dame din Galați, în vreme ce alte „aziluri“ ca acestea din urmă, ale institutului „Scta Maria“ din Brăila, al comunității evanghelice, al institutului anglican de fete din București și al școlii evanghelice din Brăila sunt trecute la „grădini de copii“. — În tabloul din chestiune este indicată și naționalitatea și „religia“ maestrelor, ceea ce la cele dela stat nu e.

În statistica din chestiune d. T. procedează altfel decât în cea din 1909/10 și 10/11, unde dădea numărul elevilor atât după „naționalitate“ cât și după confesiune, și la copiii înscriși la grădini și la cei cari au urmat regulat, în vreme ce la 1919/20, cei înscriși sunt repartizați numai după naționalitate, nu și după confesiune. Tot astfel, la grădinile și azilele particulare aflăm două rubrici pe cari la stat nu le întâlnim, și anume: 1. Câți copii pot încăpea în localul școlii, și 2. câți copii ajung vârsta de 7 ani la 1 Septembrie. Apoi la 1919/20 rubricile sunt inversate: la 1909/10 în rubrica primă se cuprinde numirea școlii, în a două localitatea unde se găsește aceasta; la 1919/20 este invers. La „azile confesionale“ sunt înșirate și grădini de copii particulare românești, ca cele de sub Nr. 2, 5, 18, 24, ș. a. La repartizarea pe confesiuni a elevilor dela asile nu este dată și religia mohamedană, așa că în tabela dela pg. 93 mohamedanii sunt trecuți la rubrica „alte confesiuni“, deși numărul lor în Dobrogea este foarte mare.

Cu un cuvânt: lacune numeroase și esențiale, inconsecvențe și confuziuni pe toată linia.

Invățământul primar.

În tabela II aflăm școlile primare astfel grupate: 1. școli de băieți, 2. de fete, 3. mixte și 4. de cătun, ceea ce constituie o nouă confuziune, căci categoria a patra n'are ce căuta aci, ci cel mult unde școlile sunt grupate în „urbane“ și „rurale“, — ca o subdiviziune a acestora din urmă.

Confuziunea aceasta ne face să presupunem că d. T. nu cunoaște exact organizarea școlilor din Vechiul Regat. Aceasta o dovedește și cu alte ocazii, ca d. e. în rubricile unde însemnează pe copii de la școlile rurale după clasele în cari urmează. Aci ne dă într'o rubrică cifra copiilor din cl. I. primară și, global, al celor din celelalte clase, zicând: „înscriși în celelalte clase (cl. II—V) sau (cl. II—IV)“.¹⁾ Dar, se știe că în școlile rurale sunt 5 clase, nu patru. Ce e drept, în continuarea aceleiași tabele (pg. 8—9) d. T. nu mai vorbește de 4 clase, ci numai de 5, dar pe urmă greșala revine din nou.

Și în această tabelă întâlnim lacune, cari ne fac cu neputință o orientare suficientă în politica școlară a țării și în cunoașterea exactă a situației. Astfel nu avem numărul localurilor școlare făcute în cursul anului expirat, cu arătarea și ușației fiecărui județ; nu avem numărul școlilor de nou înființate, cu 1 clasă, cu 2 etc; nu avem specificarea școlilor cu 1, cu 2, 3, 4, 5 și mai mulți învățători, apoi al școlilor mixte cari s'au divizat, al școlilor particulare cari s'au stăti-

¹⁾ În spriginul acestei afirmațiuni am adus dovezi suficiente cu alte prilejuri (Vezi cercetarea mea: *Școlile germane din România*, București, 1916, și „*Alte măști, a ceeași piesă*“, în „Societatea de mâine“, Anul I Nr. 10).

²⁾ În timpul de 61 de ani (1864—1925) au fost în România nu mai puțin de 61 de miniștri.

¹⁾ Parantezele aci sunt lipsite de rost.

ficat, al absențelor școlare, motivate și nemotivate; al celor cari au încetat de a funcționa, sau au stagnat din diferite cauze; al celor cari au fost închise sau s'au redeschis; apoi comparația cu anii precedenți. Apoi: câte luni de zile a durat învățământul în școli; ce limbă de predare au școlile? Așteptam să găsim aceste date la statistica din V. Regat, cu atât mai vărtos că unele din ele se întâlnesc în tabelele corespunzătoare din noile provincii (d. e. la Transilvania).

Lipsește și o tabelă sinoptică care să dea, în procente, pe ultimii zece ani, situația elevilor după naționalitate și confesiuni, pentru ca să se poată vedea exact mișcarea.

Școlile normale

În statistica noastră școlile normale nu mai sunt trecute, ca în cele anterioare, la învățământul profesional sau la cel special, ci la învățământul primar, ceea ce însemnează o nouă concepțiune.

Și aici constatăm: inconsecvențe, confuziuni, lipsuri. Astfel, aranjarea rubricelor este arbitrară: se dă mai întâi numele școlii, apoi localitatea, — în timp ce la licee este invers, și nu se indică anul înființării școlii, în vreme ce la cele din Basarabia se indică. Nu ni-se dau nici un fel de relații nici despre internatele școlilor normale, nici despre școlile lor de aplicăție, — la licee sunt date „seminariile pedagogice universitare” — tot astfel nu ni se arată vârsta elevilor, cazurile de disciplină, eliminări, boale, accidente, sinucideri, apoi examene de absolvire și cursuri pentru învățătorii — ajutoari. Apoi în legătură cu corpul didactic: câți profesori sunt în serviciul propriu zis al școlilor normale, câți sunt cu catedre la alte școli, câte catedre n'au profesori de specialitate s. a.

Din tabelă lipsește ca totul școala normală pentru pregătirea de maestre de grădini din București.

În ce privește părerile dlui T. despre rostul școlilor normale în România întregită iată-le, după „Darea de seamă” dela începutul publicației:

„Învățământul normal fiind în întregime public, nu se predă de cât în școlile statului (II). Este ușor de înțeles (I) că numai statul se interesează de formarea personalului didactic al acestui învățământ, care are datoria să răspândească știința de carte și să facă educație națională și cetățenească în masele poporului nostru, atât la sate cât și la orașe. Prin urmare (I) numai statul trebuie să supravegheze ca elevii din școlile normale să fie bine pregătiți în acest sens, pentru ca viitorii învățători și institutori să-și poată face cu folos real și ca buni Români datoria față de neamul nostru.¹⁾ Înțelegându-se rolul deosebit de important al acestor școli, s'au mai înființat în ultimii ani după război școli normale²⁾ de băieți și fete, atât în vechiul Regat cât și în provinciile alipite”. (pg. XXV).

Învățământul profesional.

În legătură cu acest ram al învățământului ne vom permite unele reflexiuni de natură teoretică generală, în scopul de a evidenția lipsa de principii care pare a stăpâni la Ministerul de Instrucție cu privire la

rostul profesiunilor în viața economică și națională a statului nostru.

În curioasa sa „Dare de seamă asupra (I) rezultatelor Statisticii generale a învățământului public și particular”, care servește ca introducere la publicația noastră, d. Teodoru încearcă să fixeze, în numele Ministerului, rostul diferitelor școli profesionale și să stabilească condițiunile sociale în cari acestea lucrează și pe cari are să le influențeze. Ei bine, considerațiile principiare ale d. lui T. se bat cap în cap cu considerațiile specialiștilor, respectiv cu cele cari au fost preconizate de conducătorii anteriori ai Ministerului de Instrucție, și degenerază într'o simplă vorbărie goală și periculoasă, supt povara căreia geme de decenii întregi întreaga noastră viață școlară și economică. Iată, d. p. cum vede d. T. situația din punctul de vedere al răspândirii meseriilor prin școlile profesionale, și cum o văd cunoscătorii reali ai ei.

G. Teodoru:

„În ultimul timp industria și comerțul luând un avânt în țara noastră, utilitatea unui bun meseriaș a început să fie tot mai mult apreciată și răsplătită (utilitatea răsplătită? N. A.) și astfel scade treptat averșiunea pentru învățământul meseriilor. Este adevărat că în anul 1920—21 școlile de meserii n'au fost mult mai populate ca în anul 1918—19, dar tot se observă oarecare creștere a înscrișilor și sperăm că această creștere se va accentua tot mai mult în viitor. Ar fi de dorit ca părinții să priceapă spiritul timpului și să îndrumeze spre meserie, mai ales pe copiii înzestrați cu simț practic și mai robusți, fiind convinși (cine? — părinții, cari ar fi de dorit să priceapă...? N. A.) că meseria nu este o carieră de disprețuit, și aduce, atât meseriașului destoinic, cât și țării foloase reale” (XXIX).

Cu o politică școlară ca aceea care rezultă din vorbăria searbadă a directorului statisticeii din Ministerul de Instrucție, nu poate fi mirare „mentalitatea bolnavă” care stăpânește la noi cu privire la rostul meseriilor și care nu numai că nu este remediată prin nimic de Stat, ci, dimpotrivă, este chiar alimentată de el prin incurajarea nesăbuită a funcționarismului la absolvenții școlilor profesionale.

Dar mai iată și o altă lipsă de claritate în scopurile urmărite de școlile profesionale. Vorbind de scopul școlilor de agricultură, d. T., în numele Ministerului, afișează teorii cu totul opuse celor stabilite de Sp. Haret, care avea obiceiul să-și măsoare cuvintele și să sesizeze bine lucrurile. Iată față în față cele două concepții:

Comitetul de specialiști care a redactat la 1919 proiectul de Organizare a învățământului industrial: ¹⁾

Aparenta inferioritate a meseriilor a devenit o crudă realitate, care a condus, în mod natural, la disconsiderarea formală a muncii în general și a celei manuale în special. Această bolnăvicioasă mentalitate, alimentată în mod indirect de cătră stat, care încuraja funcționarismul, a început să stăpânească tot mai mult masele și astfel s'a ajuns ca meseriașii să se recruteze din copii celor cari nu puteau aspira la alte cariere, sau de aceea cari erau incapabili a urma școlii” (pg. 5).

¹⁾ București, Tipografia, Jockey Club.

¹⁾ Dl. T. uită că în România de azi sunt mai multe naționalități.

²⁾ Dar într'o statistică a Ministerului nu ni se spune: câte?!

G. Teodoru, la 1924.

„Școlile de agricultură, care prezintă o importanță deosebită în țara noastră, au scopul să formeze din absolvenți buni agricultori, cari întorcându-se la vetrele lor, să-și cultive ogorul în mod sistematic“.

(XXXI)

Tot în scopul dezvoltării științelor agricole, — Academia Română susține două școli inferioare de agricultură“.

(XXXIII)

Sp. C. Haret, la 1903.

Școalele noastre elementare inferioare de agricultură nu au deloc ca scop de a propaga cunoștințele cele mai înalte de agricultură. Ele își propun să facă a trece prin ele cel mai mare număr posibil de băieți de țaran, ca să capete în mod practic cunoștințe restrânse, cari să le permită a cultiva pământul în mod mai perfecționat decât părinții lor. Ne propunem astfel să facem ca practica urmată de masa țăranilor să se îmbunătățească cu încetul, făcând-o să adopte pe rând și pe nesimțite unele obiceiuri, ușor de admis și pe cari numai neștiința sau lipsa de stăruință a făcut până acum să fie necunoscute.¹⁾

¹⁾ Raport adresat M. S. Regelui asupra activității Ministerului Instrucțiunii publice și al Cultelor de Sp. Haret, București, 1903, pag. 263.

În fața astorfel de erezii, cifrele brute pe cari ni le dă dl Teodoru despre școlile de meserii și despre cele de agricultură își pierd aproape orice valoare. Căci dacă fundamentul e greșit, ce soliditate mai poate avea edificiul?

Totuș, vom spune și în legătură cu tabela despre învățământul profesional că ea suferă de aceleași lipșuri ca și cele precedente: se amestecă școlile profesionale cu cele speciale (ca d. p. școlile superioare de comerț); nu ni se dau relațiuni despre noile școli, despre localurile școlare, despre înzestrarea muzeelor și atelierelor, despre pregătirea specială a profesorilor și învățătorilor, despre repartizarea acestora după sexe, despre situația acestora la școlile din chestiune (titular, detașat, cu ora), despre anul înființării lor (care la școlile din Bucovina este dat), despre șefii de ateliere etc.

Liceele.

De când mă ocup și eu de chestii de învățământ și de statistică, nu mi-a dat de ochi o situație atât de ciudată a școlilor secundare, ca aceea pe care ni-o prezintă lucrarea dlui G. Teodoru. O mai mare babilonie atât din punct de vedere didactic cât și statistic, de cum o găsim aici, nu cred să se mai poată găsi undeva.

Bine înțeles că dl T. dă și aici, ca în întreaga carte a d-sale, numai cifre brute și disparate despre aceste școli, dăr cetitorul atent va putea desface din ele stări de lucruri de o extremă importanță culturală. Astfel putem vedea d. p. perpetua schimbare a direcțiunii culturale și pedagogice a liceelor, pe de o parte, și a elevilor, în special a celor particulari, pe de alta, — lucru care nu se mai întâlnește în nici o altă țară din lume.

Vesnica balansare, an de an, între clasicism, modernism și realism este un fenomen atât de izbitor, încât nu mă pot mira destul că Statistica Ministe-

rului nu se crede datoare să o fixeze în mod clar, lăsând puțința de a se trage din ea concluziuni pedagogice sigure și definitive.. De nicăiri acest fenomen deadreptulirant nu se vede; numai dacă îl cercetezi cu o specială atențiune îți dai seama de enormitatea lui. Cercetând astfel, constatăm d. e. că, în vreme ce la 1908/9 din 20 licee 8 aveau secția clasică, 19 secția modernă și 15 secția reală, la 1909/10 mai găsim numai 6 licee cu secția clasică [într'un an ea scade deci cu 25%], la 1910/11 găsim numai 5 secții clasice, la 1919/20, din 42 licee numai la 2 mai găsim secția clasică (la 40 secția modernă și la 34 cea reală), iar la 1920/21, din 44 licee 3 secții clasice [dintre cari, cea mai veche, dela Sf. Sava alui Gheorghe Lazăr, cu 11 elevi, și anume câte 1 în cl. V și a VI, 5 în cl. VI și 4 în cl. VIII], 36 secții moderne și 36 reale. Cine ne-ar putea explica scăderea secțiilor moderne dela 40 la 36 într'un singur an, în care de altfel numărul liceelor a crescut cu două? Sau cine ne-ar putea lămuri cazul dela Câmpulung, unde la 1919/20 găsim în cl. V secția modernă și secția reală, în cl. VI numai pe cea modernă, iar în anul 1920/21 nu mai găsim nici una din aceste secții, ci numai secția clasică?

Din statistica dlui T. nu vedem, mai departe, câte școli reale sunt (pentru că sunt și de acestea 7: „Mihailu Viteazul“ și „Cantemir“ din București, dintre cele vechi, apoi cele nouă din Alexandria, Calafat, Câmpina, Craiova și Giurgiu), — câte licee pur clasice [unul, la Câmpulung], și câte licee curat moderne (6: G. Șincai din București, apoi: Fălticeni, Pomărla, Slatina, Târgoviște și Vaslui). Nu vedem apoi: câte licee au toate trei secțiile, pentru cari a militat atât de categoric reforma dela 1898 [după socoteala mea la 1920/1: unul singur], câte au două secții [27] și câte una singură [16]. — Fără astfel de precizări este imposibilă și o politică școlară și o legiferare școlară normală.

Acestea, în legătură cu liceele de băieți. Dar ce interesantă este situația celor de fete! În înfișarea lor găsim o permanentă criză de sistem. Astfel d. e. în statistica dela 1909/10 găsim la cursul superior în locul trifurcației reglementare patru feluri de furcațiuni: bi, — tri, — quatro — și cinquefurcațiuni. Găsim anume la:

cl. V. 1. secția complementară 2. comercială, 3. clasică-modernă, 4. modernă 5. profesională

cl. VI. 1. comercială 2. clasică-modernă 3. modernă 4. profesională

cl. VII. 1. clasică-modernă 2. modernă 3. profesională

cl. VIII. 1. clasică-modernă și 2. modernă.

Așadar, în cl. V. avem 5 secții, într'a VI. 4, într'a VII. 3 și într'a VIII. 2. Decrescendo.

La 1919/20 și 20/21 avem numai 3 secții: 1. comercială 2. clasică-modernă și 3. modernă, în toate clasele. Dar nici de astădată n'avem o tabelă din care să vedem câte școli sunt cu 3, câte cu 2 și câte cu 1 secție. (La 1919/20 sunt, după socoteala mea, din 12 școli sec. gr. II numai cu secția comercială: 1, numai cu secția modernă 1, numai cu secția clasică-modernă 8, cu secțiile clasico-modernă și modernă 2; — la 1920/21 din 14 școli: cu secția comercială 1, cu secția modernă 2, cu secția clasică-modernă 10, cu două secții 1 și anume nu clasico-modernă — modernă, ci comercială — clasică-modernă).

Dar dacă la elevii ordinari găsim această extraordinară fluctuațiune, pe care — repet — n'o vedem

și n'o simțim din statistica d-lui T. — o situație cu totul extraordinară constatăm la elevii pregătiți în particular. Desfid pe orișicine să-mi arate în istoria școlară a vreunui popor o situație analogă, menită să rămâie un moment unic în felul său în istoria culturii vechiului Regat.

Iată câteva exemple. Intr'o vreme când la elevii ordinari clasicismul este într'un regres permanent, scăzând în curs de 12 ani (1908/9—1020/21) dela 8 secții (din 20 de licee) la 3 secții (din 44 licee), — la elevii particulari el este într'o permanentă creștere. Deși la 1919/20 nu existau secții clasice decât la 2 licee, elevii particulari au dat totuș examene la 11 secții clasice! Nu mai puțin de 116 băieți și 168 fete au dat astfel de examene de clasicism, în vreme ce elevii ordinari în secțiile clasice au fost înscrși cu totul numai 31, dintre cari au fost promovați 23, față de 279, câți au fost promovați la examenele particularilor!

Ce este curios e că și fetele dau examene la liceele de băieți, întrecându-i pe aceștia în râvna lor pentru clasicism, și că dau astfel de examene la 11 secții de licee de băieți unde pentru băieți n'a existat secție clasică.¹⁾

Curios e, mai departe, că 58 de fete au dat examen particular la secțiile reale ale liceelor de băieți, deși pentru fete nu se prevede în lege învățământul real.

Situația elevilor pregătiți în particular în anul 1920/21 se prezintă astfel: Repartizarea elevilor din cursul superior nu mai este făcută pe cele 3 secții dela băieți, ci pe 5 secții și anume: 1. clasic 2. clasic-modern 3. modern 4. modern-fete și 5. real. La secția I găsim față de 116 băieți și 163 fete din 1919/20 — 36 băieți și 68 fete, — așa dară clasicismul particularilor a scăzut deodată, în modul cel mai brusc, cu 170% — la clasic-modern, care în anul precedent nu era: 75 băieți și 353 fete, la modern 953 băieți, 178 fete; la modern-fete 0 băieți, 304 fete; la real 1125 băieți și 55 fete.

Elevii particulare putând da examene și la școlile de fete și la școlile de băieți, la acestea din urmă s'au prezentat la examene 958 fete și au fost promovate 792; la școlile de fete s'au prezentat numai 811 fete și au fost promovate 519. Ceeace însemnează că dintre fetele cari dau examen particular la școlile de băieți 82·8% trec, iar din cele cari dau examen la școli de fete trec numai 61·5%. Această și explică afluența fetelor spre școlile de băieți . . . Ce organizare a învățământului e aceasta, — mărturisesc că nu pot să-mi dau seamă. Și ce rezultate dau astfel de măsuri pentru cultura și viața poporului nostru, aceasta iarăș nu voesc s'o mai cercetez.

În ce privește tabelele statistice relative la licee, remarcăm următoarele: d. T. nu ne arată câte și cari gimnazii s'au înființat în cursul unui an; câte gimnazii s'au prefăcut în licee; câte localuri noi s'au făcut; cum este înzestrarea școlilor (mobiliar, colecții, biblioteci, sale de gimnastică, locuri pentru joc și pentru experiențe); câte internate, cu câți interni etc. Apoi nu știm nimic despre taxele școlare, despre scutiri, burse, buget etc. Deasemenea nu ne putem face nici o idee despre situația profesorilor din punctul de vedere al defășurării lor dela o școală la alta, — situație care constituie una din ranele cele mai adânci ale învățământului. Tot astfel nu vedem nici chestia orelor suplimentare, nici numărul claselor și divizionarelor.

¹⁾ De unde se vor fi luat atunci profesorii clasiști?

N'ar fi fost util să vedem câți profesori servesc la o singură școală de stat, câți la 2, la 3 etc., câți la stat și la școli particulare în acelaș timp? Câți profesori au avut concedii de boală, de studii etc. Câți au murit în timpul anului și la ce vârstă; câți au trecut la pensie? Nu vedem de nicăiri numărul, situația și fluctuațiunea directorilor.

Cu un cuvânt, în afară de cifre brute adunate mai mult în mod arbitrar, — n'avem nici aici nimic!

Învățământul superior

Statistica dlui T. de fapt nu ne dă o icoană a ceea ce numim în înțelesul propriu „învățământ superior“, ci numai câteva date despre singuraticele Facultăți ale Universităților din București și Iași și despre Școala de arhitectură și de conductorii desenatori. Lipssește Academia de înalte studii comerciale, cea de agricultură și silvicultură, după cum lipssește, peste tot și aici o tabelă sinoptică a întregului învățământ superior. Dacă d. T. ar fi încercat să dea o astfel de tabelă, ar fi putut să vadă, și dsa și cetitorul, nu numai ce are V. Regat, ci și ceea ce-i lipssește în privința aceasta, ca d. e. o Academie militară, o Academie de muzică și arte plastice, o Academie de montanistică, o școală superioară pentru pregătirea viitorilor măeștri de desen și de gimnastică și una de profesori de școli comerciale, o școală superioară de notari, de polițiști etc.

Tabelele dlui T. ne dau numai numărul studenților singuraticelor facultăți (cine vrea să știe câți studenți sunt la București sau la Iași sau la amândouă universitățile, trebuie să-și facă singur socoteala!), fără indicațiune de naționalitate sau confesiune, așa că d. g. n'avem de unde ști câți studenți evrei frecventează universitățile noastre. Nu este indicat nici locul natal, după județe și regiuni, nici vârsta studenților, nici ocupațiunea părinților, nici numărul burselor, pe facultăți. Lipssește apoi tabloul studenților cari frecventează universitățile din străinătate, cu indicarea acelor universități, a studiilor urmate acolo, a confesiunii și a locului de origină al studenților. Fără acest tablou nu putem ști intensitatea gravității spre universitățile străine a studenților de naționalități străine din Basarabia, Transilvania și Bucovina, precum nici al celor din Vechiul Regat, cari continuă a preferi străinătatea față de universitățile indigene.

Merită să fie relevat aici faptul că datele despre universitățile din Vechiul Regat sunt mult mai incomplete decât cele despre universitatea din Cernăuți (*Universitatea din Cluj lipssește cu desăvârșire!*)

Învățământul particular

Datele despre școlile particulare ar fi trebuit să fie cuprinse alături de cele ale Statului. — N'avem nici aici un tablou sinoptic al tuturor școlilor „particulare“, pentru ca să știm câte sunt și de ce fel. Nu există o specificare între: școli susținute de confesiuni, de societăți și de particulari; nu există rubrici pentru a constata câte școli sunt de cutare confesiune, cu cutare limbă de predare; nu există o repartizare a elevilor și a profesorilor după naționalitate. Nu sunt considerate toate confesiunile și toate nuanțele confesionale. Astfel nu este religia armeană, nici răscolnicii din Dobrogea, nici luteranii, nici calvinii. N'avem nici un fel de informații despre localurile școlare și despre taxele școlare.

În ce privește secțiile cursului superior al liceelor particulare, d. T. ne dă aici o împărțire diferită de

cele în uz până aici, și anume: 1. clasic-modern, 2. modern-băeți, 3. modern-fete și 4. reală. N'avem o specificare a profesorilor după criteriul dacă sunt preoți, călugări sau mireni, ceea ce la școlile catolice, în special, joacă un mare rol.

Di T. n'are idee clară despre importanța școlilor „particulare” în cadrul vieții de stat. Dsa nu vede la spatele acestei categorii de școli nici o problemă de stat sau națională, dimpotrivă dsa vede în învățământul particular „un auxiliar pentru stat”, deși, dacă avem în vedere școlile diferitelor confesiuni și naționalități din V. Regat (în special să ne gândim la Evrei!), avem dreptul să fim tocmai de părerea contrară. Constatarea făcută la pg. XXI cu un fel de satisfacție că „atât numărul înscrișilor cât și al promovașilor și absolvenților particulari crește din an în an”, dovedește că statisticianul nostru nu se pricepe cătuș de puțin la politica școlară... Dacă, până la 1916, îi era permis cuiva, care se ocupă de chestiuni școlare, să ignoreze însemnătatea școlilor străine din Vechiul Regat din punctul de vedere al primejdiei pe care ele o reprezentau pentru Românism, de atunci încoace nu-i era permis mai ales Serviciului Statistic al Ministerului Instrucției să neglijeze această problemă. După lucrarea mea asupra *Școlilor germane din România*,¹⁾ apărută la 1916, și care le prezenta pe acestea deadreptul ca o „primejdie națională”, și mai ales după recenzia scrisă asupra ei de d. N. Iorga în „*Neamul românesc*” din 8 Noembrie 1916 (reprodusă și în *Războiul nostru în note zilnice*), — credeam că cei chemați vor da atențiunea cuvenită chestiunii școlilor neromânești, dar din nenorocire vedem că nimic nu s'a îndreptat, ci plutim în același haos ca și înainte.

Concluzii

În observațiunile făcute până aici, am relevat pe lângă nenumăratele criterii confuze cari stau la baza Statisticii dlui Teodoru, și mulțimea lacunelor pe cari aceasta le cuprinde.

Este adevărat că unele lacune ale tabelelor statistice d. T. a încercat să le acopere pe de o parte prin Introducere, pe de alta prin cele 13 diagrame anexate la sfârșitul publicațiunii. Dar, cât privește „Darea de seamă”, când nu este cu totul greșită, este lipsită de orice criterii critice și nu este altceva decât o explicație prin cuvinte a cifrelor din tabele. În ce privește diagramele, ele fac în adevăr impresia unei lucrări migăloase și utile, care ar putea umplea goluri esențiale ale publicației. Dar... căci este și aici un „dar” ca în întreaga muncă de salahorie depusă în publicația din chestiune, — ba există chiar doi „dar”.

Cel dintâi se referă la sistemul după care sunt alcătuite diagramele. Ca în întreaga sa lucrare, așa și aici dl T. și-a schimbat și de astădată radical sistemul de diagrame. În Statistica dela 1909/10—1911 dsa a dat nouă diagrame făcute după un sistem relativ bun: sunt cercuri înlăuntrul cărora se marchează prin diferite culori coeficientul de creștere sau scădere a diferitelor elemente despre cari se vorbește. Ei bine, la 1920/21 d. T. urmează un sistem cu totul diferit: nu se mai servește nici de cercuri, nici de culori, ci de colonne cu diferite desenhuri pe ele, menite a marca diferitele elemente. Prin această schimbare d. T. a făcut aproape imposibilă comparația între datele din diagramele de acum și dintre cele de acum zece ani.

Al doilea „dar”, și mai grav, este că datele din cele două diagrame, cu privire la anii trecuți, nu se potrivesc. Am căutat să mă conving de exactitatea lor și am constatat că acestea sunt pur și simplu arbitrare și că, în consecință, nu prezintă nici un fel de garanție. Voiu da un singur exemplu, și anume voiu pune pe coloane paralele datele de pe anul 1908/9, așa cum le găsim în diagramele dela 1910/11, și în cele dela 1920/21.

	Diagramele din 1910/11	Diagramele din 1920/21
Elevi în licee	14.719	14.681
„ „ seminarii	1.071	794
Studentii la Fac. teologică din București	206	226
Stud. la drept	1946	3037
„ „ științe	252	279
„ în farmacie	423	409
Absolv. ai fac. de drept	254	293
„ „ „ litere	106	107
„ „ „ farmacie	14	17

Am comparat datele din diagrame și cu datele corespunzătoare din „Anuarul statistic al României” pe 1915/16 și am constatat că nici cu datele acestuia nu consună. D. e. numărul copiilor înscriși în școlile primare rurale în 1908/9 la dl T. este de 321.519 băeți și 159.555 fete, în vreme ce Anuarul dă 321.984 băeți și 160.062 fete, sau, pentru același numărul elevilor din școlile primare urbane la d. T. e de 45.496 băeți și 33.905 fete, în timp ce în Anuar avem 44.990 băeți și 83.613 fete.¹⁾

Abstrăgând de aceste greșeli, cari iau diagramele aproape orice valoare, ele îmbrățișează exclusiv învățământul de stat. În ce privește învățământul particular și dezvoltarea lui în cursul ultimei jumătăți de veac n'avem nici o știre. Deasemenea nici despre învățământul tehnic și profesional, — ceea ce dovedește concepția despre politica școlară greșită a Ministerului însuș.

Și în sfârșit, trebuie să spunem că diagramele, chiar dacă ar fi complete și exacte, nu sunt suficiente pentru a ne da o idee clară despre starea unui lucru; ele trebuiesc înfățișate nu numai pe țara întreagă, ci și pe regiuni (Muntenia, Oltenia, Moldova, Dobrogea ș. a. m. d.), apoi ele trebuiesc evidențiate și prin procente statistice pe decenii. Această socoteală trebuie să se găsească făcută în mod sistematic în statistică, pentrucă cifrele absolute nu spun nimic; numai compararea lor ne dă puțința să le înțelegem valoarea adevărată.

Ar fi fost de mare folos și de mare utilitate ca autorul să ne fi arătat la fiecare grad de școli: cât l-a costat pe stat la 1919/20 și la 1920/21 un elev și un absolvent de școală primară, de școală secundară, normală, profesională, specială, superioară ș. a. m. d.

Aceste cifre ar fi trebuit să fie puse față în față cu cifrele corespunzătoare din diferitele țări străine. Deasemeni ar fi fost foarte de dorit o comparație cu alte țări și în alte privințe.

În acest punct dl T. putea să ia ca model diagramele din *statistica lui F. Damé*, cari ne arată în mod schematic dezvoltarea învățământului dela 1876—1892 după regiuni, confesiuni, și după sexul elevilor. Deasemenea putea să se orienteze după următoarele indicații ale *Anuarului statistic al României* pe 1904; „Tabelele statistice s'au alcătuit în așa mod, încât să fie ușor înțelese; porțiunile la sută vor înlesni în

¹⁾ București, Editura C. Sfetea.

¹⁾ Anuar pg. 287 și 288).

mare măsură studiul și concluziile; mediile scot în relief diferențele dintr'un an în altul, iar publicarea datelor pe mai mulți ani ne dă posibilitatea să urmărim din perioadă în perioadă procesul de dezvoltare ce am făcut într'o direcție sau alta. - N'am găsit util a comenta cifrele, căci ele vorbesc dela sine, în schimb am căutat ca aceste cifre să fie cât se poate de exacte, dând în același timp la unele capitole, explicațiunile ce am crezut de cuviință."

*

Dar, apropo de „darea de seamă“ din introducerea lucrării a d-lui T. Desigur că o dare de seamă oficială asupra situației și a evoluției învățământului este necesară, — absolut necesară chiar. Dar ea nu poate fi făcută de directorul statisticii și nici nu trebuie să fie

făcută de acesta. Ea trebuie făcută de ministrul însuși și semnată de el. Așa este în alte țări, așa este logic, și așa era și în România în vremurile când era la conducerea învățământului Sp. C. Haret. A rămas celebru vastul și conștiinciosul lui *Raport adresat M. S. Regelui asupra activității Ministerului Instrucțiunii publice și al Cultelor*“ (București, 1903; 408+294 pagina), apărut cu un an mai târziu și în limba franceză.

Este timpul suprem ca și dl *ministru Angelescu* să dea la lumină o lucrare de acest fel, a cărei utilitate este mai presus de orice discuție mai cu seamă după apariția Statisticii dlui Teodoru, care face imposibilă orice orientare cu privire la situația actuală a școlilor noastre.

Onisifor Ghibu

ACTUALITĂȚI

MILOȘ STEFANOVICI CA PRIETIN ȘI APĂRĂTOR AL ROMÂNILOR ARDELENI*)

Din momentul în care s'au întâlnit la Viena conducătorul politic al Românilor ardeleni și-a semnat împreună cu Iosif Kozacsek, M. Hodza, Iosif Hurban și Lud. Stur, — reprezentanții Slovacilor din fosta Ungarie, — memoriul de la 26 Aprilie 1849, prin care în deplină solidaritate formulaseră postulatul relativ la autonomia națională — teritorială, — indentitatea scopurilor politice și a suferințelor, îndurate împreună pentru revendicațiuni similare, a produs în mod firesc o apropiere și, în multe cazuri, o strânsă colaborare între conducătorii politici ai Românilor și ai Slovacilor.

După desființarea forțată a vechei autonomii politice și administrative a Transilvaniei, în era pseudoconstituțională a dualismului austro-ungar, colaborarea aceasta s'a impus tot mai mult prin forța împrejurărilor egal de nefavorabile atât Românilor, cât și Slovacilor, a căror desnaționalizare era urmărită de către guvernarea dela Budapesta cu multă stăruință.

Cu cât sporiau asupririle și nedreptățile aplicate decătre guvernele unguerești Românilor și Slovacilor, cu atât mai mult se accentua din partea conducătorilor politici ai acestor două popoare necesitatea de a-și împreuna energiile în lupta defensivă, ce li se impunea.

Astfel ei au avut adeseori prilej a se întâlni, fie pe arena luptelor naționale — politice, fie prin celu-

lele nesănătoase ale temnițelor unguerești din Seghedin și din Vaș, unde însuș Iosif Hurban gustase încă pe la 1869—70 din binefacerile libertății constituționale maghiare împreună cu aprigul luptător Alexandru Roman, profesor universitar și redactor al intrepidului politic românesc „Federațiunea“ din Budapesta.

Opreșiunea maghiară potențându-se, din deceniu în deceniu, Românii din Banat, Crișana și Maramuraș s'au unit (la 1881) cu vechiul partid național din Transilvania și, față de parlamentul din Budapesta, au inaugurat atitudinea rezistenței pasive. Conducătorii partidului național cuprinzând toate doleanțele Românilor într'un memorandum temeinic (1892), l-au înaintat împăratului-rege Francisc Iosif I prin o numeroasă delegațiune, pe care însă acesta, de frica Ungurilor, n'a cutezat s'o primească în audiență la Viena, iar memorandumul l-a restituit, fără a desface măcar plicul, în care îi fusese înaintat.

Impotriva membrilor comitetului național s'a inscenat un proces politic, care s'a desfășurat la Cluj, terminându-se cu condamnarea conducătorilor politici ai Românilor la zeci de ani de temniță de stat.

Solidaritatea dintre Români și Slovaci s'a manifestat cu ocazia acestui proces monstru nu numai prin glasurile de simpatie și încurajare ale ziaristilor ceho-slovaci, dintre cari unii ca d. e. Augustini a venit și a intrat direct în serviciul ziarului român „Tribuna“ din Sibiu, ci și prin faptul că avocatul slovac *Miloș Stefanovici* s'a angajat de bună voie ca apărător al preotului Dr. Vasile Lucaciu.

Deși prin intoleranța judecătorilor maghiari — ei însiși acuzați și condamnați irevocabil de către opinia publică europeană încă din primele zile ale procesului — rolul apărătorilor a fost cu totul redus și libertatea cuvântului suprimată brutal, încât în numele lor însuși Stefanovici s'a văzut nevoit a renunța la orice drept de apărare —, acum când se comemorează 20 de ani dela decederea acestui înfocat patriot slovac se cuvine să improspălăm totuș câteva momente din activitatea lui ca apărător al Românilor în procesul memorandumului.

Încă din 1^a zi a procesului (7 Mai 1894) ordonând președintele, baronul Sigismund Szentkereszty jandameria — cum a mărturisit însuși — pe propria să răspundere „pentru siguranța publică“, avocatul român Coriolan Brediceanu, în calitate de apărător al acuzatului Ioan Duma, a protestat contra acestei măsuri arătând că „procedura nu dă președintelui acest drept“.

La acest protest s'a alăturat și dr. Miloș Stefanovici rostind următoarele cuvinte: „În interesul libertății și al independenței dreptului de apărare protestez contra faptului, ca jandarmeria să fie aici. Nu e permis nici să se presupună, cu atât mai puțin să se admită, că prezența organelor siguranței publice ar fi necesară. Sau doară de dragul siguranței juriului sau a tribunalului regesc? Siguranța apărării nu pretinde măsurile acestea. Declar, că mă simt jignit și vătămat prin aceste măsuri, pe care nici interesul acuzatilor nu le reclamă, căci nimic nu s'a întâmplat în sala aceasta, ce ar putea motiva necesitatea acestor

*) În revista literară cehoslovacă din Bratislava „Prudy“ (Valuri) nr. 1 din 1925 a apărut acest articol al d-lui I. Lușpaș, ca o contribuție la relațiile dintre conducătorii politici ai Românilor și ai Slovacilor. din fosta Ungarie.

dispozițiuni. Dintre acuzați nici unul nu este adus aici sub escortă, afară de dl Nicolae Roman, escortat aici din temnița de stat din Seghedin, dar nici dânsul n'a fost escortat de jandarmi. Mă alătur la protestul colegului meu antevorbitor și anunț și din parte-mi recurs de nulitate⁴.

În ședința a 2^a Miloș Stefanovici aduce la cunoștință, că 2 dintre acuzați, anume Nicolae Cristea și Ioan Duma, au fost insultați pe stradă de către publicul maghiar și roagă pe președinte, să se îngrijească de apărarea libertății personale a acuzaților și a apărătorilor.

După ce președintele declarase, că el nu poate fi răspunzător de cât pentru ceace se întâmplă în sală, iar nu pe stradă, Stefanovici insistă din nou, ca pentru clientul său (Vasile Lucaciu) să se pună la dispoziție pază. Iar în ședința a 3^a declară: „După ce siguranța personală a acuzaților și a apărătorilor e periclitată, clientul meu a fost în pericolul vieții, las la chibzuința tribunalului să judece amânarea sau continuarea pertractării⁵“.

În sfârșit, în ședința a 4^a Stefanovici se ridică în numele tuturor apărătorilor, făcând declarația aceasta: În ședința din urmă s'a pus din oficiu înțelegerea, să se amâne pertractarea ori nu. Tribunalul a hotărât să se continue și a provocat pe toți acuzații și apărătorii să se declare asupra ei. Astfel însuș tribunalul a făcut, ca numai pentru discutarea acestei hotărâri să se piardă o zi întreagă. Acum li se impută totuș acuzaților și apărătorilor, că ar voi cu de adinsul să trăgăneze pertractarea... Considerând mai departe, că colegul meu Brediceanu a fost pedepsit cu 50 fl., iar după ce a anunțat recurs de nulitate, a mai căpătat o amendă de 100 fl. și astfel prin neconținute pedepse libertatea cuvântului și a apărării este peste măsură restrânsă, renunț la apărare chiar și contra voinței clientului meu⁶. Toți apărătorii se alătură la această declarație, iar președintele li sfidează spunându-le că pot pleca (elmehetnek).

După o desbatere de 3 săptămâni, în cursul căreia dr. Ioan Rațiu, în numele său și al colegilor a declarat că nu se consideră acuzați, ci acuzaatori și că renunță la dreptul de apărare deoarece „drepturile unei națiuni nu se discută, se afirmă“, la 25 Maiu 1894 s'a pronunțat în numele Monarhului sentința, prin care 14 conducători politici ai Ro-

mânilor ardeleni au fost condamnați la 28 ani și 8 luni temniță de stat.

Conducătorul Slovacilor, Svetozar Hurban-Vajansky scria în foaia sa „Narodnie Noviny“ că procesul acesta n'a ajutat nimic statului ungar, dimpotrivă a dat nou prilej națiunii române să-și dovedească puterea sa de viață, iar ziarul Narodni Listy în articolul intitulat „Judecata maghiară contra patrioților români“ (27 Maiu) felicita „pe poporul român schingiuit ca pentru o victorie strălucită câștigată într'o mare luptă“ adăugând că sentința aceasta înseamnă „un enorm succes al cauzei drepte a poporului românesc, iar de altă parte o lovitură crâncenă pentru patima sălbatică a eghemoniilor maghiari, pe care ei însiși și-au aplicat-o. — Suntem incredințați că oamenii cumpătați dintre Maghiari

simțesc ei însiși, ce prostie fatală a comis ura de rasă maghiară prin acest omor judiciar⁷“.

Acelaș ziar își încheia reflexiile cu următoarea constatare justă: „Una să o țină minte Maghiarii: precum odinioară au știut să câștige simpatiile lumii pentru cauza lor, astăzi simpatiile și prietenia unei mari părți a cercurilor politice este pe partea popoarelor nemaghiare din Ungaria: Slovaci, Sârbi și Români⁸“.

Reîmprospătarea acestor momente din trecutul apropiat, la cari Miloș Stefanovici a participat ca factor activ, fie un modest prinos de recunoștință închinat memoriei lui de către un Român ardelen, care în vara și toamna anului 1908 a avut prilej să cunoască în temnița de stat din Seghedin pe unii dintre luptătorii politici ai Slovacilor. I. Lupăș

O

PATRIARHIILE VECINE ȘI PATRIARHIA ROMÂNEASCĂ

Biserica ortodoxă a României a avut să înregistreze zilele acestea un eveniment de o epocală importanță pentru ea — și cine știe, în viitor pentru întreg ortodoxismul — prin înălțarea Scaunului mitropolitan al Ungro-Vlahiei la rangul de patriarhat. Cu toate că această înălțare pare azi un fruct întârziat al unui pom ce în floarea tocmai în evul mediu, totuși biserica românească a trebuit să îndeplinească cândva actul de înălțare. La îndeplinit numai acum — deși putea să-l îndeplinească de atâtea ori în trecut — pentru că acum era momentul cel mai prielnic. Ridicarea la rangul de patriarhie se prezenta acum și ca o necesitate de organizare internă a bisericii, mărită și întărită prin îmbrățișarea organizațiilor eclesiastice din noule provincii, dar mai ales — și evidența e incontestabilă — o impuneau această înălțare și noule orientări și grupări de forțe eclesiastice în lumea Răsăritului. Într'adevăr după zguduirea unei puteri ortodoxe ca Rusia, care prezenta un sprijin pentru ortodoxism și după coborârea prestigiului bisericii rușești, biserica ortodoxă a României apărea pe primul plan, între celelalte biserici ale Răsăritului. Forța politică a României Nouă, numărul credincioșilor, îi și dau această prioritate. Atunci putea Biserica Românească să rămână într'un grad ierarhic inferior bisericilor ortodoxe din Statele vecine? Și mai ales când e vorba să apară în fața unui areopag eclesiastic universal, ca sinodul ecumenic de la Ierusalim?

Azi când lumea ortodoxă vede înălțându-se o biserică în Răsărit în momentul când patriarhul de Constantinopol coboară din cetatea lui Constantin pentru a pleca în surghiun,

credem că e nimerit să urmărim ce împrejurări și ce factori au înlesnit crearea celorlalte patriarhii în această lume ortodoxă.

Cele patru patriarhii ortodoxe ale Bisericii Răsăritului azi nu mai au însemnătatea pe care ar trebui s'o aibă. Destinul istoriei a făcut ca splendoarea lor de altă dată să fie eclipsată de puteri politice păgâne. Unele din aceste patriarhii abia au câteva biserici¹⁾, iar trei din patru nici nu-și mai au vechile reședințe²⁾.

Atunci e natural ca anemiatale patriarhii ecumenice să li se substituie azi, ca puteri militante eclesiastice ale ortodoxismului, patriarhiile naționale. Iniințarea acestora din urmă ne interesează.

Cea mai veche dintre aceste patriarhii e patriarhia bulgărească. Încă dela primele încercări de încreștinare ale Bulgarilor, prințul Boris era ispitit de gândul de a avea lângă sine, la Preslav, un patriarh. Delegația trimisă de acest principe creștinător la Papa Nicolae I, cu misiunea de a începe negociații pentru primirea catolicismului, avea să întrebe pe Papa dacă „Bulgarii pot să aibă un patriarh“. Papa le răspunse că pentru Bulgari e mai potrivit să aibă la început un patriarh, nici arhiepiscop, ci numai un episcop și mai târziu își pot alege „și un superior“. Acest răspuns evasiv al Papei — singurul

¹⁾ Patriarhia de Alexandria avea în sec. XVI numai o singură biserică ortodoxă, aceea în care se făcea slujba patriarhală. În veacul trecut în întreaga patriarhie nu erau decât 1750 suflete ortodoxe; azi numărul lor se ridică la 4000. Conf. Berchet. Sări despre Patriarhatele Ort. Răsărit. în Biserica Ortodoxă Română, București, 1924, Februarie p. 93—94.

²⁾ Încă din veac. X patriarhul de Alexandria s'a mutat la Cairo, în veac. XIII cel din Antiochia la Damasc, iar în zilele noastre cel de Constantinopol — după ce a cerut să fie primit la București — și-a stabilit reședința la Salonic. Cel de Ierusalim — și azi străjuitorul mormântului Domnului.

Patriarh al Apusului — dovedea îndeajuns că Bulgarii așteptau zadarnic patriarhia⁴⁾ dela el. Dar catolicismul n'avea să-i fericească pe Bulgarii nici din punct de vedere politic. Ideea de a stăpâni Constantinopolul n'au părăsit-o Bulgarii niciodată și în mintea lui Boris — creștinat: Mihail, după numele Împăratului Mihail III, a mijit gândul că primind ortodoxismul își va putea crea și un titlu la stăpânirea Constantinopolului. Fiul lui Boris, Simion (893—927), va încerca — tocmai pe această bază a ortodoxismului — să se substituie Împăratului din Constantinopol. Substituirea a avea n'a reușit, totuși victoriosul Simion, după ce își luase titlul de „țar”, fusese recunoscut oarecum ca „egal” cu Împăratul din Bizanț, chiar de către acesta. Paritatea deplină însă nu o va putea avea decât dacă lângă tronul său de împărat va avea și pe acela al patriarhului. După concepția orientului ortodox Împăratul trebuia să aibă și un patriarh lângă sine. Simion n'a avut, dar și l-a creat el. Bizanțului nu-i rămăsese altceva decât să recunoască, vrând-nevrând, noua calitate a arhiepiscopului din Preslav (inceputul veac. X).

Valul cotropitor al Rușilor dela Chiev — cu Sviatoslav în frunte — și apoi cel bizantin, reușind să recucească teritoriul ocupat de Bulgarii, desființează primul imperiu bulgar și cu el și patriarhia de Preslav (972). Patriarhul Damian refugiindu-se se va stabili pe pământul Macedoniei unde se înjghebase o nouă stăpânire bulgărească cu centrul la Ohrida. Sediul patriarhiei va fi tot aci. Vasile al II-lea Bulgaroctonul (Omorătorul de Bulgari) va desființa la 1014 statul macedonean al țarului Samuil și cu aceasta va da lovitură de grație și patriarhiei de Ohrida. De aci înainte ea va trăi mai mult nominal și mulți patriarhi se intitulează numai „arhiepiscopi”.

După păbușirea primelor două imperii bulgărești, Împăratul Ioniță, macedoromânul, — suntem cu două secole mai târziu și în al treilea imperiu bulgăresc, absolut independent de primele două⁵⁾ — va cere dela Papa, împreună cu recunoașterea titlului de „împărat” și un Patriarh. Papa însă care n-a creat niciodată un egal cu sine, un Patriarh, a recunoscut arhiepiscopului de Târnova numai titlul de „Primat al Bulgarilor” (1204). Patriarh la Târnova va avea numai Ivan Asan (1235), acela care, desfăcându-se de Roma, s'a apropiat din nou de biserica ortodoxă a Răsăritului. Patriarhia de Târnova va trăi până ce sultanul Baiazid I — acel care s'a întâlnit cu Mircea cel Bătrân la Rovine — va ocupa Târnova (1393) și va desființa împreună cu țaratul bulgar și patriar-

hia. Biserica bulgărească va ajunge iar în dependență de Constantinopol până după jumătatea sec. XIX-lea. La 1870 un firman al Porții Otomane a decretat „independența bisericii bulgare și Exarhatul bulgar”, fără învoirea patriarhului ecumenic. A urmat anatimizarea bisericii bulgărești și a poporului bulgar de către patriarhul constantinopolitan, anatemă care apasă și azi asupra vecinilor dela sud.

Patriarhia bulgărească — înființată din pofta de stăpânire imperială a țarilor bulgari —, trecută pe la Preslav, Ohrida și Târnova, azi nu e reînviată. Bulgaria n'are azi patriarh.

Aceleași împrejurări și aceiași factori, cari au creat patriarhia bulgărească, au creat și patriarhatul sârbesc. Victoriosul Ștefan Dușan al Sârbilor, condus de aceleași aspirații înalte, ca și Simion al Bulgarilor cu câteva veacuri înainte, își va asuma și el titlul de Împărat (Țar). Se pune însă problema încoronării. Cine era să-l încoroneze pe noul Împărat? Bizanțul nu voia să știe nimic de „împărăția” lui, căci doar singurul Împărat era — după concepția mistic — religioasă a întregului ev mediu — numai cel din Constantinopol. Încoronarea o putea face numai șeful „văzut” al Bisericii lui Hristos: Patriarhul. Ștefan Dușan își va pregăti și acest decor necesar pentru încoronarea sa: va înălța el pe fostul său logofăt și apoi arhiepiscop, Ioanichie, la rangul de „Patriarh al Sârbilor și Grecilor (Romeilor)”. Proaspătul patriarh sârbesc avu să încoroneze apoi dealtfel fusese de față și patriarhul bulgăresc din Târnova — în ziua de 16 Aprilie 1346 pe Ștefan Dușan ca împărat, iar pe crăiasa Elena ca împărătească a Sârbilor. Patriarhia înființată de Dușan își luase reședința la Ipek. Viața ei va fi însă de scurtă durată; o sută și ceva de ani, până ce pământul sârbesc — apărat în ultimul timp de vajnicul braț a lui Ioan Huniade — va fi ocupat — după moartea apărătorului român — în întregime de Turci. În 1459 se pomeneste ultima oară despre patriarhia de Ipek.

Peste un secol însă, la 1557, Marele Vizir Mohamed Socoli — un șârb turcit — găsește cu cale să reînființeze patriarhia de Ipek, numai pentru a putea așeza în scaunul patriarhal pe fratele său, Macarie. Aceasta a doua fază a patriarhiei sârbești avea să fie cu mult mai palidă, decât prima fază. Patriarhii deveniseră unelte docile ale Sublimei Porți, veneau și plecau cu consimțământul și din ordinul ei.

Oștile biruitoare ale Habsburgilor dela sfârșitul veac. XVII-lea — oști cari aveau ca scop scoaterea Turcilor nu numai din Ungaria ci, dacă se poate, și din Europa — au adus de multe ori nădejdi și apoi decepții și pentru Patriarhia din Ipek. Arsenie

III, care se aliase cu oștile tui Leopold I, trebui să părăsească Ipekul odată cu retragerea armatelor creștine, și să se stabilească în Ungaria (1690).⁶⁾ Sfârșitul patriarhiei urmă în curând. La 1739 Belgradul — părăsit câțva câțva timp de Turci — e iarăși în mâinile lor și cu aceasta pământul sârbesc devine raia turcească, cum fusese înainte de eliberarea vremelnică de către armatele habsburgice. Ultimul patriarh, Arsenie al IV-lea, își luă toiaagul pribegiei, găsind o primire călduroasă în Ungaria tinerei Maria Terezia. Împărăteasa îi lăsă și pe mai departe „titlul” de patriarh, după moartea lui însă nimeni n'a mai purtat acest titlu. Patriarhia sârbească se stânsese și nominal; la Ipek erau numiți „arhiepiscopi” greci de către patriarhul ecumenic al Constantinopolului.

Sârbii trecuți în Ungaria au avut puternice organizații eclesiastice. În zilele revoluției dela 1848 munificența Împăratului dela Viena le a dat un patriarh, în persoana lui Iosif Raiacici, cu reședința la Carloviț. De această patriarhie depindeau și Românii din Ardeal și Ungaria, până la venirea lui Șaguna în fruntea bisericii românești.

În urma tratatului dela Berlin, biserica sârbească — din Sârbia propriu zisă — își recăpătă independența (1879), iar în 1920 e reînviată vechea patriarhie. În această e înglobată și patriarhia de Carloviț. Astfel în zilele noastre creația personală a lui Ștefan Dușan — patriarhia de Ipek — a re-născut; reședința ei e acum la Belgrad.

Cu totul altele sunt împrejurările și factorii cari vor conlucra la înființarea patriarhiei din Rusia.

În veacul al XVI-lea erau foarte frecvente călătoriile patriarhilor ecumenici prin Principatele noastre și în Rusia, după milă. Ce privește în special patriarhia de Constantinopol aceasta ajunsese în niște încurcături financiare, inextricabile. Călătoriile prin țările ortodoxe aveau de scop să scape patriarhia din haosul în care ajunsese. Printre mulții patriarhi cari bat drumurile spre Principatele noastre, Ieremia al Constantinopolului va trece și pe la curtea lui Petru Șchiopul al Moldovei și de aici în Rusia, mai bogată. Binefacerea rusească trebuie însă răsplătită cu ceva și-l vedem pe patriarhul pribeg al Constantinopolului creînd — în schimbul ajutorului primit⁵⁾ o nouă patriarhie, cea de Moscova (1589).

Însă și alte împrejurări interne ale Rusiei au favorizat înălțarea scaunului arhiepiscopal al Moscovei la scaunul

⁴⁾ Împreună cu patriarhul Arsenie III au trecut în Banat și 36—40,000 familii sârbești, împeștrând această provincie. Revendicarea Banatului în 1919 de către Jugoslavia se daioarește în mare parte acestui fapt destul de recent.

⁵⁾ Iorga. Istoria Statelor Balcanice. Vălenți-demunte, 1913, p. 39 și 63.

⁶⁾ Iorga. Chestiunea Dunării.

patriarhal. Urmaşul lui Ivan cel Teribil, slăbănogul Feodor, nefiind capabil să domnească pe tronul vechii familii Ruric, atribuțiile Statului sunt concentrate în mâinile unor boieri, dintre cari cel mai energic era Boris Gudunov. Vanitos peste măsură, ştiuse cu multă abilitate să-şi pregătească calea chiar pentru domnie. Pentru a facilita înălţarea sa, Gudunov el însuşi, iar nu ţarul Feodor, înduplecase pe patriarhul Ieremia al Constantinopolului să creieze patriarhia Moscovei.

Primul patriarh al Moscovei, Iov, avea să-l şi incoroneze — pentru prima oară în Rusia — pe Gudunov ca ţar al Ruşilor, nu peste multă vreme (1598). Dealtfel numai acest act îi creiaze noului patriarh şi prestigiul necesar, căci până la actul încoronării mitropolitul Chievului nici nu voia să audă de o superioritate în grad a „patriarhului” dela Moscova. Nu ştiu dacă s'a dat destulă atenţie acestui proces invers. Altădată capii statului îşi creiau patriarhi pentru aşi putea legitima oarecum „împărăţia” lor, de astă dată patriarhul avea nevoie de o legitimare a superiorităţii sale eclesiastice, ceace i se recunosc numai după actul încoronării.

Prima defecţiune avea s'o suferă patriarhia rusească sub reformatorul în atâtea direcţii: Petru cel Mare. El desfiinţă propriu zis patriarhia prin faptul — de altfel întâmplat şi cu ocazia stângerii împărăţiei romane de Apus — că uitase să mai aleagă alt patriarh după moartea lui Adrian. Mitropolitul de Riazan era numai „păzitor al tronului patriarhal”. Dela 1721 se creie „Colegiul eclesiastic” care devine cu vremea Sf. Sinod. Sub Ecaterina II biserica e pusă cu totul sub stăpânirea Coroanei şi ţarul devine stăpânul absolut şi în biserică.

Răsturnarea regimului ţarist a adus cu sine şi reinvierea patriarhiei ruseşti. Dar această patriarhie se zbate azi în chinuri cumplite. Patriarhul Tihon e supus celor mai neomenoase torturi din partea bolşevicilor. Cea mai mare pedeapsă morală ce i-o pot aplica înroşiţii stăpânitori e, de a nu-i îngădui să slujească Sf. Liturghie decât cu permis special, cerut dela autorităţi, pentru fiecare caz. ⁹⁾

Steaua patriarhiei ruseşti e în declin şi soarta ei se identifică cu cea a poporului rus.

* *

Patriarhii ecumenici, lipsiţi — din voia lor mai mult şi mai paşin din voia stăpânului păgân, Turcul — de mijloace s'au îndreptat de atâtea ori spre *Principatele Române*, după ajutor. Unii din aceşti patriarhi, izgoniţi din scaun, au găsit aci inimi calde ortodoxe, ca să-i ocrotească, să le ofere situaţii ierarhice — Patriarhul

Nifon al Constantinopolului a fost mitropolit al Ţării Româneşti pe timpul lui Radu cel Mare (1495—1508) — iar altora rământul ţării le-a devenit loc de vecinică odihnă, cum e cazul patriarhului Dionisie Constantinopolului, înmormântat la Târgovişte (1696). Domnii Români prin ajutorul ce-l dădeau patriarhilor ecumenice au devenit adevăraţi protectori ai lumii ortodoxe răsăritene. Ca semn al recunoaşterii acestui protectorat al Ţărilor Române, ce s'ar putea invoca mai mult decât însuş faptul că, patriarhul ecumenic, el însuşi, miruia pe Voevozii Români la suirea lor pe tron? În biserica patriarhală din Constantinopol scaunul împărătesc era pregătit pentru a primi pe *singurul stăpânitor creştin ce a mai rămas în Răsăritul Ortodox*, — Domnul Român. Stăpânitorii Ţărilor Române, începând cu Neagoe Basarab, culminând cu Vasile Lupu şi păstrându-se încă tradiţia sub Şerban Cantacuzino şi sub Constantin Brâncoveanu, erau priviţi ca urmaşii împăraţilor bizantini, „împăraţi incununaţi de Dumnezeu”. Ca atari influenţa lor în Răsăritul Ortodox era covârşitoare.

Dar dacă Ţările-Române au fost protectoarele patriarhilor ecumenici, cum de nu şi-au creiat patriarhate aşa cum şi-a creiat de pildă Rusia? Puţin a lipsit ca Moldova să-şi aibă patriarhia chiar în timpul înfiinţării patriarhiei ruseşti. ⁷⁾ Acelaş patriarh Eremia, care a înălţat scaunul Moscovei la rangul de patriarhie, era să ridice mitropolia Moldovei la demnitatea patriarhală. Unele încurcături la Constantinopol au făcut ca lucrurile să se amâne, totuşi Mitropolitului Moldovei — în timpul lui Eremia Movilă — îi rămăsese să poarte insigniile demnităţii patriarhale: „*mantia patriarhală cu patru închipuiri şi cu patru izvoare*” şi primi şi *mirul*. ⁸⁾ Această tentativă de înfiinţare a patriarhiei româneşti poate ar fi desăvârşit-o Mihailu Viteazul, dacă evenimentele nu s'ar fi precipitat vertiginos, grăbind catastrofa lui.

Dintre voievozii români cel care a căutat să se amestece mai mult în afacerile tuturor Patriarhiilor şi să dea directive întregii lumi ortodoxe a Orientului e: Vasile Lupu. Prin puterea şi bogăţia lui el a înălţat şi a coborît pe mulţi. Câţi patriarhi n'au ajuns din mila lui în scaunul ierarhiei supreme, câţi n'au plecat din acest scaun la un simplu gest al lui? În scaunul din Alexandria Vasile Lupu impusese doi patriarhi; pe Nichifor şi succesorul acestuia, Ioanichie. Pentru Ierusalim el a făcut patriarh pe egumenul sau de la Galata, Paisie, care a fost sfinţit ca patriarh în biserica „Trei Ierarhi” din Iaşi. Cu scaunul patriarhal din Con-

stantinopol Vasile Vodă al Moldovei a avut cele mai multe încurcături şi chełtuieli. De aceea aci îl vedem amestecându-se mereu. A răsturnat şi a ales mai mulţi patriarhi, ba pe unul, chiar galbenii săi grei l'au cufundat în apele Bosforului.

La câtă însemnătate ajunsese Domnul Moldovei, devenind un adevărat *advocatus ecclesiae*, ne-o arată cuvintele lui Atanie Patelarie, candidatul Domnului Român la tronul patriarhal din Constantinopol:

„De nu te-ai fi arătat, ar fi rămas ruinat Patriarhatul şi piatră nu s'ar vedea pe piatră.” ⁹⁾

Cu toate că biserica Ţărilor Rusiei îşi avea de mai mult de-o jumătate de secol patriarhia, influenţa ei nu se observă deloc în momentul când un Domn Român ţinea sub tutoratul său întreaga Biserică Răsăriteană. Sinodul ţinut în Capitala sa, Iaşi, la 1642, nu era altceva decât încă o afirmare a protectoratului moldovean.

În Muntenia Constantin Brâncoveanu — ceva mai târziu — n'a fost mai prejos voevodului moldovan, Către sfârşitul veacului al XVII-lea şi începutul veac. al XVIII-lea întreaga viaţă sufletească a Răsăritului se strănsese în jurul curţii bogate a Brâncoveanului, Hrisant, Patriarhul Ierusalimului, aci îşi dăduse întâlnire cu Gherasim al Alexandriei şi amândoi patriarhii slujiră, împreună cu mitropoliţii din suita lor şi cu ierarhii Ţării-Româneşti, liturgia din ziua de Sf. Gheorghe, anul 1708. Patriarhul Atanasie al Antiochiei era oaspele curţii acestui ultim Basarab, iar patriarhul Constantinopolului, Dionisie, ales patriarh de Brâncoveanu, îşi sfârşii zilele în Ţara-Românească, fiind înmormântat la mitropolia din Târgovişte. Patriarhul Ierusalimului, Dosoftei; cinsti ţara lui Brâncoveanu cu sfinţirea mirului aci între Români, în anul 1702.

Fără să mai amintim daniile nenumărate trimise diferitelor mănăstiri din Răsărit şi mai ales celei dela Athos; fără să mai scoatem în relief personalitatea mitropolitului român Petru Movilă, care a hărăzit întregii Biserici Răsăritene cartea credinţei ei, şi iarăşi fără să mai spunem că în Ţările Române s'au adăpostit nu numai patriarhii, ci tot clerul prigonit de urgia turcească, însemnătatea bisericii româneşti, pentru întreaga lume răsăriteană, e evidentă. *N'am avut patriarhie, dar am fost deasupra patriarhiilor, miluindu-le; n'am cerut dela nimeni patriarhi, dar i-am ocrotit pe toţi câţi au venit la noi.* A făcut altă biserică ortodoxă mai mult pentru credinţa străbună, decât biserica românească?

Timpul înălţării a sosit şi pentru ea. Dar patriarhia românească nu e creiată nici de împăraţi, pentru *ambiti imperiali* — cum e cazul la

⁷⁾ Iorga. O. c. p. 63.

⁸⁾ *Novoie Vremia*, 1923 Sept. 20, no. 720. în *Biserica Ortodoxă Română*, 1923, p. 498.

⁹⁾ *Idem*. Istoria Bisericii Româneşti. Văleni, 1908, I, p. 237.

⁹⁾ *Doc. Hurmuzaki*, XIII (greceşti).

Bulgari și Sârbi —, nici de Patriarhi, pentru bani — cum e cazul la Ruși —, ci o creiază poporul român ca un prim semn al vitalității sale de după războiul întregirii.

Cine privește și latura cealaltă a actului din 4 Februarie 1925 — dată la care Sf. Sinod a votat actul înființării patriarhiei — anume cea a persoanei primului patriarh român, va

înțelege cu mult mai mult. Prea Fericitul nostru Patriarh Miron I. se știe, este fiu de țaran. Nu sună curios titlul de mai înainte pantru un fiu de țaran? Poporul român și-a înălțat nu numai biserica, ci și-a înălțat în fruntea ei și pe un fiu al său.

Simbolică înălțare!

Ioachim Crăciun
asistent uni. ersitar

DISCUȚII LITERARE

ION MINULESCU

Roșu, galben și albastru. Roman. Ediția Culturei Naționale Prețul 100.— Lei

Cap. 1: Câteva scene din perioada de retragere a războiului: „imbecil sau extrem de distrat, ajutorul de primar mințise sau fusese mințit” — că am fi învins undeva, că orașul București trebuie arborat etc.; desaborarea-i urmată de aeroplanelor dușmane; cafeneaua, cabaretul merg înainte; cași d-na Grumberg, care are socotelile sale cu Mircea, mărturisitorul acestor memorii.

Autorul are curajul de-a scrie fără cruțare; are biciu; biciu-i etic; deci cetim interesaji.

Cap. 2: Șeful de cabinet al ministrului de interne, cunoscând situația gravă, trimite pe amicul său Mircea la d-na Vasilescu (nevasta unui colonel de pe front), să o anunțe că a doua zi trebuie să plece în retragere, la Moldova. În odaia de culcare, d-na Jenny are socotelele sale și cu Mircea tocmai pe când, în loc de lună, vine Zeppelinul; dar mâine seara va plecă.

În acest capitol se mai aude ceva și despre Laurențiu Blebea, spion nemțesc, Ardelean cu suma sa în dosarul Günther.

Cap. 3: Mircea-și iea ziua bună dela censură, iea actele necesare, își iea ziua bună dela Lotty Grumberg, care aprinde o luminare la icoană, dela fata ei (Viky) și pleacă.

Cap. 4: La Mogoșoaia n gară, Mircea Băleanu se nâlnește cu Jenny, în același vagon rezervat de d. șef de cabinet; și au deci, acolo, socotelile lor, pe când trec printre oștirile rusești, care întră (și ele) în acțiune. Ajuns în Iași, Mircea se instalează la un Armean, cu casă, cu masă.

Laurențiu Blebea este n Iași și „nelipsit oriunde se discută desrobirea fraților”.

Cap. 5: La masa lui Aivazian (Armeanul) apare Nicolai Damianovici Gorski, Rusul, care face cunoștință cu Mircea Federovici Băleanu și-i dă acestuia știrea ntaia că granița viitoare între Rusia și Austro-Ungaria va fi la Milcov.

Capitolul este frumos; paginile 94—95 de-o plasticitate magistrală.

Se aude ceva și despre Tațiana, amanta lui Nicolai.

Cap. 6 (și cel mai scurt): Două co-

municate de pe front; în amintirea lui Mircea, din tot Bucureștiul a mai rămas ceva ce se arată printr'un... desemn (p. 102).

O culme a realismului ori o — trăsnaie?

Cap. 7: La Iași, lumea se așasă. Armeanul deschide un birt; Nicolai îi dă lui Mircea știrea că amantă-sa (Tațiana) s'a amoretat de el și, cedându-i-o, îi cere — s'o iubească și să nu o facă să sufere, „fiindcă, altfel”... Jenny Vasilescu trece n colo, mai ales că a sosit și șeful ei de cabinet, d. Toto.

Cap. 8: În bodega lui Aivazian, Tațiana este acum interesantă („N' ași putea spune pentru ce e frumoasă, fiindcă pentru religia frumosului nu s'a întocmit încă un catehism”. Pagina 123). Și Mircea o iubește: ea este „porumbița sa de porțelan”.

Cap. 9: Revoluția rusească începe. Nicolai este un șef în Moldova; îl chiamă și pe Mircea cu el, cu ei; dar acesta stă pe loc, la redacția României; și este impresionat de vânătorii refăcuți.

Cap. 10: Pe când se face planul de a trece armata română n Mesopotamia, spre a se uni cu Englezii, vine vestea că Românii resistă: Mărășești! Tațiana este insultată de un sublocotenent, care trebuie să ceară scuze.

Cap. 11: În Iași Rușii plănuiesc revoluția română; Mircea roagă pe Tațiana, Tațiana pe Nicolai, Nicolai pe Ruși și-nu se mai face.

Începe și despărțirea suftetească de Tațiana.

Cap. 12: Mai rău este la Coțofenești, unde arde spitalul. Romancierul crede că poate compara cu arderea templului dela Efes: „Acelaș mister le învâluie pe amândouă, fiindcă, și într'unul, și într'ăltul, se oficia cultul aceleiași zeite cu nume diferite. „Crucea roșie” modernă și Diana antică nu sunt decât paravanul Afroditei hetaire, pe care vulgular nu trebuie s'o cunoască niciodată sub adevăratul aspect” (Pagina 184). Herostratul dela Coțofenești trebuie să fi fost un suflet prea... mirat de „ce putuse să vadă el, pe gaura cheii, la lumtna electrică, pe care medicii și surorile

de caritate ale spitalului uitaseră s'o stingă, în timpul oficiului” (p. 185).

Dar și Laurențiu Blebea apare iarăși...

Cap. 13. L. Blebea este găsit mort, în odaia sa. Tațiana știe că l-a omorât Nicolaș, prin niște luminări otrăvite, fiindcă fusese spion remțesc și al Ohranei rusești, deodată.

Deci cea mai perfectă canalie a romanului este L. Blebea, care a fost „pedepsit”, nu omorât, zice Tațiana.

Cap. 14: Mircea se ntoarce n București, de unde Lotty Grumberg plecase n Germania cu Dr. Hirsch, iar Viky aștepta să plece la Galați. Până să plece are și ea socotelele sale cu Mircea.

Trăească România-mare!

Aceasta este povestea romanului, acestea sunt persoanele sale. Mircea este un laș conștient de lașitatea sa, el se strecoară prin epoca sa, din femeie n femeie, din bodegă n bodegă, din adăpost în adăpost; vede bine, reține clar; și rostește — adevăruri mari, de dragul acestora ilterți și il ascultă cu atenție. De aceea romanul, un picant cinematograf, un cinematograf real și interesant, ne ține lângă sine, așa că trecem destul de ușor peste câteva trăsneli voite ale celui ce le-a primit în povestire, adevă ale autorului. În fața acestei lumi, lumea ideală resare dintre Ruși, ca lume de jertfă pentru alții. Cum Nicolaș păzește pragul odăiei în care Mircea și Tațiana dorm în revoluție, este o scenă, a cărei simplitate este o șupremă calitate: „A doua zi dimineată, în fața ușii noastre, cu preșul făcut pernă sub cap, Nicolaș dormia ca un câine credincios, pe scândurile goale, de-a lungul antretului plin de noroi și igrasie”. Și Nicolaș era un doctor și un literat... Astfel fondul istoric apare n oameni, nu el însuși. Iar oamenii fac contrast. Ai „noștri”, parcă toți sunt la fel... I. Minulescu a pus diagnoze grave.

Este cu dreptate să se știe că le-a pus și teoretic, nu numai în ironia că — un laș (real sau ipotetic) găsește alții — mult mai lași, nu numai în perspectiva semibarbariei din figurile sale. Din când în când teoria apare în mărturisiri ca cele ce urmează și și privesc toată viața noastră.

„Minciuna ne îmbătase, minciuna ne adormise, minciuna ne mângăiașe în vis și tot minciuna ne deșteptase din somn. Naționalizassem minciuna ca o societate pe acțiuni, din care eliminassem încetul cu încetul întregul capital străin. Adevărul fusese decretat ca dăunător intereselor superioare ale statului.” (Pagina 157)

„E timpul să ne controlăm viața cu propriii noștri ochi, cu propriile noastre simțuri, cu propriile noastre brațe! Să ne admirăm strămoșii, dar numai cu intenția hotărâtă de a face și noi

ca ei . . . Din admirația noastră pentru trecut, să ne rezervăm numai-decât o cotă-parte și pentru viitor. Cei cari trăesc admirând numai trecutul dispar fără să poată lăsa după ei ceva demn de admirat. Și să nu uităm că datoria noastră, înainte de toate, este să devenim strămoșii urmașilor noștri de mâine." (P. 207)

„Mi-e teamă, însă, că vom rămâne mereu aceiași paracliseri ai formulei *Doamne miluește-ne*. Vom deveni poate, cu timpul, chiar preoți și după un stagi de milogeaală evanghelică vom ajunge arhierei și poate chiar apostoli. *Vom aștepta zadarnic, însă, pe Prometeu neamului nostru, care să ne dăruiască focul propriei noastre existențe, fără prealabila învoire a divului Traian sau a lui Mihai-Viteazul!* Mi-e teamă că nu vom ajunge niciodată să înțelegem *opt-mismul unei existențe naționale*..." (P. 206)

Dincolo de spuma mai mult murdară decât curată a poveștii se întrevede marea de valuri care o frământă, mare neașezată, nestăpânită de lumină . . .

Unde ne este — *Prometeu?* iată desperarea prinsă într-o întrebare, prinsă în cursul unor evenimente în care el ar fi trebuit să ne vie, din înălțime ori din adânc, dar care nu a venit.

Lumea, în lipsă, se mulțamește cu surrogat; secături moderne se văd crescute oameni mari, prin adaosul de ideal ce li-l dă, din sufletul său, mulțimea setoasă de nou și bine; și ca și atunci, cași pe vremea romanului, roș-galben-albastrul este încă paravan al tristețelor.

Romanul lui Minulescu nu este un roman, în sensul drept al acestui gen; nu are compoziție; nu desvoaltă evolutiv caractere, nici nu le concentrează împrejurul unui simbol de eveniment simbolic, ramificat într'un mediu, dar stors din colaborări antagoniste a diferiților „eroi”; și totuși — dela început până la capăt îl cetim cu o curiozitate în creștere: Este o oglindă a veacului nostru; și încă una pe care nu te superi . . . Este o oglindă critică-aspră, fiindcă este — fidelă.

Eu recomand citirea ei — pe înțeles.
G. Bogdan-Duică

CĂRȚI VECHI ROMĂNEȘTI

Pentru complectarea seriei de cărți vechi românești, așa zise *unice*, vreau să comunic de data aceasta numele câtorva cărți, aflate pe la diferite biserici din țara Făgărașului.

Biblioteca din Cluj, deși a încercat să procure aceste cărți, pentru colecția ce a întreprins-o câțiva ani în urmă, nu a reușit. Stăruințele depuse pe lângă preoții locului ca, în schimbul unei sume convenabile, să renunțe la cărți în favoarea bibliotecii au rămas fără rezultat. Motivul: ordinul emanat dela forurile bisericești superioare, prin care se interzice înstreținerea acestora sub orice pretext.

Regretând faptul, cred că numai bine pot face dacă dau publicității numele acestor cărți, pentru a atrage atenția celor în drept asupra lor. E bine ca cel puțin cărțile necunoscute să nu mai fie expuse în temperililor vremii, ci să se păstreze, pe viitor la loc sigur. Datorăm toată recunoștința bisericilor noastre pentru conservarea comorilor naționale ale trecutului, dar le cerem ca acest deposit scump să-l treacă azi — după împlinirea vremii — în mâinile aceluia cari sunt chemați să-l păstreze pentru viitor.

Exemplarele de cari amintesc azi sunt puține, pentrucă puține au fost bisericile pe cari le-am putut cerceta, — abia 4 — dar sunt de preț. Unul din aceste exemplare e amintit numai de Bibliografie, iar celelalte 3 sunt cu totul necunoscute:

1. *Triodion București 7255* (dela Hs 1747) Bibliografia veche îl înregistrează sub Nr. 261. cu observarea: „Semnalat de Popp în Disertație 66, fără nici o altă indicație”. Popp înșiră de fapt la pg. 66, între altele și un Triod din anul 1747, dar atât. Nu cunoaște nici măcar locul unde s'a tipărit. Pentru a cunoaște toate datele necesare referitoare la acest Triod și pentru a ne convinge despre existența lui faptică a trebuit să vină o bisericuță de sub munții Făgărașului, în care această carte a fost păstrată până azi, dar unde nu poate să rămână pe mai departe.

Informațiuni mai detaliate privitor la titlul cărții, formatul etc. deocamdată nu putem da.

Se găsește în biserică din Venția de sus, jud. Făgăraș.

2. *III. Protocolum* pentru înșămnarea morților pe seama bisericilor neunite din Prin slobozenia I. C. Gubernium, Sibii, 1811. Tipărit în tipografia lui Ioan Brat.

Acest registru al morților, în folio cu mai multe foi nenumerotate (numărul exact nu-l cunosc), pe lângă titlul reproduces mai sus, cuprinde încă și rubricile cu datele necesare pentru morți. Restul natural e scris cu mâna.

Fiind registru al morților presupune pe acela al nou născuților, ceea ce o arată de altcum și numărul de ordine III din fruntea foii de titlu. Până azi însă pe aceste nu le-am putut vedea.

Presupun că Bibliografia nu amintește aceste registre pe motiv că nefiind cărți, în adevăratul înțeles, s'a putut dispensa dela publicarea lor. Că autorii bibliografiei nu le-ar fi cunoscut, ori nu le-ar fi putut cunoaște e greu de crezut. T. p. are abia în 1811 și probabil pentru toate bisericile neunite din Ardeal (deci într'un

număr destul de mare) nu puteau să scape din vederea a unui bibliograf?

Registru se păstrează în arhiva preotului Bucur din Crihalma de lângă Făgăraș.

3. *Antologhion-Râmnic 1786*. Bibliografia cunoaște numai Antologhionul de București din 1786, despre cel de Râmnic nimic.

Lipsindu-ne datele necesare, deocamdată nu putem da o descriere mai amănunțită a acestei cărți.

Se găsește la bisericile din Comana de sus, jud. Făgăraș.

4. *Penticosta ionu* acumu întâiu așezatu după rânduiala bisericii răsăritului. Suptu stăpânirea prea înalțatei împărătesei Rămilenilor printesei Ardealului. Iproci Domniei Doamniei Mariei Teresiei cu blagoslovenia celor mai mari. Tipăritu în Blaju în tipografia Mănăstirii Bunii Vestiri. Anii dela Hs. 1768. De Petru Popovici tipograf Râmnician.

În 4° de 2 foi nenumerotate și 202 foi numerotate. Pe verso foii de titlu repr. Bunăvestirea. Pe foaia 2-a cărții începe prefața, pe care o reproducem mai jos:

Cătră cetitoriu.

„Vrând a tipări acest sfânt Penticostariu, care să cetește, și să cântă prin sfintele biserici a răsăritului începând din sfânta și luminata zi a Paștilor până în Dumineca tuturor sfinților și aducându-ne aminte de porunca sfintei biserici, ca prin sfintele biserici, rujile să-se facă, (precum în Pravila, sfântul Sbor dela Cartaghea în canonul 101 arată); neam nevoit a urma izvodului celui mai vechiu grecesc. Pentru aceia nu te mira, nici ne vinovați de rei găsi întrocest Penticostariu sau adaos ceva, care întraltele să găsește; ci cu umilință și cu frica lui D(um)nezeu cetește, cântă, sau pre alții cântând, sau cetind ascultă; aducânduți aminte ca cum ai vorbi cu însuși D(um)nezeu nevăzut, precum învață Triodul Luni în săptămâna cea din tăiu a sfântului Post“.

Restul Penticostariului nu prinzintă nimic deosebit. La sfârșit e o floare tipografică și literele P. P. Bibliografie nu-l cunoaște.

Se află în biserică din Comana de jos jud. Făgăraș.

Tot în această comună am putut găsi la preotul ortodox și *Pavila lui Matei Basarab delu 1652*, una din're cărțile noastre vechi, cari azi abia dacă le mai poți vedea undeva.

I. Roșu,
bibliotecar.

Subvenția... În conversațiunile noastre prea adesea auzim dându-se glas la aștepta dorințe de înfăptuiri sociale mărețe. Însă atâția descurajează dela început, *idealismul* lor își frânge aripile, pentrucă Statul nu acordă ajutorul, subvenția necesară. Noi credem că înainte de subvenție este nevoie de altceva: mai întâiu să nu ne pierdem în labirintul unor dorinți exagerate, apoi să ne concentrăm puterile în vederea aceleia dela înfăptuirea căreia așteptăm maximum de bine social. O chestiune dreaptă iese totdeauna biruitoare, oricâte dificultăți ar avea de înlăturat. Subvenția îndeamnă la lene și la imoralitate, ucide, dărmă. Numai munca este inepuizabilă sursă de câștig moral și material...

DOCTORUL ÎN MEDICINA UNIVERSALĂ

IOAN CUPARESCU

director medic-șef de ambulator dentistic i. r. etc.

DENTIST din VIENA, reluându-și activitatea profesională în exercițiul practic al medicinei, chirurgiei și artel tehnice dentare, face cunoscut că s'a stabilit în

CLUJ, STR. MEMORANDULUI No. 10
(palatul „Societății Adriatică de Asigurare”)

Consulțiuni și operațiuni dentistice, precum și lucrări de artă tehnică dentară, până la noui dispozițiuni între orele 10—1 din zi

Din dicționarul greșelilor noastre de limbă și ortografie

XIV.

N'am auzit și nici nu cred că există Român care să rostască pluralul lui ortodox, *ortodoxi*. Cu toate acestea, foarte arareori îl vezi scris altfel.

(Vezi N. R. nr. 204 din 1924 p. 1 col 5; Lamura nr 10—11 pg 444; Tara Noastră nr 42, 1924 pg ult. col. 1; Dimineața 25 Oct. pg 3, col 6; Cuv. Pop. nr 41, 1924, pg 3, c. 1; S. d. m. nr 3, 1:25, pg 40. Cuvântul II. nr 89 pg 1, foil. col. 2 etc etc.)

Greșala celor care scriu așa provine din împrejurarea că nu-și dau seama că x e un sunet compus (cs) și, prin urmare, i al pluralului urmează după s. pe care îl preface în ș (Cfr. exemplele: gros-groși, rămaș-rămași, gras-grași, las-lăși etc)

Deci, *ortodoxi*, niciodată *rtodoxi*.

*

Di P. S. scrie în N. R. nr 239 (1924) pg 1, col 2: „foamea a început să le muște stomacurile”. Pentru *muște* și nu *muște*? Ca să se deosebească de pluralul substantivului *mușcă* (*muște*)? Dar, în cazul acesta, ar trebui să modificăm toate formele omonimelor.

Dacă admitem acest fel de a scrie, necorăspunzător felului de rostire, însemnează să revenim la ortografia etimologică și să scriem, cu același drept și: *înverzește*, *înfrunzește*, *băbușce* să *mpu*, *ce* etc.

*

. Cele mai multe greșeli se fac însă când e vorba să se deosebească *hi* de *chi*. Și cât de ușoară e distincția lor.

hi=xi
chi=ki

Deci: *arhivă*, *arhiereu*, *arhiduce*, *arhitect*, *anarhie* etc. Cu toate acestea, la tot pasul te împiedeci de: *Monarchie* (S. d. m. nr 14, 1924 pg 310 col. 2; Adev. 21 Aug. 1924 pg 4, col. 4, jos), *regim monarchic* (Univ. 28 Sept. pg 1, c. 5), *convingeri monarchiste* (Adev. 11 Aug. pg 4, col. ult.), *anarchie*, *mișcări anarchice* (Adev. 2 Aug. pg 1, c. 2), *arhiva* (N. R. nr 205 pg 1, c. 5; Univ. nr 260, pg 1, c. 5; N. R. XX nr 3, pg 4, c. 3), *vehicul* (N. R. 199, pg 1, c. 2; Cuv. II 97 p 4, c. 5), *arhitectonic* (Gândirea IV. nr 5, pp 131, 133), *arhitectură* (Gând. IV nr 7, p 219); apoi: *chimeră* și *himeră*, *catechism* și *catehism*, *baldachin* și *baldahin* etc.

Și iarăși, atâtea altele, în care *h* nu e urmat de *i*, le scriem cum se nimereste sau cum ni se năzarește. Aceeșă persoană, acelaș cuvânt, în acelaș articol, îl scrie când într'un fel, când într'altul.

Vă rog să urmăriți în deosebi scrierea cuvintelor următoare: *tehnic*, *tehnic*, *tehnice* (Primele două forme se găsesc în acelaș articol în Cuv. II, 99 p 4, c. 6): *psihologibeste* (p 193), *psicologic* (p 213), *psihologie* (p 215). Toate în Gândirea IV, nr 7. Vezi și Bulet. Inst. de lit. pe 1921/22 broș 2 pg 93; *Patriarch* și *Patriarh* (Cuv. II 75. p 1, c. 6—7, în acelaș articol de mai multe ori)

Apoi: *autohton*, *autohton* și *autocton*; *anachronism*, *anachronism* și *anacronism*; *monarch*, *monarh* și *monarc*; *cataslich* și *cataslih*; *cheruvim* și *heruvim*; *acrostich* și *acrostih*; *archaism* și *arhaism*; *chrisov* și *hrisov*; *monach* și *monah*; *stomach*, *stomah* și *stomac* etc.

Cel mai caracteristic exemplu în privința aceasta e numele Mântuitorului. Il întrebuințăm în cinci forme;

Aflându-mă în Careii-mari, pentru alt scop, un Român din cei „de omenie” mi-a dat prilej să văd colonia Moșilor la St-ul Ioan.

Trăsura trece pe moșia unui Károly, peste un pământ negru, din care a ieșit și va mai ieși aur, udat de ploaie și luminat de un soare, încă blând, de șes. Imi ziceam: pământ, aer și soare vor găsi Moșii pe-aici.

Ajungem. Vreo zece copii, toți îmbrăcați rău și murdari, coc într'o tigare, de asupra unui foc de paie, floricele. O femeie lividă apare cu un copil în brațe; copilul parcă-i făcut din lut și uns la față cu var. Mai apar două, veștede și atestate. Dar în zare, nu departe, un flăcău ungur, spilkuit ca de Sf. Duminecă, cu carimburile sclipitoare ajută unei fete — se aud vorbe ungurești — să treacă o baltă, pentru a plecă împreună; pare o dragoste... Aceștia au fost și sunt; aceia, aceea vor fi?

Apare apoi un Moș, chiar om cuminte. Îi scriu și numele: Gaiță Ispas din Albac. Față curată, cămașă albă. Dar în curând vin și cu ceilalți; numai câțiva samănă cu Ispas; majoritatea, nici vorbă. Aspectul este trist.

Ce zic „colonistii”? Sunt până acum vreo zece; patru nu au „marhe”, și peste vreo zece zile trebuie să dea 'n parte pământul! Nici lemne de case nu le-au sosit, altfel i-am fi găsit lucrând. Și vorba este ca 'n curând să vie încă 90 de Moșii D-zeu știe unde vor încăpea.

Hristos	(Cuv. I. nr. 43 pg. 4, c. 5)
Cristos	(" " " " " c. 3)
Christos	(Cuv. II. " 51 " I, c. 5)
Christ	(" " " " " c. 2)

și se întâlnește și *Christ*.
Păr. Galaction scrie: *Christos*. La fel scria și poetul Coșbuc. Tot așa dl. I. Lupaș, prof. univ. I. P. S. Sa Mitru. Ardealului scrie: *Hristos*.

Academia și-a spus cuvântul în multe din cazurile de mai sus. Să scriem deci conform hotărârii ei: *Hristos*, *tehnic*, *patria h*, *autohton*, *monarh*, *cataslih*, *acrostih*, *catehism*, *arhaism*, *heruvim*, *hrisov*, *stomach*, *chirurg* (nu *hirurg*), *văzduh*.

Suntem liberi să scriem, dupăcum pronunțăm: *ipocondru* sau *ipohondru*; *ticnă*, *tiğnă* sau *tihnă*,

De psihologie (scris cu e) prea puțin în seamă, chiar dintre membrii Academiei.

Axente Banciu

Errata. Pasajul: „Iată câteva exemple, din multele pe care dovedesc tendința de a o încetățeni în sensul românesc” din art. XIII, nr. 4—5 pg. 60., să se îndrepteze, eliminând prepoz. pe și cuv. sensul înlocuindu-l cu: scrișul.

PROBLEME ECONOMICE

COLONIZĂRI

Iată, așadar, un aspect destul de prostesc al reformei agrare: 1. În loc ca Moșilor să li se lase pădurile, pentru a căror exploatare i-au educat tot trecutul lor, ei sunt aduși într'un șes în care o însămânțare de populație agrară, cu inventar agricol, ar fi putut înflori *imediat* colonia. 2. În loc ca Moșii aduși (Ce creștin i-ar refuza?) să fie înzestrați repede cu tot ce le trebuințe și în special, cu un *credit colectiv*, care să le 'nlesnească cumpărarea vitelor și instrumentelor necesare, ei sunt părăsiți propriei sărăcii. Inceputul este trist aici. 3. Și dacă-i vorba ca Sf. Ioan să fie odată o comună frumoasă, pentru ce nu s'a constituit încă comună cu un *quasiprimarșef* de colonie, care să o reprezinte dela început?

Făcând aceste critice, un localnic mi-atrage atenția că 'n ziarul „Satu-Mare” s'a tipărit ceva despre ce ar trebui făcut. Caut (la Satu-Mare) ziarul și-l găsesc: No. 65 din 27 August 1924, unde se scrie:

Că nu li s'a dat până acum *bani* și *lemnărie* să nu se îngrijească dl Maghiar. Materialele vor sosi în curând În acest scop, dl Tudoritu a făcut multe rapoarte și iată ce a răspuns Ministerul de agricultură și domenii *silele trecute* prin ordinul No. 22595—924.

Vă facem cunoscut că am luat măsuri, prin centrala cooperativelor sătești, să se expedieze material lemnos pentru 181 case destinate colonistilor din județul Sătmar.

Intrucât *dl* cauza *imprejurărilor locale* nu se pot înființa depozite, expedierea materialelor se va face pe adresa Dvs., în gările cele mai apropiate de punctele de colonizare și anume:

În gara Sătmar, 10 case și 10 grajduri, pentru Lazuri;

În gara Careii-Mari, 30 case și 30 grajduri, pentru Sft. Ioan;

În gara Sănișlău, 60 case și 60 grajduri, pentru Sănișlău;

În gara Rezighea, 50 case și 50 grajduri, pentru Pișcolt și

În gara Bervenii, 30 case și 30 de grajduri pentru Bervenii.

Dacă va fi posibil, vom procura colonistilor și alte materiale de construcțiune, în limita unui maximum de lei 40.000.

Colonistii urmează să se oblige a restitui suma în termen de 5 ani, pentru care vor trebui să încheie acte de împrumut cu Băncile Populare ce vor trimite un delegat, care în înțelegere cu Dvs. va stabili chestiunile de detaliu.

Este bine înțeles că urmează să iuși măsuri din timp, dând cuvenitele ordine agronomilor regionali respectivi, pentru ca materialele să poată fi luate în primire, supravegheate și distribuite îndată după sosirea vagoanelor.

Acel d. Ion I. Maghiar, cu care se polemizează, a văzut, însă, ce

acum am văzut și eu: Nu merge! Colonia pare un azil de calici, nu o mică trupă de cuceritori de țeri. Și acel adorabil: „Dacă va fi posibil...“! Dar măsuratu-s'au puterile coloniștilor? Dar știe-se ei cât pot și cât nu pot? Căci la tot, ce ei nu pot, trebuie să se găsească mijlocul de ajutor; trebuie să fie posibil.

Colonia văzută de mine are în-

fățșarea unei lipse de organizare, ce te face să oftezi după o energie conducătoare. Mai ales că un cunosător al „coloniilor“ imi spunea că ce am văzut la Sf. Ioan pot vedea și în celelalte colonii, dacă voesc să le văd. Am renunțat; cu Sf. Ioan mi-a fost de-ajuns, prea mult chiar.

G. Bogdan-Duică.

●●●●●

NOUA REFORMĂ VALUTARĂ ȘI BILANȚUL AUR IN AUSTRIA

O problemă prea des discutată, în cotidiene și în revistele de specialitate a fost, problema bilanțării în aur, prin abandonarea cifrelor așa cum ele se prezintă în registrele societăților industriale și comerciale, și cari, în țările cu valuta hârtie, exprimă unități monetare ale statului respectiv, dar din hârtie.

Această dorință, prinde forme concrete și la noi, căci dorința după bilanțare în unități aur, se exprimă tot mai des, și se încearcă a se crea o atmosfera tot mai favorabilă acestei chestiuni.

Nu suntem primii, cari cerem acest lucru, căci problema, s'a pus și'n alte țări, chiar vecine nouă, și cu o valută și mai depreciată decât a noastră, dar acolo, n'a străbătut, și aici nu s'a realizat.

Germania, a impus acest lucru, industriei și comerțului, abia în luna Noemvrie, 1924, când etalonul aur, era deja introdus, și întreaga viață economică se desfășura în baza „mărcii aur“ azi numită Reichsmark. Polonia-ia urmat, când zlotul a înlocuit definitiv, marca; Ungaria a alcătuit un buget aur, în baza de coroană aur, plătind salariile și cheltuielile, la paritatea zilei, în coroane hârtie, și acum de câteva săptămâni, la cele trei state, s'a alăturat și Austria, cu o serie de măsuri, prin care se introduce o nouă unitate, se spune deocamdată numai de desocotire, sau calculațiune. Schillingul, făcându-se încercări și pentru legiferarea bilanțării în această unitate. Zicem, unitate de calculațiune, căci coroana rămâne și pe mai departe, circulând însă, pe lângă această unitate monetară și schillingul.

Un paliativ, pe care l'a încercat și Germania, când pelângă Papiermark, a introdus Rentenmarka, emisă de nouă bancă de emisiune, de Rentenbank, și care marcă, a încetat deodată cu votarea Bankgesetzului din August 1924, prin care se dă o nouă organizare vechei bănci de emisiune, care devine autonomă, și se spune, că noua unitate monetară a republicii, e Reichsmark, sau prescurtat R. M. care are o paritate legală de 420 R. M. pentru 1 Dolar Nord-American.

Rentenmarka, care de altfel, avea aceiași valoare ca noua R. M. a pre-

gătit noua reformă monetară, a pipăi oare-cum pulsul vieții economice, cautând a stabili dacă cursul de 220 Rentenmark pentru un Dollar se menține sau nu, și a pregătit împrumutul de 800 milioane, acordat Germaniei, pentru înfăptuirea reformei valutare și introducerea etalonului aur.

Dar în acest timp de tranziție cercurile diriguitoare, n'au impus industriei și comerțului obligamântul de a bilanța în aur, căci s'a continuat liniștit cu alcătuirea bilanțelor în cifrele aproape interminabile, de Papiermark.

Stim, că există o deosebită afinitate în vederile guvernanților din Viena și Berlin, căci guvernanții din Viena, tot mai mult imită măsurile luate de cei dela Berlin, și care afinitate, s'a concretizat prin reforma codului civil, de același baze, dar găsim, că noul guvern Austriac, compus în marea lui majoritate din elemente tinere, dornice de înfăptuiri mari, mergând cu un pas mai departe, și dorind să oblige industria și comerțul, de a bilanța în aur, în baza unui curs forțat, și care, viitorul apropiat va arăta, dacă se poate menține — noi credem că nu — greșeste, și caută, să realizeze reforme — cari pot avea urmări incalculabile în viața economică a unei țări — cu elanul tinereții, care e problematic, că va putea combate un rău învechit, și care, reclamă, mai curând bisturiul, decât dosajul medicinei, cu lingurița.

Dacă schillingul, se menține la paritatea pe care guvernul o fixează, atunci n'ar fi nimic de obiectat. Dacă însă se urcă, și mai ales scade, atunci inconvenientele acestei oscilări în jos, se vor ivi în curând, și viața economică a acetei harnice și simpatice republici, va fi din nou încercată și inevitabile prăbușiri de întreprinderi industriale și comerciale, se vor repeta ca anul trecut. Și credem, că nu e bine, ca răbdarea unui popor, sa fie supusă la noi și oi încercări.

La o continuă oscilare, nu va fi posibil, a reoagind prin bilanț, o situațiune faptică, deja împlinită, o încheere aritmetică de pierderi și rezultate, ci bilanțul, va fi, o combinațiune, bazată pe un curs forțat care poate mâine, e numai din domeniul trecutului, și ușor se poate, ca între-

prinderile să plătească impozite, dividente, tantieme, etc. după beneficii imaginare, iar nu existente, beneficii consumate în întregime, de oscilările zilnice.

Iată, de ce, legea comercială a conținut dispozițiuni atât de ferme, pentru alcătuirea bilanțelor, și iată, de ce, Germania, Polonia și Ungaria, n'a impus și nici nu puteau impune o bilanțare în aur, ca formă definitivă, atâta vreme, cât etalonul aur, nu e singur și obligatoriu.

Din aceste considerațiuni, nu e permis nici guvernului Austriac să facă încercări, cu averea particularilor, și din aceleași considerațiuni nu e admisibil, să se vină la noi, cu o atare pripită dispozițiune.

Etalonul aur, el însuși în timpurile postbelice nu era absolut constant, căci avea mici oscilațiuni, determinate de viața economică, cu atât mai puțin, valuta hârtie, sau o valuta aur, cu un curs forțat, a cărei stabilitate e în funcțiune numai de buna chiverniseală internă, de o gospodărie cuminte și cumpănită, și de acoperirea reală de aur, ci, trebuie să conteze încontinuu nu un x mare, pe care l'constitue specula internațională care nu cunoaște milă, în afară de egoismul avid al înbogășirii, chiar și peste suferințele unui popor întreg.

Și acum, pentru cei ce se interesează de dispozițiunile legii austriace, să redăm scurt, informativ, dispozițiunile legii, pentru bilanțarea în aur.

Legea, care poartă deocamdată numele de „Gesetzentwurf ueber die Goldbilanzen“ — fiind deocamdată numai un proiect de lege — cuprinde 34 paragrafi, împărțiți în patru grupe: Dispozițiuni Generale, Dispozițiuni Speciale, pentru societățile anonime, și cele cu responsabilitate limitată, Dispozițiuni referitoare la societățile feroviere, și capitolul: Impozite, și pedepse pentru încălcarea acestei legi.

În momentul trecerei la schilling, industria și comerțul, ar fi obligată să alcătuiască un bilanț de deschidere, în această unitate monetară, în care bilanț, Activele și Pasivele, se vor supune unei noi prețuiri.

Granițele în sus, ale acestei prețuiri sunt fixate de lege, pe când amortizările, rămân în bună parte, la aprecierea Consiliilor de Administrație, a Direcțiunilor etc.

Mărfurile, semifabricatele, materiile prime, imobilele, realitățile, cumpărate cu destinația inițială de a fi vândute mai departe, nu pot fi evaluate pentru bilanț, altfel, decât cu valoarea lor de cumpărare, sau de cost, transformată la paritatea legală în schillingi.

Obiecte, mărfuri, ect. cari se negociază la bursă, pot fi evaluate și înregistrate la acest curs.

În ambele cazuri, e vorba de cota maximă, căci va trebui să se țină cont și de situațiunea întreprinderii

Note pentru „Lohengrin“...

După Verdi, Puccini, Bizet întrerupti icicolo de Mascagni, Leoncavolo, ori Bediceanu, Klee, Wagner s'a reîntors iarăș pe scena operei clujene! După valorile de melodii ale Italianilor, sumbrul german ne-a chemat iarăși cu armoniile lui spre cele mai grele probleme ale gândirii și simțirii omenești...

Publicul clujan se pare că-l dorea... Reprezentațiile din ultimul timp, date cu strălucitul concurs al d-lui Athanasiu și al doamnelor Darie-Zăvoianu, Mărcuș, Levay nu i-au epuizat entuziasmul. La Wagner a alergat în a celaș număr...

De astă-dată „Lohengrin“: Mitul coboririi idealului între oamenii, care-l chiamă cu toată căldura dragostei lor... Dela primele acorduri ale uverturii, de o esență într'adevăr divină, până la tonurile sumbre ale Ortrudei, isvorite, par-că, din adâncurile infernului, ne-am lăsat iarăș frământați de acel mare magician al sunetelor... Am crezut cu Eiza în existența idealului; ascultând pe Lohengrin, i-am întrezărit lăcașul imaculat; ca nește șerpi veninoși ne-a strecurat Ortruda otrava îndoielii în suflet, am simțit tot dramaticul acestei lupte între credință și îndoială, pânăcând idealul s'a retras iarăș în regiunile lui, transportat de acea melodie finală plină de tragic și divin...

De câte-o ascuți această operă te simți epuizat de toată puterea sentimentului. Ea te silește să te ridici spre cele mai imaculate culmi ale simțirii, și să te cobori spre cele mai întunecate patimi. Pentru ambele extreme porțile grafului sunt închise, te lupți să dai simțiri tale haina cuvântului și nu i-o potrivești niciodată... Și totuși, cu toată această epuizare opera îți lasă cea mai mare mulțumire sufletească, pentrucă simți că în ea s'a dat formă artistică supremelor eforturi ale umanității.

Mantia de argint alui Lohengrin a luat-o pe umerii săi, de astădată, d. *Apостоlescu*. Deplin stăpân pe voce; cu multă căldură în ea; cu fine nuanțări dramatice — dsa ne-a dat pe cel mai bun Lohengrin al scenei clujene.

Vocea dnei *Nestorescu* stăpânește rolul, nu are însă destulă căldură. Personalitatea Elsei reprezintă credința nețărnută în ideal, credință care-l determină pe acesta să coboare de pe culmile lui. În această credință trebuie pusă multă căldură... Cât de multă a pus Wagner în motivul corăspunzător din orchestră!... Dna Ciurcu, dnii Szabo și Gavrilăscu precum și restul ansamblului la înălțime. Montarea plină de fast, ca întotdeauna.

TEATRU

„Prietenii“ de Sardou

Ultima premieră a Teatrului Național *Prietenii* comedie în 4 acte, este una din cele mai bune piese dramatice ale lui *Victorien Sardou*. Succesul pieselor lui Sardou îl face verva lui ușoară, dar interesantă și amuzantă. Darul lui deosebit de a inventa șiretlicuri și trucuri pentru a complica „situația“, fiind astfel atenția publicului încordată, se vede bine în această comedie cu un subiect destul de banal dealtfel.

Louis Caussade trăește fericit la țară, în mijlocul unui cerc de prieteni ambițioși și intriganți — cu excepția doctoru-

în special de faptul, dacă întreprinderea lucrează economic sau nu?

Diferența, între active și pasive, formează averea proprie a întreprinderii, și care diferență, la societățile anonime, sau cu responsabilitate limitată, se va cuprinde în bilanț, sub numele de Capital societar, întrucât din o parte a acestei averi, nu se formează rezerve, cari însă la nici un caz nu pot fi mai mari decât 50% ale capitalului societar, evidențiat în bilanț.

Rezervele astfel formate, nu pot avea altă întrebuințare, decât ațoperea eventualelor pierderi, și nici de cum, nu se pot întrebuința pentru plata de dividende, tantieme etc.

Repartizarea noului capital societar asupra singuraticelor acțiuni, se face în proporția nominalului și numărului lor. Minimalul unei acțiuni nu poate fi sub 100 schillingi, și întrucât acest nominal nu s'ar putea asigura pentru toate acțiunile, atunci numărul acestora din urmă, se va reduce corespunzător.

Capitalul societar, al societăților anonime, nu poate fi mai mic de 80.000 — schillingi, iar întrucât, prin diviziunea capitalului în coroane cu cursul legal, ar rezulta un capital mai mic decât 90.900 — iar această diferență nu este mai mare de $\frac{1}{5}$, atunci diferența poate fi contabilizată într'un cont numit „Kapitalwertungskonto“ figurând acest cont, între active.

Iar la societățile, ce se vor forma după intrarea în vigoare a acestei legi, capitalul societar nu poate fi mai mic de 500.000 schillingi, care la întreprinderi mai mici, cu importanță locală, și cari, emit aciunile numai ca acțiuni nominative, poate fi micșorat până la 209.000 schillingi, iar acțiunile pot avea în mod excepțional o valoare nominală de 50 schillingi.

O măsură, pe care o găsim și'n codul de comerț german, unde încă se fixează minimul, pentru care încă pot fi emise acțiuni.

Cu toate-că deocamdată, nu se pot profeti urmările pe cari le va avea această măsură asupra dezvoltării vieții economice, în viitorul apropiat, totuș, trebuie să înregistrăm, că opinia publică, în special băncile, sunt contra dela început, și desigur din considerațiunile înșirate la începutul acestor rânduri.

Pe atunci însă, industria, în contradicere cu băncile, cere tot mai mult bilanțarea în aur, argumentând, că bilanțarea în aur, oferă marele avantaj, al recăștigării încrederii publicului mare, și deci, recăștigarea creditorilor atât de necesare industriei.

Dar industria, în această dorință a sa, se călăuzește nu atât de cerințele economice, — căci baza economică deocamdată lipsește — cât de dorința, de a ajunge la o înțelegere cu ministerul de finanțe, în privința amortizărilor, cari s'au fixat în o cotă minimală, calculată în procente și

raportată la capitalul de investițiune vechiu, care firește și azi, reprezintă coroane aur.

De sigur, o măsură cât se poate de greșită, căci pe când în timpurile postbelice, amortizările se fixau în raport cu trănicia utilajului economic — industrial, astăzi, aceste amortizări, pelângă coeficientul: viața — și posibilitatea de folosință a utilajului, trebuie să cuprindă și coeficientul cu care se va putea peste tot reînoui acest utilaj, atunci, când îi va mai rămâne cel mult valoarea de fer vechi, sau nici atât.

Austria, prin introducerea unității schiling, egal cu 10.000 cor. a dobândit o unitate monetară mult superioară, a celei pe care o găsim în cele mai multe state europene, și după părerile competente ale economiștilor austriaci, acest lucru, constituie o greșală, necorespunzând nici de cum, cu situațiunea economică a acestei țărișoare.

Cu toate că guvernul austriac, intitulă legea, de introducere a acestei unități, cu numele de „Schillingsrechnung“ totuș, această lege merită mai curând numele de „Legea reformei valutare“ căci prin măsurile cari s'au luat, se poate ușor presupune, că se intenționează cu toată seriozitatea, a se pune bazele unei noi valute.

Și această ordine de idei își află suficient îndreptățirea prin faptul, că dela început se stabilește raportul și greutatea aur la noua monedă și anume, când se fixează, că din un kilogram aur fin, se monetizează 4752 schillingi, ceea ce ar corespunde, la paritatea actuală a coroanei hârtie, și care paritate, cu greu va mai putea fi ameliorată.

În cercurile economice ale Austriei, aceste măsuri sunt primite cu oare cari îngrijorări — căci din nimenea nu mai poate crede în revalorizarea coroanei, totuș își pun întrebarea, dacă guvernul va putea menține acest curs, și atunci, când ultimele centime ale împrumutului Ligei Națiunilor, vor fi epuizate, fără că țara să fi eșit, din punct de vedere al balanței comerciale și al balanței sale de plăți, din pasivitate, ne fiind nici un indiciu, că acest rău, deocamdate ar putea fi remediat.

Dacă guvernul, s'ar fi mărginit la o simplă încercare de a pipăi, dacă e posibil peste tot, o reîntoarcere depe acum la valuta aur, sprijinit numai pe puterile poprii, n'ar fi avut nimeni, nimic de obiectat, dar încercări, cu introducerea de bilanțări în aur, și fixări de parități aur în mod arbitrar, pot constitui greșeli, cu urmări dezastruoase, cari întrebare, vor mai putea fi suportate de viața economică și așa destul de sdruncinată, de crizele prin cari a trecut dela 1919 încoace.

Noi Românii, urmărind cu atențiune desfășurarea evenimentelor și dorim republicii, o reconvalescență valutară cât mai scurtă și mai lipsită de sguduiri.

Prof. Sabin Cioranu

lui Tolosan. Află că nevastă-sa, la care ține foarte mult, l-ar înșela cu unul dintre acești prieteni, ocrotit al său, Maurice, dar cursa ce le-o întinde, la stăruința celorlalți prieteni, dovedește nevinovăția soției, care, deși iubește pe Maurice, își știe păstra cinstea nepătată. Doctorul Tolosan, ca o providență, împacă situația și la urmă toată societatea aceasta intrigantă se împărtășe cu floarea de pădure și rămâne să-și continue viața fericită familia Caussade, iar Tolosan se căsătorește cu unica fiică a lui Caussade, care i-a rămas din prima căsătorie.

Spectacolul a plăcut și actorii au fost mult aplaudați, în special după actul III, care-i plin de acțiune. *D-ra Cronvald* a jucat cu multă simțire rolul Ceciliei, soția lui Caussade, care va rămânea una din cele mai frumoase creațiuni ale sale. Admirabil dl *Stănescu-Papa* în rolul de bonom, turburat pe o clipă în fericirea lui, (Caussade); deasemenea dl *Braborescu* în rolul de prestigiu al doctorului Tolosan. D-sa ne pare mai mare artist în roluri de felul acesta decât în roluri declamatorice, deși se pare că d-sa are o predilecție pentru declamare.

CONFERINȚE

Reforma cea mai necesară

Conferința dlui prof. univ. I. Lupaș

Cu ocazia deschiderii seriei de conferințe religioase organizate de Societatea femeilor ortodoxe române din Cluj, s'a vorbit cu multă competență și pătrundere despre reforma morală.

Conferențiarul, dl prof. Lupaș, a arătat clar și convingător cum toate încercările de reformă actuală se opresc la suprafață, tinzând să aducă o îmbunătățire a condițiilor de viață socială, iar nici decum una în esența acestei vieți: o *renaștere morală*. Azi mai mult ca oricând se simte nevoia unei intensificări a vieții sufletești, unei scrutări în adâncurile problemelor morale, unei evanghelizări și creștinării din nou, din care omul să iasă curățit și întărit sufletește ca individ și ca factor social. În acest scop noi Românii suntem datori:

1. să facem ca pentru tineretul nostru învățătura creștină să fie un izvor de adevăruri și înțelepciune, pentru a avea o generație cu sufletul sănătos și curat,

2. pentru lecuirea rețelilor de care suferim să nu mai importăm reforme din Apus, streine sufletului nostru. Cultura apuseană pe care o primim fără control, după O. Spengler, a împietrit în formă de civilizație, lipsindu-i puterea de viață: religia. Pentru a ne forma cultura proprie și a ne regăsi sufletește, trebuie să rămânem aici între Apus și Răsărit, înviind tradiția noastră istorică, vechile noastre moravuri patriarhale crescute în curățenie sufletească și credință, scrutând specificul etnic din complexul vieții noastre și formând din acestea cea forță spirituală care să ne fie izvor de idealuri și fapte.

Și individ și popor ne vom regăsi în *Evanghelia omenirii întregi*, căci „Evanghelia e viața însăși”. În cele expuse de dl prof. Lupaș era un întreg program de viață, și ne întrebăm: găsi-vor cuvintele spuse înțelegerea necesară în sufletul celor ce au luat în întreprindere conducerea și educarea societății noastre? I. M.

Prin înscrierea în I. d. st. Societatea de mâine asigură înflorirea publicisticii sociale și economice.

Cărți, reviste, ziare

Revista Generală a Învățământului (no. 2, An XIII) apare cu un sumar bogat. Printre numeroasele studii și articole, remarcăm păreriile dlui Victor Lazăr dela Cluj, exprimate în legătură cu învățământul în școala secundară de fete. Dsa pornește dela justa constatare că actualul program de de învățământ al acestor fel de școli nu corespunde nevoilor superioare ale neamului, crescând nu mame și soții bune, ci fabricând viitoare salariate, sterpe profesioniste ale valului de imoralizare ce vine peste noi sub lozincă răsunătoare a amorului liber. Autorul nu este deloc împotriva egalizării culturale a sexelor, și chiar pentru aceasta face distincția între fetele cari tind la o cultură mijlocie, pentru cari cere un învățământ în care pe lângă cunoștințele teoretice să nu se neglijeze nici partea practică (de ex. lucrul de mână, gospodăria etc); fetele cari se pregătesc pentru profesorat, cariere libere, salariate etc, pentru cari anul pregătitor din Universitate e binevenit pentru completarea studiilor teoretice; și în fine fetele cari tind la o educație superioară, pentru cari autorul preconizează înființarea unei facultăți speciale, studențele aceleia urmând să asculte cursuri de limbă și literatură; Istorie culturală, Istorie socială, Istoria artelor, Pedagogie, Sociologie dela facultatea de litere; Chimia gospodăriei la fac. de științe; Economie politică și noțiuni de drept și Igienă la fac. de medicină. — Precum vedem, idei generoase; deci am dori să fie cât mai larg discutate ca din lumina discuției ce va răsări mai de preț, să ia ființă în reforma ce se anunță, a acestui învățământ. (ab.)

Năzulnița dela Craiova condusă de dna E. Farago se impune printre cele mai de seamă publicații literare din țară, cu fiecare număr nou. Nrul 8 (anul III) aduce un studiu al dlui I. Dongorozi asupra neegalității raselor omenesci. Autorul expune ideile lui Gobineau în această privință, cembătându-le cu succes — evident! — dar nu cu o prea mare bogăție de argumente, ceiace de altfel nu era nici necesar valoarea lor fiind demult documentară numai. Studiul are meritul în împlinirea cunoștințelor de sociologie ale cititorilor.

D. Popescu Telega într'o schiță realizată cu mijloacele cele mai simple ale descrierii (*Colterul*) înfățișază o duioasă manifestare de noblețe bărbătească. Semnează articole, proză și versuri: E. Farago, S. Paulian, D. Voiculescu, G. Silviu, Șt. Bălcești etc. (ab.)

Arhivele Olteniei (an IV. no. 17) serioasa revistă craiovană cu acest al 17-lea număr intră în al IV-lea an de existență. Aduce studii de Teodoran-Caroda, C. V. Obedeanu C. I. Karadja, O. Isverniceanu precum și numeroase eseuri și cronici asupra manifestărilor culturale ale Olteniei (folclor, arheologie, documente istorice, știință) și asupra cărților și revistelor noi. Dnii Laugier și Fortunescu, directorii acestei publicații merită recunoștința tuturor pentru sacrificiile și munca ce o depun pentru a scoate această revistă de o importanță nespășă pentru cunoașterea ținutului Olteniei. (ab.)

Cooperatiștii, o revistă de cea mai mare utilitate și actualitate, apărută în anul acesta, căci sistemul cooperativ este însăși temelia democrației, care tinde, cu atâția

sorti de izbândă în ultimul timp, să întronizeze o nouă ordine în societatea omenescă. Revista publică studii teoretice doctrinare despre acest sistem economic — social, cercetări speciale cu privire la legiferarea asupra cooperației și informațiuni cu privire la mișcarea cooperativă din țară și streinătate.

În primul număr, din luna Ianuarie, un foarte bun articol de informație al dlui Gr. Mladenatz despre diferitele teorii cu privire la principiul fundamental al sistemului cooperativ, care tinde să creeze o nouă ordine economică în societate, înlocuind sistemul capitalist de astăzi. După cea mai acceptabilă teorie (a lui Hans Müller) „deosebirea între întreprinderea cooperativă și cea capitalistă este următoarea: Întreprinderea capitalistă este urmărește o cât mai rentabilă valorificare a capitalurilor în folosul posesorilor lor, pe când cea dintâiu are ca scop să valorifice cât mai avantajos munca, printr'o stabilire cât mai rațională a venitului din muncă”.

În numărul de pe luna Februarie d. Ionescu Pașcani discută unele probleme în legătură cu congresul cooperației române, care a dovedit că și la noi această mișcare a devenit conștientă de rolul și de importanța ei.

Același Gr. Mladenatz, alături de dnii N. Drăghicescu și Pr. Petre Chiricică, discută problema cooperației în lăturea ei etic-socială, în revista social creștină *Solidaritatea* dela București (an V, nr. 7-9). În această privință punctul de plecare al cooperației este creștinismul. Căci cooperația se sprijină în primul rând pe spiritul de autoajutoare, de inițiativă proprie a maselor muncitoare. Este preceptul creștin: ajutate însuși și Dumnezeu te va ajuta. Și aici stă forța morală a mișcării”.

O ramură a neamului nostru, mai puțin norocoasă decât noi cei din nordul Dunării, Aromânii, împărțiți în mai multe state din Peninsula Balcanică, suferă și astăzi jugul apăsător, șovinit al unor popoare în pretense relații de prietenie cu noi, cum sunt Grecii și Sărbii. Împărțiți în sătulețe de munte, în majoritate, ei se ocupă în special cu creșterea vitelor și a oilor.

Dar Grecii au sămănat în mijlocul lor refugiați greci din Asia mică, cărora le-au dat toate drepturile de cari i-au lipsit pe Aromâni, desmoștenindu-i pe aceștia ca odinioară în timpul iobăgiei. Ei au cerut atunci ajutor, dar ajutorul nu venia din nici o parte, încât nu le-a mai rămas altă scăpare decât emigrarea. Ei doreau emigrarea „în țară”, adică în România, fiindcă știau aici pe frații lor stăpâni, dar, ciudat, nici acest ultim mijloc de scăpare nu le-a fost oferit de „țara” noastră, cași când n'ar fi locuri la noi unde să poată fi așezați — colonizați, acești naufragiați. Aceștia ni le spune revista Aromânească *Peninsula Balcanică* de la București, care în ultimul număr (Februarie) strigă cu desperare: „Azi chestiunea emigrării unor Aromâni a depășit preocupările de semnalare ale presei, ea este fapt împlinit: un considerabil număr (câteva sute de familii) de Aromâni din Veria, Vodena și Meglenia, vor emigra în lumea mare, dacă nu li se va face loc în țara unde toate rezidii și spurcăciunile tuturor seminiștilor dușmane, găsesc ospitalitate, ca în sânul lui Avram”.

În *Miscarea literară*, ultimul număr (II, 17), d. Mihail Dragomirescu, polemizând cu d. Persepicius, precizează filiațiunea Institutului de literatură condus de d-sa (Seminarul de literatură — Societatea critică — Institutul) și schițează activitatea acestui institut, care în judecata lui „șine dumul mare al sănătății sufletești și al

tradițiunii solide“. Și totuși rămâne curioasă teoria cu noua specie de vjetăți: creațiunile artistice. Medalioanele și cronica literară deastădată le semnează d. I. M. Sadoveanu. D. F. Aderca, obosit de a mai căuta acasă scriitorii pentru a le lua interviu-uri, stă „de vorbă“ dela masa d-sale de scris cu Cincinat Pavelescu.

•••••

MISCARE ARTISTICĂ LA SIBIU

SIBIUL ÎNAINTE ȘI DUPĂ UNIRE — REUNIUNEA DE MUZICĂ „GH. DÎMA“
FLOARE DE CICOARE

Pe vremuri, înainte de unire, Sibiu era inima vieții românești în împărăția apusă a Habsburgilor. Într-o regiune bogată economic, cu un aer sănătos de munte, acest orașel a purtat cu fală și cu vrednicie destinele poporului nostru în epoca de reculegere, care a fost sec. al XIX-lea. Viața politică, ce a fost o îndârjită luptă de rezistență națională, aici își croia drumul; opinia publică de aici a dirijat-o în același spirit eroica „Tribuna“, întâiul ziar cotidian românesc dincoace de Carpați; viața culturală, *po-zitivă* și activă, la „Asociațiunea“ din Sibiu își avea leagănul — și prin această „Asociațiune“ s'a creat sufletul conștient și încrezător în sine al Românului ardelean; iar viața economică deasemenea în acest oraș își afla îndrumarea, unde a luat ființă întâiul mare așezământ economic, banca „Albina“, care a sprijinit atâta dezvoltarea pe acest teren a poporului nostru.

Acum vremurile s'au schimbat. Sibiu și-a pierdut mult din importanță — dar nu spre răul neamului. „Centrul“ politic al Ardealului, parte integrantă din România acum, este Clujul și tot Clujul este focarul de cultură prin Universitate și celelalte institute superioare de cultură ce există aici, iar viața economică se dezvoltă în toate părțile cu mai puțină dependență de un centru. I-a mai rămas Sibiului *Asociațiunea*, în toată măreția ei, care nu s'a mutat la „centru“, ci a rămas la vechea vatră, și din această modestă vatră face și astăzi, cași înainte, o operă a cărei utilitate puțin o bănuesc.

+ + +

Și i-a mai rămas Sibiului ceva. O veche fală a acestui orașel, cu multe aspirații încă, *Reuniunea de muzică „Gh. Dîma“*. Cu un trecut de o jumătate de veac, această instituție artistică, una dintre cele mai vechi instituții de acest fel în Ardeal, a bătut un drum frumos promovând dezvoltarea muziceii românești, atât compoziția cât și execuția. Drumul nu i-a fost monoton, ca un drum plicticos de șes, ci el și-a avut urcușurile și coborâșurile lui, ca toate drumurile din Ardeal. Pe vremea când conducătorul ei era acela al cărui nume îl poartă acum Reuniunea, maestrul *G. Dîma*, urcușul a dus la o culme care și astăzi poate nimis Reuniunea a avut reprezentații de operă, cred, primele reprezentații de operă românești în Ardeal.

Astăzi, sub conducerea d-lui *N. Oancea*, un profesor cu frumoase însușiri de compozitor și dirijor, Reuniunea din Sibiu este din nou în ascendență. Sibiu se mândrește cu ea, iar la concertele ei vin și oameni din localitățile învecinate, până și din Alba-Iulia uneori.

+ + +

Sâmbătă în 28 Februarie am asistat la un astfel de concert și am simțit o rară plăcere sufletească. Un cor de vreo 80 de

persoane, bărbați și femei, mai tineri și mai bătrâni, toți îmbrăcați în costume naționale de o varietate și eleganță strălucitoare, a executat o compoziție cu atmosferă de muzică bisericească a d-lui Oancea: *Imn de mîrtre*. Nu sunt eu chemat să o judec, dar cred că această compoziție, pentru solo, cor mixt și orchestră, ar putea fi executată la orice concert mare.

Punctul principal al programului a fost opereta lui *C. Porumbescu: Crai nou*. Porumbescu avea talentul pentru a ne da opera românească, pe care atâția o încearcă în ultimul timp. Am ascultat, în uvertură mai ales, motive de muzică populară românească discret și delicat armonizate cu motive și cadru de muzică universală din care izbucnește spontan o horă zglobie care te cucerește. Rolurile principale le-au avut două diletanți bine cunoscute publicului sibian: *Dna Măgăra Dr. Ullt*, care a avut un rol de coloratură foarte greu, cu un joc de scenă grațios, mai ales în actul II scena cu ispravnicul, și *d-ra P. Luca*, cu o voce foarte plăcută, pe care și-o știe stăpâni și întrebuința, la trecherile de la piano la forte și invers, cu destulă îndemânare — dacă ar face școală d-ra Luca ar putea deveni cântăreață de scenă mare — și cu multă naturaleză în jocul de scenă, cece dovedește deasemenea însușiri de artistă. Bărbații au fost mai neîndemânatici în rolurile lor, cu excepția lui *Al. Stanculescu*, care are o voce puternică de bas. În general, un spectacol frumos, la a cărui bună reușită a contribuit mult și directorul de scenă *N. Băllă*, un artist cu multe cunoștințe de tehnica scenei.

+ + +

Dar activitatea d-lui *N. Oancea* depășește cadrele Reuniunii. Sâmbătă în 8 Martie a aranjat cu elevii și eleviile liceelor din localitate un festival cu o altă compoziție a sa: *Floare de cicoare*, teorie muzicală în 2 acte și un prolog. Libretul acestei feerii, în versuri, l-a scris d. *Elte Măgeanu*, redactorul gazetei „Cuvântul Poporului“.

Floare de cicoare este dramatizarea unui motiv bine cunoscut basmelor noastre, pe care autorul le evocă cu căldură în prologul, ce expune — ca în *Pagliacci* — desfășurarea acțiunii. Găsim aici întreagă lumea basmelor noastre: florile personificate, cu Florica, floarea florilor, pe care florile și-o aleg de regină; Soarele cu luferii, cari îi servesc de peșitori; piticii în frunte cu Statupalmă Barbăcot și zefir „crașor fără teme“, care alintă orice floare, însă dragoste statornică nu leagă. Zefir amintește poezia lui Coșbuc *Vântul*.

Florica, floarea florilor, îndrăgostită de Zefir, hoinărește prin cei codrii de po-veste cântându-și iubitul.

„Hoinărind mereu pribeagă
O iubea natura 'ntreagă,

Mierlele-i cântau din nai,
Florile-i ieșeau în plai, . . .“

Dar când se 'ntâlnește cu Zefir acesta nu vrea să știe de dragostea ei, o alintă și pe ea cași pe celelalte flori, apoi pleacă răsându-și de dragostea ei. Arzând de dorul după Zefir, Florica își cântă focul prin vâi și prin păduri. O vede mândrul soare, se îndrăgostește de ea și trimite pe cei doi luferii s'o pețescă. Dar pentru Florica dragostea nu-i schimbă-cioasă; ea pe Zefir nu-l poate uita și refuză se fie mireasa soarelui, care apare infuriat în mijlocul unei furtuni și o blastamă să se prefacă în floare de cicoare. Basmul s'a sfârșit. La urmă corul cântă tragicul dragostei statornice. Ciudad însă să tocmai melodia acestui cor este veselă. A fost o neînțelegere la mijloc, sau este o licență pe care și-a permis o compozitorul fiindcă suntem în lumea basmelor? Oricum e o greșală.

Di Măgeanu este un liric, atât de liric încât și blestemul soarelui îl îmbracă în haina duioasă a cântecului. Poezia acestei feerii este concepută în genul poeziei populare, deaceia supără cuvântul *sublim* repetat de mai multe ori și supără mai ales expresia *tremolo de ghitară*, cu totul nepotrivită pentru poezia noastră populară. Puterea de creație a autorului, în genul acesta, o dovedește îndeajuns cântecul Floricii dela începutul actului II, clasic prin conciziunea expresiei, care pare desprins din antologia celor mai frumoase doine ale poporului român:

„Frunzulță trei smicele,
Cum mi-aș prinde 'n Floricele
Toate gândurile mele
Răzvrătite și rebele,
Și pe vânt de Toamnă rece
Să le dau drumul să plece
Să mi le ridice 'n zare
Să le-arunce 'ntr'o cărare,
Bruma să le veștească
Dorul să mi-l potolească“.

Cântăreții, de astă dată, au fost elevii și eleve de liceu, cu voci tremurătoare și șovăelnice și cu mișcări sfioase pe scenă, dar au întrecut așteptările publicului. Zefirul, mai ales (*d-ra Fleaca*) a avut o prezentare frumoasă. Nelalocul lor însă atâtea jocuri naționale, fără rost și streine de acțiune.

Miscarea artistică din Sibiu ar putea fi imitată și de alte orașe de provincie.

•••••

Organizarea porturilor. — S-a vorbit de cedarea unei porțiuni a portului Galați pentru comerțul polon și cehoslovac. S'a vorbit despre un canal Dunăre-Rhin, și despre unul Danzig-Galați și lucrurile au rămas la simple idei. Preocuparea acaparării bogățiilor Statului este prea mare pentru a mai lăsa loc pentru preocupări de ordin general și de interes obștesc.

Avem trei porturi mari: *Constanța*, *Brălla*, *Galați*. Suntem într-o situație geografică unică. Avem ape atât de bine orientate, încât aproape întreg transportul nostru l-am putea face pe calea ieftină a apei. Și totuși nici un pas nu facem pentru organizarea căilor noastre de comunicație în acest sens. Dar ce vorbim, nu organizăm căile noastre ferate nici măcar ca exportul și importul nostru să fie îndreptat prin Trieste și Oradía-Mare, Mâne desigur și Polonia și Cehoslovacia își va îndrepta gândul în alte părți, unde vor găsi mai multe avantaje ca la noi. Și planurile de ridicare a porturilor noastre vor fi aruncate în apă.

FAPTE ȘI OBSERVAȚIUNI SĂPTĂMĂNALE

Specializare

Impotriva superficialității există un singur remediu: specializarea. Așa ne spune Masaryk, eminentul om de litere și bărbat de Stat, sărbătorit azi de toată lumea civilizată. Un memento al zilelor noastre, o lozincă, este fericita cugetare a lui Masaryk. A aluneca veșnic la suprafață, a atinge problemele doar prin tangentă, a-ți lua hrana intelectuală din lectura de jurnale la cafenea, și a nu înțelege să adâncești vreo problemă, să te consacrî unei munci devotate într-o direcție, înseamnă superficialitate. Avem figuri scivisite, cu o cultură redusă la vocabularul chelnerului lui Carageale de atâta locovitate! Ci nu mai e de glumă. O matură judecată de cetățean cu răspunderi pentru mersul trebilor publice te îndeamnă să ieși din raza comunului și să te specializezi; înprospătându-ți neconținut cantitatea cunoștințelor și prezintându-te cu un aport veșnic nou pentru societate . . .

Horia Trandafir

— Numărul de față al revistei (11-12) fiind dublu, numărul viitor va apărea Duminică 29 Martie.

Sărbătorirea lui Masaryk. Prager Presse ne trimite un splendid număr consacrat lui Masaryk. Pelângă coaborarea câtorva savanți și oameni politici cehi în frunte cu d. Beneš, Prager Presse își decorează paginile cu iscălituri ilustre de peste graniți, între altele semnalăm pe ale englezilor Wickham Steed și Scotus Viator. Pe toate paginile apoi găsim fragmente din sintezele cele mai interesante și cuprinzătoare ale sociologului Masaryk cu privire la probleme ca națiunea, societatea, religia, căsătoria ș. a. Pentru a fi bine cunoscut Masaryk la noi recomandăm cititorilor noștri numărul jubilar din Prager Presse.

Literatură de specialitate. Citim cu plăcere în foaia muncitorilor grafici Gutenberg-Typograph un articol al d-lui G. Urzică, în care se pledează pentru o îmbogățire a literaturii de specialitate, care să instruiască pe tipografi asupra unei arte cât mai perfecte, fiind munca tipografului prin excelență o artă. Dorim să se izbândească cu un ceas mai de vreme o idee salutară ca aceasta, pentruca tehnica și estetica tiparului să fie cât mai perfecte.

Pagini cari trebuiesc răspândite. În Anuarul institutului teologic și al școlii normale ortodoxe-române din Arad pe anul școlar 923-4 se publică, admirabile „Aspecte din Munții Apuseni”, de d. profesorul Traian Mager. Dela clasica lucrare de Francu și Candrea despre „Românii din Munții Apuseni”, (tipărită la 1888 în București) nu ne mai aducem aminte să se fi scris așa de frumos și de documentat despre „Moșii noștri și despre Munții lor”. Di Mager ar trebui să publice notele sale deosebite, — d. e. în bibliotecă „Sămănătorul” din Arad — pentru a fi accesibile marelui public doritor de a-și cunoaște țara, precum și vizitatorilor munților.

Ne face o adevărată plăcere văzând cum vechile și istoricele noastre școli păstrează bunul obicei de a da în Anuarele lor, pe lângă datele școlare, și studii și articole menite a contribui la cultura generală a neamului întreg, și felicităm pe d. Mager pentru paginile-i splendide cari ne îndreptătesc să așteptăm în viitor și altele, tot așa de frumoase.

Ședințele I. de st. Societatea de mâine. În ședințele I. de st. Societatea de mâine din 5 și 11 Martie s'au pus în discuție chestiunea străngerii materialului bibliografic din domeniul sociologiei și problema chestionarului unic. S'a hotărât formarea secțiunii bibliografice care va avea sarcina să colecționeze fișele literaturii sociologice de după războiu, fiind însărcinat d. prof. Ioan Roșu, din Biblioteca Universității, cu conducerea secțiunii. Referir la chestionarul unic s'a constatat un foarte viu interes plin partea cărturarilor, punându-ni-se la îndemână numeroase proiecte. Fiindcă problema chestionarului este extrem de anevoioasă, nu se vor lua încă hotăriri decisive până ce nu-și vor spune cuvântul factorii la cari s'a făcut apel, pentru a se da un chestionar cât mai perfect, ce va înlesni foarte mult investigațiile. O hotărâre importantă a institutului este începerea imediată a unei anchete studențești cu referire la condițiile materiale. În Miercuria viitoare, 18 Martie, va avea loc formularea definitivă a chestionarului care a putut fi păzuit și aprobat de către un frumos număr de studenți. Membrii cărora comitetul le-a aprobat înscrierea li se va elibera în câteva zile cartea de membru la domiciliu.

Concertul doamnei Veturia Ghibu În seara de 21 Martie iubitorii de muzică din Cluj vor avea prilejul să asculte pentru a doua oară pe doamna Veturia Ghibu, care a cântat așa de frumos compozițiile lui H. Wolf cu prilejul ultimei conferințe muzicale a d-lui Rudolf Schifer. De astădată doamna Ghibu ne surprinde cu un concert propriu, în care ne va cânta din Mozart, Schubert, Schumann, Iensen, Brahms, Faure, Tschairowskiy, Reger, Chaminate, Dima, Bediceanu și Negrea. Credem că publicul clujan va aprecia după cuviință pe noua artistă. — Biletele se găsesc la Librăria „Ardealul”.

Dreptate la improprietărire? Ministerul agriculturii a dat o decizie prin care consideră nule și fără efect, improprietăririle făcute de comisiunile însărcinate cu stabilirea drepturilor la improprietărire în Basarabia, în persoana celor ce nu îndeplinesc condițiile cerute de lege. În acest scop Ministerul a dispus deposedarea celor improprietăriți pe nedrept, pe cale administrativă, iar pe locurile atribuite acestora să fie improprietăriți cei îndreptățiți.

Ce va fi oare la mijloc? Să fie dreptate la improprietărire? Să fie de pedepsit anumiți oameni cari fac altă politică de cât aceea a guvernului, socotindu-i „pe cale administrativă” — ce echitabilă și imparțială cale — ca neîndreptățiți? Să fie iar înalte rațiuni de Stat? Și în definitiv de ce numai în Basarabia, căci, slavă Domnului, nu este sat, în care să fi fost de împărțit ceva pământ și să nu fi fost nedreptăți cu ghiotora? Unde nu au fost trecuți pe tablou oameni care aveau pământ, și nu au fost omiși de acei care nu aveau; unde nu au fost ocrotite rudele primarilor, notarilor și albaştrimeii satelor; unde delegații sătenilor nu și-au trădat pe acei în numele cărora vorbeau; unde comisiunile de improprietărire au privit conștiincios lucrurile și nu au împlinit formal numai prevederile legii; unde a fost dreptate la împărțirea pământului?

Și atunci pentru ce nu se dă un ordin de revizuire pe județe pentru întreaga țară?

„Camera consumatorilor” se va numi în Cehoslovacia o cameră în care aceștia vor fi reprezentați cași negustorii în camerele de comerț. Proiectul de lege este gata! Camera consumatorilor va fixa prețurile pentru anumite mărfuri; va fi consultată la încheierea tratatelor comerciale; la contractul colectiv al muncitorilor; în general: va apăra interesele consumatorilor contra intereselor producătorilor. Pentru a stabili armonia viitoare între aceste interese, camera va avea de săvârșit o muncă dreaptă și folositoare.

Avântul presei în Ardeal.

Presă română din Ardeal luptă cu împrejurări măstere. Avântul ei și ridicarea moralului ziaristilor de aici sunt în pendență de felul norocos cum vor fi rezolvite problemele Sindicatului Presei Române din Ardeal și Banat. Duminică 15 Martie a avut loc ședința plenară a comitetului central care și-a fixat programul de activitate pentru anul acesta: 1. lichidarea necondiționată a loteriei în 16 August; 2. luarea în concesiune a afișajului în orașele ardelenne; 3. obținerea locului de edificare a Căminului în Cluj și organizarea unei propagande vii în public pentru a crea mijloacele materiale necesare; crearea spiritului de solidaritate între membrii Sindicatului și descinderea comitetului în orașe ca Brașovul, Sibiiul, Blajul, Aradul, Lugojul, Timișoara, Oradea, Turda ș. a. pentru a asigura concursul intelectualilor și autorităților întru promovarea interesor gazetărești.

Au luat cuvântul dd. Tomescu, Iosif, Lupeanu, Procopiu, Vlădescu, Bratu, Cucu, Istrate și Clopoșel, făcându-se luminoase expuneri și luându-se hotărâri mature. Seara a avut loc o convenire cu membrii din Cluj ai Sindicatului, cari au fost puși la curent cu deciziunile de activitate ale comitetului, pentruca forța Sindicatului să fie reconfortată printr-o colaborare cât mai intensă a tuturor membrilor.

În comitetul Sindicatului a fost ales vicepreședinte, d. Ion Clopoșel. D. Ion Agârbiceanu a fost cooptat ca membru în comitet. D. T. V. Păcățianu stabilindu-și domiciliul la Cluj, a fost ales membru activ, iar d. P. Pavel membru stagiar al Sindicatului.

Sindicatul presei noastre este hotărât a desfășura o muncă pozitivă, El este în ajutorul unor mari realizări. Printr'un efort colectiv vom obține rezultate cari să aibe repercusiuni binefăcătoare și de lungă durată asupra breslei gazetărești și a presei în general.

Datoria fiecărui intelectual este să citească marea publicație social-economică „Societatea de mâine” (Cluj. Abonament anual lei 600).

SĂPTĂMÂNA ECONOMICĂ - FINANCIARĂ

Comunicația aeriană. — Se propune o nouă linie aeriană oficială între București și Varșovia. În acest scop I. Witold Czapski, directorul aviației civile din ministerul comunicațiilor polone, a sosit în București însoțit de o misiune pentru organizarea acestei linii aeriene pentru pasageri și mărfuri. Zborul s-ar face pe mașini germane „Funkers” tip. limusină, care pot lua cinci pasageri.

Distanța aproximativ de 1200 Km. care este între București și Varșovia, și care astăzi se parcurge cu Expresul în 34 ore, se va face în 9—10 ore, cu două aterizări. Călătoria va fi nespus de plăcută și comodă. Plecând la 8 dimineața din București, iai prânzul la Cernăuți sau la Lemberg și aterizezi la ora 6 seara la Varșovia unde vei lua masa de seara.

Pericolul pe această linie pare a fi mai mic, ca acel de pe linia Paris-București, fiindcă navigația aeriană civilă poloneză se face pe mașini metalice foarte solide, și cu motoare absolut sigure. Aceste mașini sunt până acum cu succes încercate în Polonia, unde au străbătut peste 550.000 km., au transportat peste 2400 de călători și 290.000 kgr. mărfuri, cu sbor normal și fără nici un accident.

Jaful în averea Statului. — Ziarele aduc nevinovată informație că zilele acestea Consiliul superior de mine va proceda la împărțirea celor circa 500 hectare din terenurile petrolifere ale Statului. În ultimă instanță, firește vor hotărâ Dnii Vintilă Bratiano și Tancred Constantinescu, și nu consiliul alcătuit în cea mai

mare parte din oameni ai societăților petrolifere, deci interesați în cauză, adică vor hotărâ patronii nu patronajii. Averea, neprețuita avere a țării în petrol, va fi irosită însă, și speranța noastră și a copiilor noștri în bogăția subpământeană care trebuia să acopere o parte din imensa datorie ce ne-a lăsat războiului, va fi spulberată, fiindcă această neprețuită bogăție a Statului, a noastră a tuturor este jefuită de acei puși vremelnici să o administreze în folosul obștesc. Miliardele care trebuiau să ne ușureze jugul datoriei noastre, vor intra în pungile câtorva bănci și vor întări încă pe zeci de ani o clasă dominantă, o oligarhie bancară, nesătulă și asupritoare.

Nu se vor plăti niciodată păcatele acestea făcute de unii contra tuturor?

Organizarea legăturilor cu Germania. — Nu e vorba de reluarea raporturilor (care de altfel nu s-au rupt), fiindcă conflictul cu Germania nu s'a aplanat, e vorba aci numai cum și de cine se va organiza legăturile economice cu Germania, care de sigur se vor organiza, căci nu există conflict care să nu se aplaneze odată și odată.

Într'un articol publicat luna trecută de „Berliner Tageblatt” în chestia diferendului cu Germania, găsim o destăinuire foarte interesantă:

„Mai înainte de izbucnirea conflictului era în formare un sindicat german-român. Din partea germană concușeau o serie de firme mari și mijlocii și o uzină importantă. Interesele firmelor românești erau să

fie repr. zentante prin „Creditul extern”. Aceasta este o bancă pentru comerțul exterior, creată de Brătianu (D. Dinu?), un frate al ministrului de finanțe român. Întreaga Românie era împărțită pe districte, cu președinți și câte o centrală la București și la Berlin. Se conta de acum pe depunerea unor însemnate capitaluri românești, pentru garantarea primelor livrări de produse germane”.

De aci se vede că este o foarte importantă intenție de a intensifica comerțul nostru cu Germania, pe când nu se face nimic de a se intensifica comerțul nostru cu țările aliate, care au o valută mult mai favorabilă, de cât Goldmarkul german. Această intenție este în partea, care manifestă sentimentele cele mai antantofile și pune totdeauna la stălpul infamiei și de cele mai multe ori pe nedrept, pe ani pe care îl taxează ca cu sentimente boșofile și deci de prietenie față de dușmanii neamului.

Intenția fiind în patrimoniul părții cele mai puternice, acapararea economică a țării într'o măsură mare, era să se facă cu plan, sistem german, în care România era împărțită pe districte, cu președinți și cu centrală la București, cu ținta vechii subjugări economice dinainte de războiu cu singura deosebire că de data aceasta „comisionul” pe import îl lua „Creditul Extern”.

Prin aceasta se mai urmărea și monopolizarea comerțului exterior, de aceiași parte care ține în mână hârtia, cărbunele fierul, petrolul, și întreaga viață economică a țării.

„CULTURA NAȚIONALĂ” S. A. DE EDITURĂ BUCUREȘTI, STRADA PARIS No. 1. • TELEFON No. 57-62.

Cereți la toate librăriile ultimele noutăți literare:

ILARIE CHENDI

Schițe de Critică literară
Cea mai lămuritoare operă critică, cuprinzând studii asupra tuturor scriitorilor români de azi și asupra multora din marii întemeetori ai scrisului românesc. Lei 70

ION AGÂRBICEANU

Doă iubiri
O carte curată pe care trebuie s'o citească toți cei ce caută, în lectură, o desfătare sufletească și un sprijin moral. Lei 50

ION MINULESCU

Roșu, galben și albastru
Singurul roman românesc, care cuprinde istorisirea vie a războiului nostru văzut din urma frontului, cu toate peripecțiile variate și cu o vioiciune cuceritoare. L 100
S. TEODORESCU-KIRILEANU
Povești basarabene

Cele mai caracteristice povestiri din diferitele ținuturi ale Basarabiei sunt adunate în acest volum, care include în scoarțele sale un crâmpel din marele suflet românesc. Lei 28

RADU D. ROSETTI

Spicuri
Citind această carte, care cuprinde cele mai bune poezii, cele mai bune pagini de proză și cele mai bune epigrame ale cunoscutului autor, întrunite toate într'un singur mănunchiu, puteți cunoaște pe unul din cei mai populari scriitori de azi. Lei 33

LIVIU REBREANU

Trei nuvele
Toate trei redau trei aspecte groaznice ale războiului, dintr'care de sigur cel mai înfrorător este conflictul din

sufletul românului ardelean trimis să lupte împotriva fraților săi cari veniau să-l desrobească. Lei 50

CAMIL PETRESCU

Versuri
Cele mai viguroase poezii de războiu, în al căror ritm svănesc marile emoții ale tranșelor. Lei 28

AL. RUSSO

Cântarea României
Cea mai înaltă slăvire a României scrisă de un mare artist, care a fost în același timp și un inimos patriot. Lei 15

Cărțile, cari nu se găsesc la librării, pot fi comandate direct la „Cultura Națională” Str. Paris No. 1 București, care le expediază prompt franco, dacă se trimite banii înainte prin mandat postal sau cu ramburs, adăugându-se cheltuielile de ambalaj și expedite.

„CULTURA NAȚIONALĂ” editază 42 biblioteci proprii, Publicațiile Academiei Române, Publicațiile Institutului Social Român, Arhiva pentru Știință și Reformă Socială, Natura, revistă pentru răspândirea științei. • Tipărește: Anuarul României pentru comerț, industrie, meserii și agricultură Rudolf Mosse; Pandectele Române, Buletinul Camerei de Comerț din București, Buletinul Cărilor, Arhiva C. F. R. • Atelier artistic pentru reclame litografice în polimerie. • Cea mai mare, mai modernă și mai perfecționată instalație de Tipografie, Litografie de cărți, Cartonage, Confecțiuni de hârtie

„BANCA CENTRALĂ”

pentru Industrie și Comerț, Societate Anonimă în Cluj

Bilanțul general la 31 Decembrie 1924

Activa			Pasiva		
Cassa (numerar, cekuri și valute) —	12857727	75	Capital societar — — — — —	50000000	
Portofoliu) Scont — — — — —	95063204		Fond de rezervă — — 17.686.000'—		
) Efecte de cont-curent			Rezerve speciale pentru		
Lei 67.193.738'49			creanțe dubioase — 2.010.000'—	19696000	
Imprumuturi pe lomb și hipot. — —	5683004	15	Fond de penziuni — — — — —	1686200	
Conturi curente — — — — —	137221544	18	Depuneri pe libel — 110.089.696'98		
Bănci — — — — —	15857735	01	Depuneri în cont-curent 14.109.818'71	124199515	69
Efecte publ. acțiuni și participațiuni	43935982	10	Reescont — — — — —	103772108	91
Imobile:			Giruri — — — — —	10000000	
Edificiul centralei, edificiul sucursalelor: Alba-Iulia, Arad, Bistrița, Hăgeș, Timișoara, Turda, Oradea-Mare. Depozitele de mărfuri la Centrală și la sucursalele Arad, Alba-Iulia și Sibiu — — — — —	17048800		Dividende nelătite — — — — —	319676	50
Mobilier, aranjament în depozit și vehicule — — — — —	1673800		Conturi curente creditoare — — —	40665072	87
Mărfuri (cereale, coloniale, textile etc.) și debitori de mărfuri — — — — —	30942815	15	Diverse conturi creditoare — — —	2455754	51
Diverse conturi debitoare — — — — —	3213255	09	Interese transitoare — — — — —	1790909	16
			Beneficiu net — — — — —		354585237
					09
					8912630
					34
					363497867
					43
					363497867
					43

Conturi de ordine

Efecte și mărfuri în gaj — — — — —	31325166		Depunători de efecte și mărfuri în gaj — — — — —	31325166	
Efecte și mărfuri în depozit liber — — — — —	59746354		Depuneri de efecte și mărfuri în depozit liber — — — — —	59746354	
Efecte cont-curent — — — — —	67193738	49	Depunători de efecte de cont-curent	67193738	49
Debitori de garanții — — — — —	53910871	—	Garanții — — — — —	53910871	—
		212176129			49
					212176129
					49

Credit

Contul Profit și Pierdere

Debit

Dobânzi plătite — — — — —	17743705	67	Dobânzi și comisioane — — — — —		39425598
Salare și adausuri etc. — — — — —	6143682	58			
Impozite — — — — —	2892299	83			
Cheltuieli generale — — — — —	2817835	87			
Amortizări — — — — —	915443	79			
Beneficiu net — — — — —		30512967			
					8912630
					34
					39425598
					08

Cluj, la 31 Decembrie 1924.

Pentru contabilitate:

Ioan Babeș,
expert-contabil

DIRECTIUNEA:

Ioan Comșa,
director general.

Ing. Virgil Dessila,
director.

Dr. Octavian Sglimbea,
director.

CONSILIUL DE ADMINISTRAȚIE:

Ioan I. Lapedatu,
președinte.

Ioan Vulcu,
vice-președinte.

Dr. Valentin Poruțiu,
vice-președinte.

Dr. George Popescu, Dominic Rațiu, Dr. Laurean Gherman, Dr. Ionel Pop, George Adam, Vasile Goldiș
Ing. Ioan Hossu, Dr. Iacob Radu, Vasile C. Osvadă, Constantin Herța, Dr. Leon Parasca.

Subsemnații cenzori am examinat conturile prezente și le-am aflat în deplină regulă și consonanță cu registrele băncii.

Dr. Octavian Russu, Aurel C. Domșa, Constantin Popp, Aurel Ciortea, Nicolae Bratu.
președinte.

D. Dr. C. Dărămuș, medic
Alba-Iulia

„Cartea Românească”

Societate Anonimă
București

Capital Lei 50.000.000

Institut de Arte Grafice, Editură și Librărie. Cărți didactice și literare, române și străine. Registre și furnituri de birou, rechizite de școală. Tipografie, Legătorie, Steriotipie, Litografie, Turnătorie de litere, Cartonage. Confecțiuni de hârtie.

Secție specială de obiecte de artă, marochinerie, cristaluri, jucării, etc.

„Fotoglob” Atelier special de fotografie.

Direcțiunea: **Bulevardul Academiei 3-5, București.**

Magazine de desfacere și Ateliere grafice:
București: Bvd. Academiei 3-5, Cal. Moșilor 62-64 (Librăria Sfetea), Str. Șelari No. 12 (Librăria Joanițiu), Str. Paris No. 16 (Göbl-Rasidescu), Șoseaua Bonaparte No. 68-72.

SUCURSALE:

Cluj: Piața Unirii 7 și Cal. Dorobanților 14-16
Timișoara: Str. Eugen de Savoya No. 7 și Str. Tepeș-Vodă No. 2.

Societate Afiliată: „Cartea Românească din Valea Târnavei” S. A. Diciosânmărtin.

Intreprinderile Forestiere Rom. S. A. Cluj, Calea Regele Ferdinand 38

Se ocupă cu exploatarea de păduri, cu industrializarea lemnului și finanțarea întreprinderilor similare.

Capital social lei 65.000.000
Uzine: Leșnic, Coșnea, Cloșani Valea, Drăganului (Poeni)

ȘAMPANIE

MAJESTIC
Irima fabrică română de șampania
în Ardeal

BRAȘOV

Magazin de încălțăminte

Petre S. Baci

București, Strada Academiei No. 16

Se găsesc gata și comenzile se efectuează prompt.

Atențiune!

Enormă reducere de preț!

Atențiune!

Mașina cu adevărat universală, folosibilă la arat, treerat, sămănat, pentru mănarea de mori și ferestreae, pentru tragerea de poveri până la 12 tone, tractorul

FORDSON se află în depozit la firma **PERRY**

Cluj, Str. Regina Maria 2. :: Telefon 999.

Și se vinde, pentru scurt timp, cu preț excepțional de Lei 117.000